

บทที่ 4

เงื่อนไขที่ทำให้ผู้มีชื่อเสียงที่มีผลงานทางโทรทัศน์ได้รับเลือกตั้ง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

การศึกษาเรื่องเงื่อนไขที่มีผลทำให้ผู้มีชื่อเสียงที่มีผลงานทางโทรทัศน์ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอผลการศึกษาก่อนเป็น 2 หัวข้อ ดังนี้

1. เงื่อนไขภายในที่มีผลทำให้ผู้มีชื่อเสียงที่มีผลงานทางโทรทัศน์ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
2. เงื่อนไขภายนอกที่มีผลทำให้ผู้มีชื่อเสียงที่มีผลงานทางโทรทัศน์ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

1. เงื่อนไขภายในที่มีผลทำให้ผู้มีชื่อเสียงที่มีผลงานทางโทรทัศน์ ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

จากการศึกษาเรื่องเงื่อนไขภายในที่มีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้มีชื่อเสียงที่มีผลงานทางโทรทัศน์ พบว่า มีคุณสมบัติส่วนตัวหลายประการที่ทำให้ผู้สมัครจากวงการโทรทัศน์ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประกอบไปด้วย บารมี การศึกษา ถิ่นกำเนิด บุคลิกภาพ และสถานภาพทางการเงินของผู้สมัคร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 บารมี

บารมีในที่นี้หมายถึง การที่ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งยอมรับในอำนาจหรือความดีงามของผู้สมัครจนเกิดความรู้สึกเกรงใจหรือเคารพนับถือผู้สมัครและตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัคร จากความหมายนี้จะเห็นได้ว่าบารมีประกอบด้วยแง่มุมของอำนาจและแง่มุมของความดีงาม ในแง่มุมของอำนาจนั้นแทบไม่มีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้สมัครที่เป็นผู้มีชื่อเสียงจากวงการโทรทัศน์แต่อย่างใด กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลทุกคนล้วนปฏิเสธถึงการมีอำนาจว่า ตนไม่ได้มีอิทธิพลมากพอที่จะบังคับให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งลงคะแนนเสียงให้กับตนได้ ส่วนบารมีในแง่มุมของความดีงามนั้น พบในลักษณะของการที่ผู้สมัครได้เคยทำประโยชน์ให้กับท้องถิ่นก่อนหน้าการเลือกตั้ง ดังเช่นกรณีของอภิชาติ หาลำเจียก ที่ได้เข้าช่วยเหลือกิจกรรมของชาวบ้านเป็นระยะเวลา 1 ปีก่อนการเลือกตั้ง โดยเน้นที่กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ประเภทงานบุญประเพณี และกิจกรรมบันเทิง อาทิ การจัด

แสดงมหรสพต่างๆ¹ นำสังเกตว่าอภิชาติเลือกมีส่วนร่วมไปกับกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวอีสาน ซึ่งเป็นผลดีต่อการสร้างคะแนนนิยมเพราะกิจกรรมดังกล่าวมักมีชาวบ้านมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก ทำให้ชาวบ้านกล่าวขวัญถึงความมีน้ำใจและความดีของอภิชาติอย่างกว้างขวางและมีการบอกต่อไปยังชาวบ้านคนอื่นๆ อย่างรวดเร็ว หรือกรณีของจณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์ ที่แม้ไม่ได้ใช้เวลาอยู่ในพื้นที่ล่วงหน้าอย่างอภิชาติ แต่จณิสตาได้เคยมีบทบาทในการประสานงานเพื่อของบประมาณมาพัฒนาพื้นที่เขตดอนเมือง และสิ่งนี้เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้จณิสตาตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้งในพื้นที่นี้ โดยหวังว่าสิ่งที่ตั้งงามที่ตนเคยทำให้แก่ชุมชนน่าจะเป็นเหตุผลที่มีน้ำหนักมากพอที่ทำให้ชาวบ้านตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้² ปราบฏกาการณ์ที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนให้เห็นว่ามีผู้ให้ข้อมูลจำนวนหนึ่งที่เห็นความสำคัญของการสร้างบารมีในลักษณะของการกระทำความดีให้แก่ชุมชน และคิดว่าสิ่งนี้มีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของตน แต่ไม่ใช่ว่าผู้ให้ข้อมูลทุกคนจะมีความตั้งใจในแง่บวกนี้ ผลการศึกษาพบว่า มีผู้ให้ข้อมูลเพียงบางคนเท่านั้นที่เคยกระทำสิ่งดีงามให้กับท้องถิ่น โดยผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้เป็นผู้ที่ไม่ได้มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในพื้นที่ที่ตนจะลงสมัครรับเลือกตั้งดังตัวอย่างกรณีของอภิชาติที่มีภูมิลำเนาอยู่กรุงเทพฯ แต่ลงสมัครรับเลือกตั้งที่จังหวัดกาฬสินธุ์³ หรือกรณีของจณิสตาที่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่เขตบางกะปิ แต่ไปลงสมัครรับเลือกตั้งที่เขตดอนเมือง⁴ ทั้งนี้ สาเหตุที่ผู้ให้ข้อมูลที่ไม่ได้มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในพื้นที่ที่ตนจะลงสมัครรับเลือกตั้งได้ไปกระทำสิ่งดีงาม หรือสร้างประโยชน์ในพื้นที่ที่ตนจะลงแข่งขันนั้น น่าจะเป็นเพราะผู้ให้ข้อมูลอาจตระหนักถึงจุดอ่อนที่ว่าตนไม่ใช่คนในพื้นที่ที่ชาวบ้านรู้จักและยอมรับได้ง่าย จึงต้องพยายามกระทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อให้ชาวบ้านได้เห็นถึงความดีงามของตน

อย่างไรก็ตามบารมีในแง่บวกดังกล่าวยังมีใช้สิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลได้รับเลือกตั้ง แต่ผู้วิจัยกลับพบว่า การเป็นนักร้อง นักแสดง ผู้ประกาศรายการโทรทัศน์ ผู้ประกาศข่าวโทรทัศน์ และผู้ดำเนินรายการโทรทัศน์ที่ประสบความสำเร็จจนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของประชาชนต่างหากที่มีผลให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งยอมรับผู้ให้ข้อมูลอย่างรวดเร็วและตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้ เห็นได้จากการ

¹ สัมภาษณ์ อภิชาติ หาลำเจียก, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531 และ 2535/1, 28 กันยายน 2549 และ 11 มีนาคม 2550.

² สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

³ สัมภาษณ์ อภิชาติ หาลำเจียก, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531 และ 2535/1, 28 กันยายน 2549.

⁴ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

ที่มีผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่งมีผลงานโดดเด่นถึงขนาดได้รับรางวัลผลงานดีเด่นทางโทรทัศน์ไม่ว่าจะเป็นกรณีของอภิชาติ หาลำเจียก และรณฤทธิ์ชัย คานเขต ที่ได้รับรางวัลนักแสดงนำชายดีเด่น หรือกรณีของลดาวัลลิ์ วงศ์ศรีวงศ์ จักรพันธุ์ ยมจินดา และศันสนีย์ นาคพงศ์ ที่ได้รับรางวัลผู้ประกาศข่าวโทรทัศน์ดีเด่นและรางวัลผู้ดำเนินรายการโทรทัศน์ดีเด่น รวมไปถึงกรณีของยุรฉัตร ภมรมนตรี ที่ได้รับรางวัลนักแสดงนำชายดีเด่นและรางวัลผู้ดำเนินรายการโทรทัศน์ดีเด่น ส่วนกรณีของผู้ที่ไม่เคยได้รับรางวัลก็มีผลงานเป็นที่ยอมรับของประชาชน พิสูจน์ได้จากการสนับสนุนของประชาชนและความสำเร็จด้านรายได้ ดังตัวอย่างกรณีของเย็นจิตต์ รพีพัฒน์ที่เป็นผู้ประกาศรายการคนแรกของวงการโทรทัศน์ และปฏิบัติหน้าที่ได้ดีถึงขนาด ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรียื่นบทความชื่นชมตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ⁵ หรือกรณีของสุเทพ วงศ์กำแหง อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง และเอกพจน์ ปานแย้ม ที่ผลงานเพลงเกือบทุกอัลบั้มได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีจากแฟนเพลง⁶⁻⁷⁻⁸ สิ่งนี้ทำให้ผู้ให้ข้อมูลอีกหลายคนที่ไม่เคยสร้างคุณความดีให้แก่ท้องถิ่นก็ยังได้รับเลือกตั้ง ดังเช่นกรณีของสุเทพ จักรพันธุ์ ศันสนีย์ อริสมันต์ เอกพจน์ และลดาวัลลิ์ ที่ก่อนลงสมัครรับเลือกตั้งไม่ได้สร้างผลงานที่โดดเด่นให้กับชาวบ้านในท้องถิ่น แต่ก็สามารถชนะการเลือกตั้งได้ นอกจากนี้เมื่อพิจารณาร่วมกับลักษณะอาชีพจะเห็นได้ว่า อาชีพของผู้ให้ข้อมูลทำให้ผู้ให้ข้อมูลได้มีโอกาสปรากฏตัวผ่านสื่ออย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อโทรทัศน์ที่สามารถเข้าถึงผู้รับสารได้อย่างกว้างขวาง ยิ่งทำให้ผู้ให้ข้อมูลมีชื่อเสียงโด่งดัง เป็นที่รู้จักของประชาชนไม่ว่าจะอยู่ห่างไกลเพียงใด และยิ่งช่วยให้ประชาชนเกิดความรู้สึกคุ้นเคยกับผู้สมัครต่างๆ ที่ไม่เคยพบเจอกันมาก่อน ขณะที่ความรู้สึกเช่นนี้มักไม่เกิดขึ้นกับผู้สมัครที่เป็นบุคคลธรรมดา

ทั้งนี้ผลการศึกษาพบว่า การเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงดังกล่าวดังกล่าวได้ส่งผลดีหลายประการต่อการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของผู้ให้ข้อมูล

ประการที่หนึ่ง เข้าพบผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งได้ง่าย ผู้วิจัยพบว่า การที่ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้มีชื่อเสียงช่วยให้เข้าพบผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งได้ง่ายขึ้น เห็นได้จากเวลาที่ผู้ให้ข้อมูลลงพื้นที่หาเสียง

⁵ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

⁶ สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

⁷ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

⁸ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

มักได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดีจากชาวบ้านในลักษณะของการเข้ามาทักทายพูดคุย ขอถ่ายรูป ขอลายเซ็น ตลอดจนร่วมเดินในขบวนหาเสียง ขณะที่ปรากฏการณ์เช่นนี้ไม่เกิดขึ้นกับผู้สมัครร่วมทีมคนอื่นที่ไม่ใช่คนมีชื่อเสียง ดังเช่นเย็นจิตต์ได้กล่าวว่า “เพราะฉะนั้นไปไหนก็จะได้รับการต้อนรับด้วยดีเสมอ จนกระทั่งผู้สมัครในทีมที่ลงด้วยกันก็ค่อนข้างที่จะเหล่เอานิดๆ หน่อยๆ”⁹ หรือกรณีของ อริสมันต์ ที่กล่าวว่า “เมื่อไปหาเสียงในชุมชน มักมีเด็กๆ มาห้อมล้อมและช่วยเดินตามในขบวนหาเสียงของตน”¹⁰ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ประกอบอาชีพมานานและมีความหลากหลาย เช่น เป็นทั้ง นักร้อง นักแสดง และผู้ดำเนินรายการโทรทัศน์ ยิ่งเป็นที่รู้จักของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งในวงกว้าง ดังตัวอย่างกรณีของยุรนันท์ ที่กล่าวว่า “เนื่องจากตนทำงานมานานพอสมควรไม่ว่าจะเป็นนักร้อง นักแสดง หรือพิธีกร ทำให้เป็นที่รู้จักในคนหลายๆ กลุ่ม และหลายๆ รุ่น ตั้งแต่รุ่นปู่รุ่นย่า รุ่นพ่อ รุ่นแม่ ไปจนถึงรุ่นลูกหลาน”¹¹ หรือกรณีของสุเทพที่เป็นนักร้องมานานจนมีแฟนเพลงหลายรุ่น¹² แม้แต่ผู้ที่เลิกประกอบอาชีพทางด้านโทรทัศน์และผันตัวเองไปประกอบอาชีพอื่นเป็นเวลาหลายปีก่อนลงสมัครรับเลือกตั้ง อย่างกรณีของเย็นจิตต์ที่แม้จะเลิกประกอบอาชีพผู้ประกาศรายการโทรทัศน์ และผู้ดำเนินรายการโทรทัศน์ไปแล้วเป็นเวลากว่า 10 ปี โดยผันตัวเองไปทำงานด้านประชาสัมพันธ์และเป็นผู้พิพากษาสมทบให้กับศาลคดีเด็กและเยาวชน ก็พบว่า ชาวบ้านยังจดจำบทบาทการเป็นผู้ประกาศรายการโทรทัศน์ที่มีชื่อเสียงโด่งดังได้ และเข้ามาทักทายพูดคุยประหนึ่งว่ารู้จักกับผู้สมัครมาก่อน ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า “ประชาชนก็จะรู้จัก ยังจำได้ แม้ว่าช่วงที่ไปสมัครจะห่างเหินทางที่วิมานมานานมากนะ แต่ว่าพอไปที่ไหนคนก็ยังจำได้”¹³

ประการที่สอง ประหยัดเวลาในการแนะนำตัว นอกเหนือจากการเข้าพบผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งได้ง่ายแล้ว ผลการศึกษาพบว่า การเป็นผู้สมัครที่มีชื่อเสียงมีประชาชนรู้จักอยู่ก่อนแล้วยังช่วยลดขั้นตอนการแนะนำตัวของผู้สมัครว่าเป็นใคร มาจากที่ใด เคยทำอะไรมาก่อน ทำให้ไม่ต้องเสียเวลา

⁹ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

¹⁰ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

¹¹ สัมภาษณ์ ยุรนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

¹² สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

¹³ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

แนะนำตัวกับผู้ที่มีสิทธิ์เลือกตั้งมากนัก ชาวบ้านที่ชื่นชอบผู้สมัครเป็นอย่างมากมักทราบประวัติของผู้สมัครเป็นอย่างดี ดังตัวอย่างกรณีของเอกพจน์ ที่กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

ในส่วนของการเป็นนักวิ่ง อันนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยได้เยอะ ช่วยได้ไม่น้อยเลย คือมันง่ายต่อการที่เราจะไปแนะนำตัว คือ ถ้าเราเป็นคนหน้าใหม่เลย ไม่มีชื่อเสียงเลย มันคงต้องใช้เวลาในการที่จะแนะนำตัวมากพอสมควร ช่วงเวลา 20 กว่าวัน ขณะที่เค้าเปิดโอกาสให้หาเสียง จะเป็นอยู่ช่วงเดียวที่มีการหาเสียงน้อยมาก 20 กว่าวันเท่านั้นเอง คือ ถ้าไม่ใช่ที่เราเป็นนักวิ่งมาก่อนก็ยากที่เราจะไปแนะนำตัวทั้งจังหวัด ซึ่งพื้นที่ก็กว้าง ทั้ง 7 อำเภอ ตอนนั้นก็ยอมรับว่า เรายังไปหาเสียงได้ไม่ทั่วเท่าไร ไปได้บางจุด คือ จุดใหญ่ๆ แต่ด้วยความที่เราเป็นคนของเค้ามาก่อน ด้วยชื่อเสียงที่มีอยู่ ก็ทำให้ง่ายต่อการที่เราจะได้แนะนำตัว¹⁴

จากคำให้สัมภาษณ์ข้างต้นยืนยันให้เห็นชัดเจนว่า การเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงได้ช่วยลดระยะเวลาในการแนะนำตัวได้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากการเลือกตั้งครั้งนั้นผู้ให้ข้อมูลมีระยะเวลาในการหาเสียงไม่มากนัก และเป็นกรเลือกตั้งในแบบรวมเขตที่ต้องการหาเสียงในพื้นที่กว้าง อย่างการเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2539 ดังคำพูดที่ว่า “ถ้าเราเป็นคนหน้าใหม่เลย ไม่มีชื่อเสียงเลย มันคงต้องใช้เวลาในการที่จะแนะนำตัวมากพอสมควร” ซึ่งมุมมองของเอกพจน์ไม่ได้แตกต่างไปจากยุรนนท์ ที่กล่าวถึงประเด็นนี้ในทำนองเดียวกันว่า ด้วยความที่ตนเป็นคนมีชื่อเสียงมาก่อน จึงมีผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจำนวนไม่น้อยที่พอจะทราบประวัติของตน บางคนทราบไปถึงขนาดว่าบิดามารดาเป็นใคร สถานภาพสมรสเป็นอย่างไร มีบุตรธิดากี่คน สิ่งนี้ทำให้ตนสามารถข้ามขั้นตอนการแนะนำตัวไปได้ในระดับหนึ่ง¹⁵ ทั้งนี้การที่ผู้ให้ข้อมูลไม่ต้องเสียเวลาแนะนำตัว จึงทำให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถพูดคุยกับผู้ที่มีสิทธิ์เลือกตั้งถึงเนื้อหาอื่นๆ ที่สำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการได้รับเลือกตั้ง อาทิเช่น บอกถึงความตั้งใจและสิ่งที่จะทำหากได้รับเลือกตั้ง หรือบอกถึงนโยบายพรรค เป็นต้น

ประการที่สาม ช่วยให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งเกิดความรู้สึกคุ้นเคย ผลการศึกษาในประเด็นนี้พบว่า การที่ผู้ให้ข้อมูลเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงได้ช่วยทำให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งเกิดความรู้สึกคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูล แม้จะไม่เคยพบผู้ให้ข้อมูลมาก่อน โดยเป็นการรู้จักและคุ้นหน้าผู้ให้ข้อมูลจากผลงานที่ปรากฏผ่านสื่อโทรทัศน์ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลได้ให้ความเห็นว่า สิ่งนี้มีผลทำให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้กับตน เพราะเป็นธรรมดาที่ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งมักลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครที่ตน

¹⁴ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

¹⁵ สัมภาษณ์ ยุรนนท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

คุ้นเคยมากกว่าจะลงคะแนนให้กับผู้สมัครที่ตนไม่เคยรู้จักเลย ดังคำให้สัมภาษณ์ของจนิศตาที่ว่า การที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะตัดสินใจจากบาทเลือกผู้สมัครคนใดหรือพรรคการเมืองใดนั้น ต้องยอมรับว่าความคุ้นเคยมีผลต่อการตัดสินใจ โดยถือเป็นเรื่องปกติที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะเลือกผู้สมัครที่ตนคุ้นหน้าคุ้นตาหรือรู้สึกว่ามีโอกาสดี ซึ่งการเป็นบุคคลที่เป็นที่รู้จักของประชาชนในวงกว้างได้ช่วยทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเกิดความรู้สึกเช่นนั้น¹⁶ เป็นต้น นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบอีกว่า ด้วยข้อจำกัดของระยะเวลาการหาเสียงและอาณาบริเวณของเขตเลือกตั้งที่ครอบคลุมพื้นที่กว้าง จึงเป็นเรื่องยากที่ผู้ให้ข้อมูลจะเดินทางไปหาเสียงพบปะประชาชนได้อย่างทั่วถึงในทุกพื้นที่ ในกรณีดังกล่าว ความรู้สึกคุ้นเคยที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีต่อผู้ให้ข้อมูลอยู่ก่อนแล้ว ได้ช่วยเพิ่มโอกาสในการได้รับเลือกตั้งให้กับผู้ให้ข้อมูลเช่นกัน ดังเช่นที่เอกพจน์ได้กล่าวยอมรับว่า ในการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรกนั้น ตนไปหาเสียงได้ไม่ทั่วทุกพื้นที่ จะไปได้เฉพาะบางชุมชน คือ ชุมชนขนาดใหญ่เท่านั้น แต่ด้วยความที่ชาวบ้านคุ้นเคยกับตนในฐานะนักร้องอยู่ก่อนแล้ว จึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ตนได้รับโอกาสเข้ามาเป็นผู้แทนราษฎร¹⁷

ประการที่สี่ สื่อมวลชนสนใจรายงานข่าว เป็นเรื่องปกติที่ผู้สมัครที่เป็นบุคคลมีชื่อเสียง จะได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนในการนำเสนอข่าวการลงสมัครรับเลือกตั้ง เพราะเป็นบุคคลที่ประชาชนให้ความสนใจ โดยพบว่าบรรดาสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ทั้งสื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุ และสื่อหนังสือพิมพ์ ได้นำเสนอข่าวของผู้ให้ข้อมูลหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการสรุปประวัติและผลงานก่อนลงสมัครรับเลือกตั้ง การนำเสนอบทสัมภาษณ์เกี่ยวกับการตัดสินใจเข้าสู่อาชีพการเมือง และการติดตามความเคลื่อนไหวในการหาเสียง ดังตัวอย่างกรณีของเอกพจน์ที่กล่าวว่า ตนถูกนำเสนอเป็นข่าวบ่อย ทั้งทางสื่อโทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ โดยมีทั้งการนำเสนอประวัติส่วนตัว ผลงานการร้องเพลง มูลเหตุที่ตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้งที่จังหวัดปทุมธานีต่างๆ ที่เป็นพื้นที่ที่มีการแข่งขันสูง ตลอดจนแนวทางการหาเสียง เป็นต้น¹⁸ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นไปในทำนองเดียวกันว่า การได้ปรากฏเป็นข่าวผ่านสื่อมวลชนไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบใดย่อมเป็นผลดีต่อการได้รับเลือกตั้ง เพราะอย่างน้อยได้ทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งตระหนักว่าผู้ให้ข้อมูลได้ลงแข่งขันในสนามเลือกตั้ง และช่วยให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่ที่ผู้ให้ข้อมูลไม่ได้ไปหาเสียงได้ทราบข่าวความเคลื่อนไหวของผู้ให้ข้อมูล ดังเช่นที่เอกพจน์ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้ว่า “โชคดีที่สื่อช่วยได้เยอะ ช่วย

¹⁶ สัมภาษณ์ จนิศตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

¹⁷ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน.

ประชาสัมพันธินี้ให้เรา ทำให้พื้นที่ที่เราไปไม่ถึง คำก็รู้ความเคลื่อนไหวของเรา”¹⁹ หรือกรณีของสุเทพ ที่กล่าวตรงกันว่า “หนังสือพิมพ์คำนี้ก็คงจะช่วยเรา โฆษณาให้เราในบางครั้งบางคราว ซึ่งมันก็เป็นผลดี เพราะว่าการทำงานที่มันปรากฏชื่อของเรา และการแสดงออกของเราว่า เราจะลง ส.ส. มันทำให้ทุกคนรับรู้ว่าเป็นไปอย่างไร คือ มันช่วยเรื่องการสื่อสาร ให้ใกล้ชิดมากขึ้น”²⁰

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า การที่ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงจากวงการโทรทัศน์ยังเอื้อประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์สื่อหาเสียงให้มีความน่าสนใจและมีเอกลักษณ์ เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้จะมีความเชี่ยวชาญด้านการนำเสนอเนื้อหาผ่านสื่อ ดังตัวอย่างกรณีของจักรพันธ์ที่มีประสบการณ์จากการผลิตเทปประชาสัมพันธ์รายการให้กับสถานีโทรทัศน์ จึงมีความสามารถในการเลือกใช้คำที่ปรากฏในสื่อหาเสียงได้อย่างเหมาะสมและสื่อความหมายชัดเจน²¹ กรณีของลดาวลัดี้ที่มีประสบการณ์ทั้งการเขียนบทและการดำเนินรายการโทรทัศน์ จึงทราบวิธีการในการนำเสนอปัญหาที่จะดึงดูดความสนใจของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง²² หรือกรณีของอริสมันต์ที่ได้แนวคิดการจัดทำสื่อหาเสียงมาจากประสบการณ์การแสดงคอนเสิร์ต²³ ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงรายละเอียดของประเด็นนี้ในหัวข้อสื่อที่ผู้ให้ข้อมูลใช้ในการหาเสียงในบทต่อไป จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าผู้ให้ข้อมูลมีความได้เปรียบหลายประการจากการเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงของวงการโทรทัศน์ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลทุกคนต่างมีความเห็นตรงกันว่า สิ่งนี้มีส่วนอย่างมากที่ทำให้ได้รับเลือกตั้ง

อย่างไรก็ตามการเป็นผู้มีชื่อเสียงจากวงการโทรทัศน์ก็มีข้อเสียที่เป็นจุดอ่อนให้คู่แข่งขนานมาใช้โจมตีผู้ให้ข้อมูลได้เช่นกัน ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมักถูกโจมตีในประเด็นไม่มีความรู้ความสามารถทางการเมือง ดังตัวอย่างกรณีของสุเทพที่กล่าวว่า เคยถูกผู้สมัครคู่แข่งโจมตีว่า ตนเป็นนักร้องจะมารู้เรื่องการเมืองได้อย่างไร²⁴ ซึ่งไม่แตกต่างไปจากกรณีของเอกพจน์ที่ถูก

¹⁹ เรื่องเดียวกัน.

²⁰ สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

²¹ สัมภาษณ์ จักรพันธ์ ยมจินดา, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2539, 2544 และ 2548, 14 มิถุนายน 2549.

²² สัมภาษณ์ ลดาวลัดี้ วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538 2539, 2544 และ 2548, 22 ธันวาคม 2549.

²³ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

²⁴ สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

โจมตีว่า “เป็นนักร้องลูกทุ่งแล้วจะรู้เรื่องการเมืองแค่นี้”²⁵ หรือกรณีของ ยูนันท์ ที่ถูกโจมตีในประเด็นเดียวกันว่า พระเอกอย่างตนคงไม่สามารถทำงานหนักอย่างงาน การเมืองได้²⁶ เป็นต้น สำหรับสาเหตุที่ผู้ให้ข้อมูลมักถูกโจมตีในประเด็นดังกล่าวนี้น่าจะเป็นเพราะ ยังมีประชาชนจำนวนหนึ่งที่มีค่านิยมในเชิงลบต่อผู้ประกอบอาชีพนี้ โดยมองว่าเป็นอาชีพเต็นกิน รำกิน แล้วจะมาทำหน้าที่ผู้แทนราษฎรได้อย่างไร ดังนั้นผู้สมัครคู่แข่งจึงใช้ประเด็นดังกล่าวมาทำให้ ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งเกิดความไม่มั่นใจในตัวผู้ให้ข้อมูล จนนำไปสู่การตัดสินใจไม่ลงคะแนนเสียง เลือกตั้งให้กับผู้ให้ข้อมูลในที่สุด

ถึงแม้ว่าประเด็นดังกล่าวจะเป็นประเด็นที่ผู้สมัครคู่แข่งขนานนามมาใช้โจมตีผู้ให้ข้อมูลที่ เป็นผู้มีชื่อเสียงจากวงการโทรทัศน์ แต่ดูเหมือนว่าผู้ให้ข้อมูลก็มีความพร้อมในการชี้แจงและไม่ได้ หนักใจกับข้อกล่าวหาดังกล่าวมากเท่าใดนัก โดยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลได้ชี้แจงด้วยการอธิบายให้ ประชาชนเข้าใจถึงความตั้งใจที่อาสาเข้ามาทำงานการเมือง เช่นกรณีของสุเทพที่ชี้แจงกับ ประชาชนว่า แม้ตนจะไม่เคยทำงานการเมืองมาก่อน แต่ก็สามารถเรียนรู้งานได้และพร้อมจะทุ่มเท ความสามารถทั้งหมดให้กับการทำงานการเมือง เพื่อประโยชน์สุขของพี่น้องประชาชน²⁷ ผู้วิจัยยัง พบด้วยว่า ผู้ให้ข้อมูลบางคนได้นำจุดอ่อนนี้มาพลิกให้เป็นจุดแข็ง โดยให้เหตุผลในอีกแง่มุมหนึ่งว่า เป็นเพราะการเป็นนักร้องและนักแสดงต่างหาก ที่ทำให้มีโอกาสได้เห็นปัญหาของพี่น้องประชาชน มากกว่าผู้สมัครคนอื่น ดังกรณีของยูนันท์ที่ให้สัมภาษณ์ถึงประเด็นนี้ว่า เนื่องจากเป็นนักร้องและ นักแสดงมาก่อน จึงมีโอกาสได้เดินทางไปทั่วประเทศเพื่อแสดงคอนเสิร์ต ทำให้ได้เห็นปัญหาและ ทราบความเดือดร้อนของประชาชนในพื้นที่ต่างๆ จึงต้องการเข้ามาทำงานรับใช้ประชาชน²⁸

มีข้อสังเกตว่าการโจมตีในทำนองนี้ไม่เกิดขึ้นกับผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้ประกาศข่าวโทรทัศน์ อย่างกรณีของลดาววัลดี และจักรพันธ์ ในทางตรงกันข้ามผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้กลับมีความภาคภูมิใจ ค่อนข้างสูงกับสถานภาพการเป็นอดีตผู้ประกาศข่าวโทรทัศน์ของตนเมื่อเทียบกับผู้ให้ข้อมูลในกลุ่ม ของนักร้องและนักแสดง ดังเช่นที่จักรพันธ์ได้กล่าวว่า การเป็นผู้มีชื่อเสียงและเคยทำงานโทรทัศน์

²⁵ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

²⁶ สัมภาษณ์ ยูนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

²⁷ สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

²⁸ สัมภาษณ์ ยูนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

มาก่อนไม่เคยถูกใครโจมตี²⁹ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะลักษณะของงานที่ทำมีความน่าเชื่อถือ เป็นไปในเชิงสาระที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและความเป็นอยู่ของประชาชนอยู่บ้าง ไม่ได้เป็นไปในแนวทางเพื่อความบันเทิงเพียงอย่างเดียว³⁰ แม้แต่ผู้ที่เคยเป็นนักร้องและนักแสดงมาก่อน แต่อาชีพสุดท้ายก่อนลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้ประกาศข่าวโทรทัศน์ อย่างไรก็ตามของสันชนีย์ก็ไม่ถูกโจมตีเรื่องความรู้ความสามารถ และยิ่งผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ประกาศข่าวของสถานีโทรทัศน์ที่ได้รับความนิยมและมีฐานผู้ชมกว้าง รวมทั้งได้ออกอากาศในช่วงเวลาที่มีจำนวนผู้ชมสูงสุด จะยิ่งเป็นความได้เปรียบที่ทำให้เป็นที่รู้จักของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งในวงกว้าง อย่างไรก็ตามของจักรพันธ์และสันชนีย์ที่เป็นผู้ประกาศข่าวภาคค่ำของสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 ที่มีกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ชมระดับกลางถึงระดับล่าง อันเป็นกลุ่มผู้ชมส่วนใหญ่ของประเทศ

ส่วนข้อกังวลเกี่ยวกับผลเสียของการเป็นคนที่ประชาชนรู้จักมักคุ้นแล้วจะทำให้ทราบได้ง่ายว่าผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ที่ไม่เหมาะสมกับตำแหน่งทางการเมืองนั้นพบว่า ข้อกังวลนี้ไม่ได้เป็นสิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลหนักใจแต่อย่างใด เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลทุกคนล้วนเป็นผู้ที่ไม่เคยมีประวัติในทางเสื่อมเสียที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่ตำแหน่งแต่อย่างใด ดังเช่นที่เย็นจิตต์ได้กล่าวว่า ตลอดระยะเวลาที่เป็นผู้ประกาศข่าวโทรทัศน์ไม่เคยประพฤติปฏิบัติสิ่งใดที่เป็นเรื่องเสียหาย และไม่เคยมีประวัติในด้านลบ³¹ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ให้ข้อมูลบางคนที่มีเป้าหมายจะลงสมัครรับเลือกตั้งระดับจังหวัดและดูแลประวัติส่วนตัวของตนเองเป็นอย่างดี ดังเช่นกรณีของอริสมันต์ที่ได้ให้สัมภาษณ์ว่า เมื่อตั้งใจว่าสักวันหนึ่งจะเป็นผู้แทนราษฎร จึงพยายามดูแลและรักษาประวัติส่วนตัวเป็นอย่างดี ด้วยการไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ การกระทำที่ผิดกฎหมาย ตลอดจนเรื่องเสื่อมเสียในทางชู้สาว³² ทั้งนี้เมื่อได้ประเมินข้อดีและข้อเสียของการเป็นผู้มีชื่อเสียงจากวงการโทรทัศน์แล้ว มาลงสมัครรับเลือกตั้ง จะพบว่า มีผลดีต่อการเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองมากกว่าผลเสีย

กล่าวโดยสรุป การที่ผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นผู้สมัครจากวงการโทรทัศน์ได้รับเลือกตั้ง น่าจะเป็นเพราะประชาชนยอมรับในชื่อเสียงมากกว่าการยอมรับในความดีงามของผู้ให้ข้อมูล เห็นได้จากการที่ผู้ให้ข้อมูลทุกคนได้สั่งสมประสบการณ์การทำงานจนประสบความสำเร็จมีชื่อเสียง และเป็นที่

²⁹ สัมภาษณ์ จักรพันธ์ ยมจินดา, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2539, 2544 และ 2548, 14 มิถุนายน 2549.

³⁰ เรื่องเดียวกัน.

³¹ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

³² สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

ยอมรับของประชาชน แล้วจึงลงสมัครรับเลือกตั้ง มากกว่าจะสร้างความดีงามให้กับชุมชนเพื่อให้ประชาชนยอมรับ ส่วนการยอมรับในอำนาจนั้นไม่เกิดขึ้นกับผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ให้ข้อมูลไม่ได้มีหน้าที่การงานที่มีอำนาจมากพอที่จะให้คุณหรือให้โทษกับชาวบ้าน หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของชุมชน จนชาวบ้านเกรงใจและรู้สึกว่าจะต้องลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้กับผู้ให้ข้อมูล

1.2 การศึกษา

ผลการศึกษาในประเด็นนี้พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นที่แตกต่างกันพอสมควรเกี่ยวกับคุณสมบัติส่วนตัวข้อนี้ โดยสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม กลุ่มที่หนึ่ง คือ ผู้ให้ข้อมูลที่มีความเห็นว่าการศึกษาไม่มีผลต่อการได้รับเลือกตั้ง กลุ่มที่สอง คือ ผู้ให้ข้อมูลที่มีความเห็นว่าการศึกษามีส่วนบ้างที่ทำให้ได้รับเลือกตั้งแต่ก็มีผลไม่มากนัก และกลุ่มที่สาม คือ ผู้ให้ข้อมูลที่มีความเห็นว่าการศึกษามีส่วนอย่างมากต่อการได้รับเลือกตั้ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

กลุ่มที่หนึ่ง ผู้ให้ข้อมูลที่มีความเห็นว่าการศึกษาไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการได้รับเลือกตั้ง ผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มนี้ได้ให้เหตุผลไว้ว่า ไม่ว่าจะจบการศึกษาระดับใดก็สามารถเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ขอเพียงให้ทราบที่ชาวบ้านมีความเดือดร้อนเรื่องใดและจะแก้ไขปัญหาอย่างไร สังเกตได้จากเวลาลงพื้นที่พบปะชาวบ้าน ชาวบ้านจะไม่เข้ามาถามหรือพูดคุยว่า ผู้ให้ข้อมูลจบการศึกษาระดับใด สาขาใด แต่ชาวบ้านมักสนใจถามว่าผู้ให้ข้อมูลสามารถช่วยแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนได้หรือไม่มากกว่า ดังเช่นกรณีของสุเทพที่กล่าวว่า จะจบ ป.4 หรือ ม.1 หรือ ม.6 ก็เป็น ส.ส. ได้³³ หรือกรณีของลดาวัลลีและรณฤทธิ์ชัยที่กล่าวในทำนองเดียวกันว่า ชาวบ้านไม่ค่อยสนใจดูเรื่องการศึกษารายละเอียดหรือพูดคุยเรื่องนี้ แต่จะดูว่าตนสามารถช่วยชาวบ้านแก้ไขปัญหาได้มากน้อยเพียงใด³⁴⁻³⁵ ทั้งนี้ผู้วิจัยยังพบด้วยว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีความเห็นเช่นนี้เป็นผู้ที่มีประวัติการศึกษาไม่โดดเด่นนักและไม่ได้จบการศึกษาในสาขาที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง อีกทั้งบางคนยังจบการศึกษาในระดับที่ไม่สูงมากขณะที่ลงสมัครรับเลือกตั้ง กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลบางคน

³³ สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

³⁴ สัมภาษณ์ ลดาวัลลี วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539 2544 และ 2548, 23 ธันวาคม 2549 .

³⁵ สัมภาษณ์ รณฤทธิ์ชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 17 พฤศจิกายน 2549.

จบการศึกษาจากสายอาชีพ ได้แก่ ด้านกีฬา ด้านศิลปะ ในระดับอนุปริญญา ขณะที่ผู้ให้ข้อมูลบาง คนยังไม่จบการศึกษาภาคบังคับ ดังตัวอย่างกรณีของรณฤทธิ์ชัยที่จบวิทยาลัยวิชาการพลศึกษา³⁶ หรือกรณีของเอกพจน์ที่จบการศึกษาเพียงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทั้งๆ ที่การศึกษาภาคบังคับกำหนดไว้ที่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6³⁷ ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลบางคนได้ยอมรับว่า การศึกษาเป็นจุดอ่อนของตนเพราะ เรียนมาน้อย แต่ไม่ถึงขนาดจะเป็นอุปสรรคต่อการลงสมัครรับเลือกตั้ง เพราะสามารถหาความรู้ เพิ่มเติมหลังจากได้รับเลือกตั้งได้^{38 - 39}

อย่างไรก็ตามแม้ว่าผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้มีประวัติด้านการศึกษาที่ไม่โดดเด่นนัก แต่สิ่งที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลยังได้รับเลือกตั้ง ตลอดจนทำให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งมองข้ามจุดอ่อนด้านการศึกษาของผู้ให้ข้อมูลไปนั้นน่าจะเป็นเพราะพื้นที่ที่ลงสมัคร มีข้อสังเกตว่าพื้นที่ที่ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้ลงสมัครเป็นพื้นที่ต่างจังหวัดทั้งหมด ซึ่งมีทั้งภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคอีสาน ไม่ว่าจะเป็นกรณีของลดาวัลย์ที่ลงสมัครที่จังหวัดพะเยา กรณีของเอกพจน์ที่ลงสมัครที่จังหวัดปทุมธานี กรณีของจักรพันธ์ที่ลงสมัครที่จังหวัดระยอง กรณีของสุเทพที่ลงสมัครที่จังหวัดนครราชสีมา และกรณีของรณฤทธิ์ชัยที่ลงสมัครที่จังหวัดยโสธร โดยพื้นที่ดังกล่าวล้วนเป็นพื้นที่ที่มีความเจริญทางการศึกษาไม่เทียบเท่าพื้นที่กรุงเทพมหานคร จึงมีความเป็นไปได้ที่ชาวบ้านอาจไม่คาดหวังให้ผู้แทนราษฎรของตนต้องจบการศึกษาในระดับที่สูงมากนัก และไม่ได้ใช้คุณสมบัติข้อนี้เป็นเหตุผลสำคัญของการตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง ดังเช่นที่รณฤทธิ์ชัยได้สะท้อนผ่านถ้อยคำที่ว่า “คนในภาคอีสานเองก็ไม่สนใจเรื่องวุฒิ”⁴⁰

กลุ่มที่สอง ผู้ให้ข้อมูลที่มีความเห็นว่าการศึกษามีส่วนบ้างที่ทำให้ได้รับเลือกตั้งแต่มีผลไม่มากนัก ซึ่งผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้ต่างกล่าวตรงกันว่า ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจะพิจารณาถึงคุณสมบัติด้าน

³⁶ เรื่องเดียวกัน, 1 พฤศจิกายน 2549.

³⁷ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

³⁸ สัมภาษณ์ ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539 2544 และ 2548, 1 ธันวาคม 2549.

³⁹ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

⁴⁰ สัมภาษณ์ รณฤทธิ์ชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 18 พฤศจิกายน 2549.

การศึกษาควบคู่ไปกับคุณสมบัติส่วนตัวประการอื่นๆ⁴¹⁻⁴² ซึ่งผู้วิจัยพบว่า ระดับการศึกษาของผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้มีความโดดเด่นในระดับหนึ่ง กล่าวคือ บางคนจบการศึกษาในสาขากฎหมายจากมหาวิทยาลัยของรัฐ อย่างกรณีของคັນสนีย์ที่จบการศึกษาจากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์⁴³ และบางคนกำลังศึกษาต่อระดับปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยของรัฐ อย่างกรณีของยุรนันท์ที่กำลังศึกษาต่อระดับปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ขณะที่ลงสมัครรับเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2548⁴⁴ เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้มีความแตกต่างจากผู้ให้ข้อมูลกลุ่มแรก กล่าวคือ พื้นที่ที่ลงสมัครเป็นพื้นที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีความเจริญทางการศึกษา โดยเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยของรัฐที่มีชื่อเสียงหลายแห่ง สิ่งนี้น่าจะเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งใช้คุณสมบัติด้านการศึกษาเป็นหลักเกณฑ์หนึ่งในการตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้ง

กลุ่มที่สาม ผู้ให้ข้อมูลที่มีความเห็นว่าการศึกษามีส่วนอย่างมากที่ทำให้ได้รับเลือกตั้ง โดยผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้เป็นผู้ที่มีประวัติด้านการศึกษาโดดเด่นกว่าผู้ให้ข้อมูลกลุ่มอื่น และตั้งใจวางแผนการศึกษาเพื่อการลงสมัครรับเลือกตั้งโดยเฉพาะ กล่าวคือ เป็นผู้ที่จบการศึกษาจากสาขาการเมืองการปกครอง ซึ่งสามารถใช้เป็นเครื่องยืนยันถึงความรู้ความเข้าใจที่มีต่อการทำงานการเมือง จบการศึกษาสูงถึงระดับปริญญาโท จบการศึกษาจากสถาบันการศึกษาของรัฐที่มีชื่อเสียง หรือจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงของต่างประเทศ ดังตัวอย่างของอริสมันต์ที่ตั้งใจให้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทจากคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก่อนลงสมัครรับเลือกตั้ง⁴⁵ หรือกรณีของจนิศตาที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และระดับปริญญาโทด้านการพัฒนาเมือง จากมหาวิทยาลัย

⁴¹ สัมภาษณ์ คันสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

⁴² สัมภาษณ์ ยุรนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

⁴³ สัมภาษณ์ คันสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

⁴⁴ สัมภาษณ์ ยุรนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

⁴⁵ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

London School of Economic and Political Science⁴⁶ มีข้อสังเกตว่าแม้พื้นที่ที่ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้ลงสมัครจะเป็นพื้นที่กรุงเทพมหานครเช่นเดียวกับผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2 แต่ก็มีความแตกต่างกันบางประการ กล่าวคือ พื้นที่เขตดอนเมืองที่จณิสตาลงสมัครนั้น ผู้สมัครคู่แข่งถูกโจมตีเรื่องการปลอมแปลงวุฒิการศึกษาจนถูกตัดสิทธิ์ในการลงสมัครรับเลือกตั้งและจณิสตาได้ใช้ความโดดเด่นนี้เป็นประเด็นสำคัญของการหาเสียง ซึ่งสิ่งนี้น่าจะเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้จณิสตาตระหนักว่าการศึกษามีผลอย่างมากต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง ดังที่จณิสตาได้ให้สัมภาษณ์ว่าเชื่อมั่นว่าผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งพิจารณาที่พื้นฐานทางการศึกษาของตนด้วย⁴⁷ ส่วนกรณีของอริสมันต์นั้นมีพื้นฐานมาจากการเป็นนักร้องและได้ลงสมัครรับเลือกตั้งในพื้นที่กรุงเทพมหานครเมื่อปี พ.ศ. 2538 ซึ่งเป็นปีเดียวกับผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2 อย่างคั่นสนีย์ลงสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งหากพิจารณาในแง่มุมมองของความน่าเชื่อถือจะเห็นว่า อริสมันต์ในฐานะนักร้องมีความน่าเชื่อถือน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับคั่นสนีย์ที่เป็นผู้ประกาศข่าวโทรทัศน์ ด้วยเหตุนี้จึงน่าจะทำให้อริสมันต์ต้องสร้างจุดเด่นเพิ่มด้วยการทุ่มเทให้กับการศึกษาเพื่อให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งมั่นใจในความรู้ความสามารถของตน และจากความโดดเด่นด้านการศึกษาที่จบการศึกษาระดับปริญญาโทต่างๆ ที่กฎหมายเลือกตั้งขณะนั้นไม่ได้จำกัดวุฒิการศึกษาของผู้สมัครรับเลือกตั้ง จึงน่าจะเป็นเหตุผลที่ทำให้อริสมันต์มีความเห็นว่าการศึกษามีผลอย่างมากที่ทำให้ได้รับเลือกตั้ง เห็นได้จากเมื่อผู้วิจัยได้ถามถึงประเด็นนี้ อริสมันต์รีบตอบทันทีว่า “การศึกษามีผลอย่างสูงมาก การศึกษาต้องสูงด้วย เพราะการศึกษาเป็นสิ่งที่บ่งบอกเจตนาของคนที่ตั้งใจจะมาทำอะไรกับบ้านเมืองนี้”⁴⁸ การที่อริสมันต์รีบตอบทันทีโดยไม่ลังเลใจ และการย้ำว่าผู้สมัครจะต้องมีการศึกษาที่สูงด้วยสื่อความหมายให้เห็นอย่างชัดเจนว่า อริสมันต์ตระหนักถึงบทบาทของการศึกษาเป็นอย่างมากที่มีส่วนสำคัญที่ทำให้ตนได้รับเลือกตั้ง

มีข้อสังเกตว่าผู้ให้ข้อมูลที่มีความเห็นว่าการศึกษาไม่มีผลต่อการได้รับเลือกตั้ง และผู้ให้ข้อมูลที่มีความเห็นว่าการศึกษามีส่วนบ้างแต่ไม่มากนัก กลับเป็นผู้ที่มีการศึกษาต่อภายหลังจากได้รับเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว ทั้งในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ซึ่งมีทั้งผู้ที่สำเร็จการศึกษาแล้วและผู้ที่อยู่ระหว่างการศึกษาดังตัวอย่างกรณีของเอกพจน์ รัตวาลลี จักรพันธุ์ และคั่นสนีย์ ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท กรณีของอภิชาติ

⁴⁶ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน.

⁴⁸ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงษ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก และกรณีของยุรนันท์ที่กำลังศึกษาระดับปริญญาเอก โดยผู้ให้ข้อมูลได้ให้เหตุผลไปในแนวทางเดียวกันว่า การทำงานการเมืองจำเป็นต้องมีการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม⁴⁹⁻⁵⁰⁻⁵¹⁻⁵²⁻⁵³ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เลือกศึกษาต่อด้านการเมืองการปกครอง ไม่ว่าจะเป็นกรณีของเอกพจน์ ลดาวัลย์ และจักรพันธ์ ที่ศึกษาต่อที่คณะรัฐศาสตร์ กรณีของคັນสนีย์ศึกษาต่อที่คณะรัฐประศาสนศาสตร์ นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่ไม่ได้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันการศึกษาของรัฐได้เลือกศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยของรัฐ ดังตัวอย่างกรณีของเอกพจน์ ลดาวัลย์ และจักรพันธ์ ที่เลือกศึกษาต่อในระดับปริญญาโทที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อีกทั้งยังมีความภาคภูมิใจอย่างสูงที่ได้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงดังกล่าว สังเกตได้จากการใช้รูปถ่ายชุดครุยที่สำเร็จการศึกษารูปถ่ายในเอกสารการหาเสียงเลือกตั้งในการลงสมัครครั้งต่อมา ดังเช่นกรณีของลดาวัลย์ที่ใช้รูปถ่ายชุดครุยที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นรูปถ่ายในเอกสารแนะนำตัวผู้สมัคร ในการลงสมัครรับเลือกตั้งปี พ.ศ. 2538 หรือการติดรูปถ่ายวันรับพระราชทานปริญญาบัตรในสำนักงานสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ดังเช่นกรณีของลดาวัลย์ และเอกพจน์ ที่ติดภาพถ่ายชุดครุยไว้ในสำนักงาน ส.ส. ในตำแหน่งที่มองเห็นได้อย่างชัดเจน ส่วนกรณีของจักรพันธ์ ได้ตั้งกรอบรูปภาพถ่ายชุดครุยไว้ในห้องทำงาน ผลการศึกษาพบว่า มีผู้ให้ข้อมูลเพียงท่านเดียวที่ไม่ได้ศึกษาต่อคือ รณฤทธิ์ชัย โดยให้เหตุผลว่าต้องการทุ่มเทเวลาทั้งหมดให้กับการทำงานการเมืองอย่างเต็มที่⁵⁴ ขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่มีความเห็นว่าการศึกษามีผลอย่างมากต่อการได้รับเลือกตั้งอย่างอริสมันต์ และจณิสตา ก็ไม่ได้มีการศึกษาเพิ่มเติมแต่อย่างใด

⁴⁹ สัมภาษณ์ จักรพันธ์ ยมจินดา, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2539, 2544 และ 2548, 12 มีนาคม 2550.

⁵⁰ สัมภาษณ์ ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 1 ธันวาคม 2549.

⁵¹ สัมภาษณ์ คັນสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

⁵² สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

⁵³ สัมภาษณ์ ยุรนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

⁵⁴ สัมภาษณ์ รณฤทธิ์ชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 18 พฤศจิกายน 2549.

จากปรากฏการณ์ที่บรรดาผู้ให้ข้อมูลต่างเข้ารับการศึกษาต่อหลังจากได้รับเลือกตั้งแล้ว สะท้อนให้เห็นอย่างหนึ่งว่าแท้ที่จริงแล้วผู้ให้ข้อมูลคงไม่ได้ภาคภูมิใจกับภูมิหลังด้านการศึกษาของตนเท่าใดนัก มิเช่นนั้นคงไม่ต้องชวนขววยศึกษาต่อ ซึ่งสิ่งนี้ได้รับการยืนยันผ่านถ้อยคำของผู้ให้ข้อมูลหลายคน อาทิเช่นกรณีของจักรพันธ์ที่กล่าวว่า “ไม่ถึงกับมีคนดูถูกตรงๆ แต่เหมือนกับว่าเราไม่ได้เรียนจบอะไร”⁵⁵ หรือกรณีของเอกพจน์ที่กล่าวถึงเรื่องการศึกษาของตนในสมัยที่ลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรกไว้ว่า “แน่นอนว่า คนเค้าอาจจะมองว่า เราจบแค่ ม.3 ยังไม่จบด้วยซ้ำ ถ้าจะเอาเต็มที่ ต้อง ม.6 แล้วเราจะทำอะไรได้บ้าง”⁵⁶ การที่ผู้ให้ข้อมูลใช้คำว่า “ดูถูก” “จบแค่ ม.3” หรือ “เราจะทำอะไรได้” สื่อความหมายให้เห็นอย่างชัดเจนว่ายังมีผู้ที่ไม่ยอมรับระดับการศึกษาของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งสิ่งนี้ย่อมทำให้ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกไม่ภาคภูมิใจกับระดับการศึกษาเดิมของตนจนนำไปสู่การตัดสินใจเข้ารับการศึกษาต่อ และหากผู้ให้ข้อมูลไม่ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมก็อาจไม่ได้รับเลือกตั้งในการลงสมัครครั้งต่อไป ทั้งนี้เพราะในการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรกนั้น มีความเป็นไปได้ที่ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งอาจยอมรับในคุณสมบัติประการอื่นๆ ของผู้สมัคร จนมองข้ามจุดอ่อนเรื่องการศึกษาไป แต่การเลือกตั้งครั้งต่อไป ประเด็นนี้อาจกลายเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งใช้พิจารณาเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลเกือบทุกคนจึงชวนขววยศึกษาต่อ จนมั่นใจว่าตนได้รับการศึกษาที่ดีที่สุด โดยหวังว่าน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานการเมืองไม่มากนักน้อย หรืออย่างน้อยที่สุดก็เป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้กับตนเอง

กล่าวโดยสรุป ผลการศึกษาในประเด็นนี้พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นที่แตกต่างกันไป โดยสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่หนึ่ง คือ ผู้ให้ข้อมูลที่มีความเห็นว่าการศึกษาไม่มีผลต่อการได้รับเลือกตั้ง โดยให้เหตุผลว่า ไม่ว่าจะจบการศึกษาระดับใดก็สามารถเป็นผู้แทนราษฎรได้ และยังพบว่าผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้เป็นผู้ที่มีประวัติการศึกษาไม่โดดเด่นนัก และลงสมัครในพื้นที่ต่างจังหวัด สำหรับกลุ่มที่สอง คือ ผู้ให้ข้อมูลที่มีความเห็นว่าการศึกษามีส่วนบ้างที่ทำให้ได้รับเลือกตั้งแต่ก็มีผลไม่มากนัก โดยเป็นคุณสมบัติที่ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งใช้พิจารณาร่วมกับคุณสมบัติส่วนตัวประการอื่นๆ ของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้มีประวัติการศึกษาที่โดดเด่นกว่าผู้ให้ข้อมูลกลุ่มแรก กล่าวคือ จบการศึกษาด้านกฎหมายจากมหาวิทยาลัยของรัฐ และกำลังศึกษาต่อในระดับปริญญาโท และยังพบว่าผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้ลงสมัครในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และกลุ่มที่สาม คือ ผู้ให้ข้อมูลที่มีความเห็นว่าการศึกษามีส่วนอย่างมากต่อการได้รับเลือกตั้ง พบว่า ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้

⁵⁵ สัมภาษณ์ จักรพันธ์ ยมจินดา, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2539, 2544 และ 2548, 14 มิถุนายน 2549.

⁵⁶ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

มีประวัติการศึกษาที่โดดเด่นกว่าผู้ให้ข้อมูลกลุ่มอื่นๆ โดยเป็นผู้ที่จบการศึกษาด้านการเมืองการปกครอง จบการศึกษาระดับปริญญาโท จบการศึกษามาจากมหาวิทยาลัยของรัฐ หรือจบการศึกษามาจากต่างประเทศ นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีการศึกษาต่อหลังจากที่ได้รับเลือกตั้งแล้ว ยกเว้นกรณีของรณฤทธิชัย อริสมันต์ และจณิสตา

1.3 ถิ่นกำเนิด

ถิ่นกำเนิดในที่นี้หมายถึง การที่ผู้ให้ข้อมูลเป็นคนที่เกิดในพื้นที่เดียวกับเขตเลือกตั้งที่ลงสมัครหรือไม่ หากเป็นผู้ให้ข้อมูลที่เกิดและลงสมัครรับเลือกตั้งในพื้นที่นั้น ถือว่าเป็นคนในท้องถิ่น แต่หากไปลงสมัครในพื้นที่อื่น จัดเป็นผู้สมัครจากต่างถิ่น ซึ่งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลนั้นพบว่า มีทั้งที่เป็นผู้สมัครในท้องถิ่น และเป็นผู้สมัครจากต่างถิ่น โดยผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้สมัครในท้องถิ่นส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่า การเป็นคนในท้องถิ่นมีส่วนทำให้ได้รับเลือกตั้ง ดังตัวอย่างกรณีของลดาวัลย์ที่เป็นชาวพะเยาและลงสมัครที่จังหวัดพะเยาได้รับตอบทันทีเมื่อผู้วิจัยถามถึงประเด็นนี้ว่า การเป็นคนในท้องถิ่นมีผลทำให้ได้รับเลือกตั้งเพราะเป็นพื้นที่บ้านเกิด⁵⁷ ขณะที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้สมัครจากต่างถิ่นมีความเห็นไปใน 2 แนวทาง คือ มีทั้งผู้ที่เห็นว่าการเป็นผู้สมัครจากต่างถิ่นไม่ได้มีผลต่อการได้รับเลือกตั้ง และผู้ที่เห็นว่าการเป็นผู้สมัครจากต่างถิ่นมีผลต่อการได้รับเลือกตั้ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้สมัครในท้องถิ่นล้วนกล่าวถึงความได้เปรียบที่มีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของตนไปในแนวทางเดียวกันว่า ผู้สมัครที่เป็นคนในท้องถิ่นย่อมเข้าใจปัญหาและทราบความต้องการของคนในชุมชนเป็นอย่างดี ซึ่งจะนำไปสู่การนำเสนอนโยบายที่สอดคล้องกับความเดือดร้อนของพี่น้องประชาชน ดังตัวอย่างกรณีของเอกพจน์ที่ทราบปัญหาของชาวปทุมธานีเป็นอย่างดีว่า ชาวบ้านเดือดร้อนเรื่องระบบสาธารณสุขปกคเป็นอย่างมาก อาทิ ระบบไฟฟ้า น้ำประปา และการคมนาคม เป็นต้น ดังนั้นจึงอาสาเข้ามาแก้ปัญหาดังกล่าวให้กับพี่น้องชาวปทุมธานี⁵⁸ หรือกรณีของรณฤทธิชัยที่ทราบดีว่าปัญหาหลักของพี่น้องชาวยโสธร คือ ปัญหาน้ำท่วม

⁵⁷ สัมภาษณ์ ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 23 ธันวาคม 2549.

⁵⁸ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

และราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ จึงเสนอตัวเข้ามาแก้ไขปัญหาดังกล่าว⁵⁹ ผลการศึกษายังพบด้วยว่า การเป็นคนในท้องถิ่นยังช่วยให้ผู้ให้ข้อมูลเข้าใจวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวบ้านอย่างลึกซึ้ง จึงสามารถเลือกวิธีการสร้างคะแนนนิยมได้อย่างเหมาะสม ดังตัวอย่างกรณีของลดาวัลย์ที่ทราบว่าชาวบ้านไม่ถนัดสื่อสารด้วยภาษากลาง ดังนั้นจึงใช้คำเมืองในการหาเสียง และจะไม่หาเสียงด้วยวิธีการใส่ร้ายหรือโจมตีคู่แข่งชั้นเพราะทราบว่าชาวบ้านไม่ชอบ⁶⁰ เช่นเดียวกับบรรณฤทธิ์ชัยที่จะใช้ภาษาถิ่นในการหาเสียงเพราะชาวบ้านเข้าใจได้ง่ายกว่าภาษากลาง⁶¹ นอกจากนี้การเป็นผู้สมัครในท้องถิ่นยังก่อให้เกิดความรู้สึกใกล้ชิดและเป็นพวกเดียวกันกับชาวบ้าน ทำให้ง่ายต่อการได้รับการสนับสนุนจากชาวบ้าน เพราะถือเป็นการช่วยลงคะแนนให้กับคนบ้านเดียวกันที่ตั้งใจมาทำงานเพื่อพัฒนาพื้นที่บ้านเกิด ดังเช่นที่บรรณฤทธิ์ชัยได้กล่าวถึงความสำคัญของประเด็นนี้ว่า การเป็นคนในท้องถิ่นได้ช่วยให้ชาวบ้านรู้สึกว่าคุณเป็นพวกเดียวกันกับชาวบ้าน ซึ่งทำให้ชาวบ้านตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้กับตนได้ไม่ยากนัก เพราะเป็นธรรมดาที่ชาวบ้านจะเลือกผู้สมัครที่เป็นคนบ้านเกิดเดียวกัน⁶²

เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้ทุกคนล้วนเป็นผู้ที่ลงสมัครและได้รับเลือกตั้งในพื้นที่ต่างจังหวัดทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นจังหวัดปทุมธานี พะเยา ระยอง นครราชสีมา และยโสธร สิ่งที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมเรื่องจิตสำนึกรักบ้านเกิดของผู้สมัครที่มีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัด ทั่วๆ ที่ก่อนหน้านี้อาจไม่ได้ใช้ชีวิตอยู่ในท้องถิ่นหรือเคยทำอะไรให้กับท้องถิ่น ด้วยเหตุผลด้านอาชีพการงานหรือเหตุผลด้านการศึกษาที่ทำให้ต้องดำเนินชีวิตอยู่ในกรุงเทพฯ ดังเช่นกรณีของลดาวัลย์ที่เดินทางมาศึกษาต่อและทำงานที่กรุงเทพฯ⁶³ เช่นเดียวกับกรณีของสุเทพที่ใช้ชีวิตในกรุงเทพฯ ด้วยเหตุผลด้านการศึกษาและหน้าที่การงาน⁶⁴ หรือกรณีของเอกพจน์ที่เข้ามาร้องเพลงที่

⁵⁹ สัมภาษณ์ บรรณฤทธิ์ชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 18 พฤศจิกายน 2549.

⁶⁰ สัมภาษณ์ ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 23-24 ธันวาคม 2549.

⁶¹ สัมภาษณ์ บรรณฤทธิ์ชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 18 พฤศจิกายน 2549.

⁶² เรื่องเดียวกัน.

⁶³ สัมภาษณ์ ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 23 ธันวาคม 2549.

⁶⁴ สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

กรุงเทพฯ⁶⁵ เป็นต้น แต่เมื่อถึงเวลาลงสมัครรับเลือกตั้งผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่กลับเลือกไปลงสมัครในพื้นที่บ้านเกิด นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นด้วยว่าชาวบ้านส่วนหนึ่งยังคงให้ความสำคัญกับการสนับสนุนคนบ้านเดียวกันให้ได้รับเลือกตั้ง ซึ่งประเด็นนี้สอดคล้องกับข้อมูลที่ผู้วิจัยได้รับเมื่อไปพูดคุยกับชาวบ้านในพื้นที่จังหวัดพะเยา ดังเช่นกรณีของแม่เปลียนที่กล่าวถึงเหตุผลที่ลงคะแนนเสียงให้ลดาวัลลีว่า “เอาคนบ้านเราไว้ก่อนถึงจะฟังกันได้ ไว้มาช่วยเหลือเรา”⁶⁶ หรือกรณีของชาวบ้านตำบลฟ้าหยาดที่กล่าวถึงสาเหตุที่ตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้รณฤทธิ์ชัย ก็เนื่องจากเป็นคนตำบลเดียวกัน ฟังพาอาศัยได้ง่าย “อยู่ตำบลเดียวกัน เลือกคนที่อยู่ใกล้ ยังได้ฟังพาอาศัย แต่เลือกคนที่อยู่ไกล ไม่ได้ฟังพาอาศัย”⁶⁷ เช่นเดียวกับกรณีของชาวตำบลฟ้าหยาดอีกคนหนึ่งที่ทำให้เหตุผลไปในแนวทางเดียวกันว่า ลงคะแนนเสียงให้รณฤทธิ์ชัยเพราะต้องการเลือกคนบ้านเดียวกัน เป็นลูกหลานของชาวอำเภอมหาชนะชัย⁶⁸

ขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้สมัครจากต่างถิ่นส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มาลงสมัครในพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยไม่ได้เกิดและเติบโตในเขตเลือกตั้งนั้น ซึ่งมีทั้งผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัดและผู้ที่ป็นชาวกรุงเทพฯ โดยกำเนิด อาทิเช่นกรณีของอริสมันต์ มีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดราชบุรี แต่มาลงสมัครที่เขต 10 บางพลัด บางกอกน้อย ตลิ่งชัน กรณีของศันสนีย์ มีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดชัยนาท ลงสมัครที่เขต 4 สวนหลวง ประเวศ พระโขนง กรณีของเย็นจิตต์ ชาวพระโขนงแต่มาลงสมัครที่เขต 8 ห้วยขวาง บางกะปิ หรือกรณีของจณิสตา ชาวบางกะปิที่มาลงสมัครที่เขต 14 ดอนเมือง เป็นต้น สิ่งที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนให้เห็นว่าการลงสมัครในพื้นที่กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นศูนย์รวมของคนจากหลากหลายพื้นที่ที่เดินทางมาเพื่อศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพ อาจไม่จำเป็นนักที่ผู้สมัครจะต้องเป็นผู้ที่เกิดและเติบโตในเขตเลือกตั้งนั้น อีกทั้งค่านิยมของชาวกรุงเทพฯ ในการเลือกผู้สมัครที่มีถิ่นกำเนิดในเขตเลือกตั้งเดียวกันกับตน อาจไม่ได้เข้มแข็งเท่าคนต่างจังหวัด ซึ่งผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ถิ่นกำเนิดไม่มีผลต่อการได้รับเลือกตั้ง การเป็นผู้สมัครจากต่างถิ่นไม่ได้เสียเปรียบผู้สมัครที่เป็นคนท้องถิ่น เพราะคนกรุงเทพฯ มีความเป็นปัจเจกมากกว่าคนต่างจังหวัด การตัดสินใจเลือกผู้สมัครที่เป็นคนเขตเดียวกันเพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันจึงไม่เหนียวแน่นเท่าคนต่างจังหวัด ประกอบกับความเจริญของระบบคมนาคมขนส่งทำให้ไม่ว่าจะอยู่อำเภอใด

⁶⁵ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

⁶⁶ สัมภาษณ์ แม่เปลียน, ชาวบ้านกิ่งอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา, 24 ธันวาคม 2549.

⁶⁷ สัมภาษณ์ ชาวตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร, 18 พฤศจิกายน 2549.

⁶⁸ เรื่องเดียวกัน.

ก็สามารถติดต่อกันได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ไม่เกิดช่องว่างทางความรู้สึกว่าผู้สมัครเป็นคนพื้นที่อื่นหรือห่างไกลจากชาวบ้าน⁶⁹⁻⁷⁰⁻⁷¹

อย่างไรก็ตามได้มีผู้ให้ข้อมูล 2 คนที่มีความเห็นต่างไปจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลข้างต้น โดยมีความเห็นว่าการเป็นผู้สมัครจากต่างถิ่นเสียเปรียบ เพราะไม่รู้จักพื้นที่และไม่ได้ใกล้ชิดประชาชน เทียบเท่าผู้สมัครที่เป็นคนในท้องถิ่น ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะพื้นที่ที่ลงแข่งขันแตกต่างจากผู้สมัครจากต่างถิ่นคนอื่นๆ กล่าวคือ เป็นการลงสมัครในพื้นที่ต่างจังหวัดซึ่งชาวบ้านมักมีความผูกพันกับผู้สมัครที่เป็นคนในพื้นที่ ดังตัวอย่างของอภิชาติที่มีพื้นเพอยู่กรุงเทพฯ แต่ไปลงสมัครที่จังหวัดกาฬสินธุ์⁷² หรือไม่ก็เป็นการลงสมัครในพื้นที่ที่คู่แข่งเป็นคนในท้องถิ่นและพยายามนำเสนอประเด็นการรักถิ่นฐานในการหาเสียง ขณะเดียวกันได้กล่าวโจมตีการเป็นคนต่างถิ่นของผู้ให้ข้อมูล ดังเช่นกรณีของจณิสตา แม้ลงสมัครในพื้นที่ที่กรุงเทพฯ ซึ่งโดยทั่วไปประชาชนไม่ค่อยให้ความสำคัญว่าผู้สมัครจะต้องเป็นคนในท้องถิ่นหรือไม่ แต่เป็นเพราะคู่แข่งของจณิสตา ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นที่ลงพื้นที่คลุกคลีกับชาวบ้านมานานและมีความเหนียวแน่นกับพื้นที่อย่างมากได้ใช้ประเด็นนี้เป็นประเด็นหลักของการหาเสียง จึงทำให้เห็นความแตกต่างระหว่างผู้สมัครในพื้นที่กับผู้สมัครจากต่างถิ่นอย่างชัดเจน ถึงขนาดที่จณิสตาได้กล่าวยืนยันถึงความเสียเปรียบที่ไม่ได้เป็นคนในท้องถิ่นว่า “เสียเปรียบคะแนนเสียง เสียเปรียบเลย เพราะว่าคนท้องถิ่นเดิมตรงนั้นก็เยอะและเค้าใช้จุดขาย คือ รักถิ่นฐาน รักบ้านเกิด”⁷³

ถึงแม้ว่าอภิชาติและจณิสตาจะเป็นผู้สมัครจากต่างถิ่นที่มีความเสียเปรียบผู้สมัครที่เป็นคนในท้องถิ่นอยู่ไม่น้อย แต่ผู้วิจัยได้พบว่า ประเด็นดังกล่าวไม่ได้เป็นปัญหาถึงขนาดที่ผู้ให้ข้อมูลจะจัดการไม่ได้จนเป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่ตำแหน่ง โดยทั้งอภิชาติและจณิสตายังสามารถชนะใจชาวบ้านและได้รับเลือกตั้ง ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะผู้ให้ข้อมูลได้มีการวางแผนลงพื้นที่ล่วงหน้าก่อน

⁶⁹ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

⁷⁰ สัมภาษณ์ ศันสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

⁷¹ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงษ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

⁷² สัมภาษณ์ อภิชาติ หาลำเจียก, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531 และ 2535/1, 28 กันยายน 2549.

⁷³ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

การเลือกตั้งเพื่อสร้างความคุ้นเคยกับชาวบ้าน รับฟังปัญหาความเดือดร้อนและทำความเข้าใจถึงความต้องการที่แท้จริงชาวบ้าน ตลอดจนเรียนรู้ธรรมเนียมปฏิบัติของคนในพื้นที่ รวมไปถึงการแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจจริงที่จะเข้ามาแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนต่างๆ ที่ไม่ใช่คนในพื้นที่ ซึ่งบางครั้งอาจทำให้ได้รับคะแนนสงสารจากประชาชน ตลอดจนการใช้คุณสมบัติอื่นๆ ที่โดดเด่นกว่าเป็นจุดขายเพื่อกลบจุดอ่อนเรื่องนี้ ดังเช่นกรณีของอภิชาติที่ใช้เวลาลงพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ก่อนการเลือกตั้ง 1 ปี เพื่อทำความรู้จักชาวบ้าน พร้อมทั้งฝึกพูดภาษาอีสานเพื่อใช้สื่อสารกับชาวบ้านและเข้าร่วมงานบุญประเพณีกับชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง เพราะชาวบ้านให้ความสำคัญกับกิจกรรมดังกล่าวเป็นอย่างมาก⁷⁴ หรือกรณีของจณิสตาที่เลือกนำเสนอความโดดเด่นด้านการศึกษาและความมุ่งมั่นตั้งใจทำงานเพื่อพี่น้องประชาชน แทนการกล่าวถึงประเด็นเรื่องถิ่นกำเนิด⁷⁵ อย่างไรก็ตามกรณีของจณิสตา อาจเป็นกรณียกเว้นเนื่องจากมีเงื่อนไขภายนอกที่มีผลอย่างมากต่อการได้รับเลือกตั้ง กล่าวคือ ผู้สมัครคู่แข่งที่เป็นคนท้องถิ่นถูกตัดสิทธิ์การลงสมัครรับเลือกตั้งเนื่องจากได้ปลอมแปลงวุฒิการศึกษา ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มโอกาสในการได้รับเลือกตั้งให้กับจณิสตาไปโดยปริยาย ทั้งนี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงรายละเอียดของประเด็นนี้ในหัวข้อต่อไป

กล่าวโดยสรุป ผลการศึกษาในประเด็นนี้พบว่า ถิ่นกำเนิดของผู้สมัครไม่มีผลต่อการเข้าสู่ตำแหน่งในกรณีที่เป็นการลงสมัครในพื้นที่กรุงเทพฯ ไม่ว่าผู้สมัครจะเป็นคนท้องถิ่นหรือมาจากต่างถิ่นจะมีโอกาสในการเข้าสู่ตำแหน่งได้ไม่แตกต่างกัน ยกเว้นในเขตเลือกตั้งที่คู่แข่งชั้นเป็นคนท้องถิ่นและลงพื้นที่อย่างหนัก ในกรณีนี้การเป็นผู้สมัครจากต่างถิ่นจะเสียเปรียบอย่างมากซึ่งผู้ให้ข้อมูลสามารถแก้ไขได้ด้วยการนำเสนอจุดเด่นประการอื่นให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งรับทราบจนมองข้ามความเสียเปรียบในประเด็นนี้ไป ส่วนการลงสมัครในพื้นที่ต่างจังหวัด การเป็นคนท้องถิ่นมีผลต่อการเข้าสู่ตำแหน่งเพราะเข้าใจวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านได้ดีกว่าผู้สมัครจากต่างถิ่นในทางตรงกันข้ามหากเป็นผู้สมัครจากต่างถิ่นมีผลเสียต่อการเข้าสู่ตำแหน่ง เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่มีค่านิยมสนับสนุนผู้สมัครที่เป็นคนท้องถิ่น อย่างไรก็ตามหากผู้ให้ข้อมูลมีการเตรียมการลงพื้นที่ก่อนการเลือกตั้งเพื่อเรียนรู้ธรรมเนียมปฏิบัติและประเพณีตนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน รวมไปถึงแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจในการทำงานแม้ว่าจะไม่ใช่คนท้องถิ่นจนชาวบ้านไม่รู้สึกที่ผู้สมัครเป็นคนมาจากพื้นที่อื่น ผู้ให้ข้อมูลก็มีโอกาสจะชนะการเลือกตั้งได้

⁷⁴ สัมภาษณ์ อภิชาติ หาลำเจียก, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531 และ 2535/1, 28 กันยายน 2549.

⁷⁵ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

1.4 บุคลิกภาพ

บุคลิกภาพในที่นี้หมายถึง รูปร่างหน้าตา การแต่งกาย ท่าทาง และกิจกรรมารยาทของผู้ให้ข้อมูล จากความหมายดังกล่าวอาจจำแนกการพิจารณาคุณสมบัตินี้ออกเป็น 2 ประเด็น ประเด็นแรก คือ รูปลักษณ์ภายนอกของผู้สมัคร อันได้แก่ รูปร่างหน้าตาและการแต่งกายของผู้สมัคร และประเด็นที่สอง คือ การแสดงออกของผู้สมัคร ซึ่งได้แก่ ท่าทางและกิจกรรมารยาทของผู้สมัคร ซึ่งทั้ง 2 ประเด็นนี้มีอิทธิพลต่อการเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองของผู้ให้ข้อมูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ในประเด็นรูปลักษณ์ภายนอกของผู้ให้ข้อมูลนั้น ต้องยอมรับว่าผู้ให้ข้อมูลจากวงการโทรทัศน์แทบทุกคนล้วนมีรูปร่างหน้าตาที่โดดเด่นและแต่งกายดี แม้ผู้ให้ข้อมูลบางคนจะไม่ถึงขนาดสวยและหล่อมาก แต่ก็มีเสน่ห์ที่สามารถดึงดูดใจผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งได้เป็นอย่างดี ซึ่งผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ต่างทราบดีถึงความได้เปรียบนี้ และไม่ละเลยที่จะใส่ใจกับรูปร่างหน้าตาและการแต่งกาย เพื่อให้ตนเองดูดีน่ามองทุกครั้งที่ปรากฏตัวต่อผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง ยกเว้นกรณีของเย็นจิตต์ ดังเช่นกรณีของคันทันนี่ที่กล่าวว่า จะให้ความสำคัญกับเรื่องการแต่งกายให้ถูกต้องตามกาลเทศะ⁷⁶ หรือกรณีของจนิสตาที่กล่าวว่า ไม่ได้กังวลเรื่องความสวยมากนัก แต่จะไม่ปล่อยให้ตนเองโทรมหรือดูไม่ดี เพราะเชื่อว่าบุคคลภายนอกไม่ต้องการเห็นตนในลักษณะดังกล่าว ดังนั้นจึงดูแลหน้าตาและการแต่งกายให้ดูดีในระดับหนึ่ง⁷⁷ โดยผู้ให้ข้อมูลมักใช้ความโดดเด่นนี้เป็นเสมือนใบเบิกทางของการเริ่มต้นพูดคุยกับผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง เพราะถือเป็นเรื่องปกติที่คนเราจะอยากพูดคุยกับบุคคลที่มีหน้าตาชวนมองและแต่งกายดี⁷⁸⁻⁷⁹ แต่ในอีกแง่มุมหนึ่งดูเหมือนกับผู้ให้ข้อมูลจะทราบว่า อาจมีผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่มีความเชื่อมั่นว่าผู้ให้ข้อมูลที่มีรูปร่างหน้าตาดีจะสามารถทำงานการเมืองได้ ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลจึงพยายามแสดงให้ชาวบ้านเห็นว่าตนเองไม่ได้ให้ความสำคัญกับความโดดเด่นดังกล่าวมากจนเกินไป ดังเช่นกรณีของเย็นจิตต์ อริสมันต์ คันทันนี่ และเอกพจน์

⁷⁶ สัมภาษณ์ คันทันนี่ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

⁷⁷ สัมภาษณ์ จนิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

⁷⁸ สัมภาษณ์ อภิชาติ หาลำเจียก, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531 และ 2535/1, 28 กันยายน 2549.

⁷⁹ สัมภาษณ์ ยูนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

ที่มักปรากฏตัวด้วยการแต่งกายธรรมดาๆ สวมเสื้อแจ็คเก็ตหรือเสื้อยืดหาเสียงของพรรคที่ไม่ได้ตัดเย็บโดยช่างฝีมือคุณภาพดีเยี่ยม เดินหาเสียงท่ามกลางแดดที่ร้อนจนเหงื่อไหลทั่วใบหน้าโดยไม่หวังว่าผิวจะเสีย⁸⁰⁻⁸¹⁻⁸²⁻⁸³ กรณีของยูรันท์ที่นั้รับประทานอาหารริมถนนโดยไม่กลัวว่าลมจะพัดให้ผมเสียทรง⁸⁴ หรือกรณีของรณฤทธิ์ชัยที่ช่วยชาวบ้านลอกคลองโดยไม่กลัวความสกปรกเลอะเทอะ⁸⁵ เป็นต้น

สิ่งที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนให้เห็นว่าแท้ที่จริงแล้วการที่ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้มีชื่อเสียงจากวงการโทรทัศน์อาจมีบางแง่มุมที่ขัดกับการทำงานการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพที่ชาวบ้านคุ้นเคยที่มักเห็นผู้ให้ข้อมูลปรากฏกายผ่านสื่อโทรทัศน์ด้วยรูปลักษณะที่แสดงถึงความพิถีพิถันทั้งด้านการแต่งกาย ตลอดจนความสวยงามของใบหน้าและทรงผม ซึ่งอาจทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกในทำนองที่ว่า หากผู้ให้ข้อมูลยึดติดกับเรื่องดังกล่าวแล้วจะมาทำงานแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างไร เพราะบางปัญหาผู้แทนราษฎรจะต้องลงพื้นที่ทำงานอย่างถึงลูกถึงคน โดยต้องไม่ห่วงเรื่องความสวยงามงาม เช่น ในสถานการณ์น้ำท่วม ผู้แทนราษฎรอาจต้องเดินลุยน้ำลุยโคลนเพื่อหาต้นตอของปัญหาน้ำท่วม เป็นต้น จึงทำให้ผู้ให้ข้อมูลต่างพยายามแสดงให้ชาวบ้านเห็นว่าตนไม่ได้สนใจเรื่องความสวยงามมากนัก และคาดหวังว่าการกระทำดังกล่าวจะสามารถสร้างความประทับใจให้กับชาวบ้านได้ ด้วยเหตุผลนี้จึงน่าจะทำให้ผู้ให้ข้อมูลอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับความสวยงามของรูปร่างหน้าตาและการแต่งกายได้รับเลือกตั้ง เช่นกรณีของเย็นจิตต์ที่กล่าวว่า ในช่วงรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งนั้น ตนไม่ได้แต่งหน้ามากนัก จะสวมหมวก

⁸⁰ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

⁸¹ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

⁸² สัมภาษณ์ ศันสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

⁸³ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

⁸⁴ สัมภาษณ์ ยูรันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

⁸⁵ สัมภาษณ์ รณฤทธิ์ชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 1 พฤศจิกายน 2549.

จักสานฝีมือของชาวบ้านที่ไม่ได้มีราคาแพงเดินหาเสียงตลอดทั้งวัน และบางวันแทบไม่มีเวลาได้ส่องกระจกดูใบหน้าตัวเองเลย⁸⁶

นอกเหนือจากรูปร่างหน้าตาและการแต่งกายแล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่มีบทบาทต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้สมัครและดูเหมือนว่าจะมีบทบาทมากกว่าประเด็นแรกด้วยซ้ำ คือ การแสดงออกของผู้สมัคร เห็นได้จากการที่ผู้สมัครทุกคนต่างให้ความสำคัญเป็นอย่างมากกับการแสดงออกของตน เพื่อให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเกิดความประทับใจ ซึ่งผู้วิจัยพบว่า การแสดงออกที่สามารถดึงดูดใจผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้นั้นมี 3 ประการสำคัญ ประการที่หนึ่ง คือ การแสดงความเป็นกันเอง ประการที่สอง คือ การแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตน และประการที่สาม คือ การแสดงความตั้งใจจริงที่จะทำงานการเมือง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง การแสดงความเป็นกันเอง ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลได้ให้ความสำคัญกับการแสดงความเป็นกันเองมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ให้ข้อมูลต่างเข้าใจดีว่าเป็นเรื่องปกติที่อาจจะมีผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนหนึ่งที่มีความรู้สึกไม่ดีต่อผู้ให้ข้อมูลที่มาจากวงการโทรทัศน์ในทำนองว่าผู้ให้ข้อมูลเป็นบุคคลที่ถือตัว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ หยิ่ง และเป็นไปไม่ได้ที่ผู้ให้ข้อมูลจะแสดงความใกล้ชิดสนิทสนมกับชาวบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้มีสิทธิเลือกตั้งในต่างจังหวัดยิ่งจะมีความรู้สึกว่าผู้ให้ข้อมูลต้องเป็นบุคคลที่เข้าถึงตัวได้ยาก หรือมีความคิดว่าคนมีชื่อเสียงคงมีความเป็นอยู่ที่แตกต่างไปจากตน และไม่มีทางที่ผู้ให้ข้อมูลจะเข้าใจและใช้ชีวิตแบบชาวบ้านได้ ซึ่งความรู้สึกนี้เป็นอุปสรรคต่อการได้รับเลือกตั้ง ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลจึงใช้ความเป็นกันเองเพื่อจะเปลี่ยนทัศนคติและความรู้สึกดังกล่าวของชาวบ้าน ด้วยการแสดงความใกล้ชิดสนิทสนมกับชาวบ้าน จนทำให้ชาวบ้านกล้าที่จะพูดคุยบอกเล่าปัญหากับผู้สมัครได้อย่างสนิทใจ โดยไม่รู้สึกว่ามีความแตกต่างระหว่างกันและกันทั้งทางด้านสถานภาพทางสังคมและสถานภาพทางเศรษฐกิจ ซึ่งสามารถกระทำได้หลายรูปแบบ ดังตัวอย่างกรณีของสุเทพ อภิชาติ รัตนฤทธิชัย และลดาว์ลดี ที่ให้ความเป็นกันเองกับชาวบ้านด้วยการแสดงออกให้ชาวบ้านเห็นว่าผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ที่มีความเป็นอยู่เรียบง่าย สามารถรับประทานอาหารชนิดเดียวกับชาวบ้านที่รับประทานอาหารได้ นอนพักค้างคืนกับชาวบ้านได้ หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ คือ ผู้สมัครสามารถกินอยู่ได้เหมือนชาวบ้าน เช่น รับประทานอาหารถ้วยเดียวข้างถนนกับชาวบ้านได้ หรือรับประทานอาหารที่ชาวบ้านจัดเตรียมไว้ให้ได้ รวมทั้งสามารถรับประทานอาหารพื้นเมืองได้ ดังกรณีของสุเทพ อภิชาติ และรัตนฤทธิชัย ที่สามารถรับประทานอาหารปลาร้า อาหารพื้นเมืองของชาวอีสานได้ และกรณีของลดาว์ลดีที่สามารถรับประทานอาหาร

⁸⁶ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ ทรัพย์พัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

น้ำปู้ อาหารพื้นเมืองของชาวเหนือได้ ซึ่งสิ่งนี้ได้สร้างความประทับใจให้ชาวบ้านเป็นอย่างมาก⁸⁷⁻⁸⁸⁻⁸⁹⁻⁹⁰ นอกจากนี้เพื่อให้เป็นที่กล่าวขวัญของชาวบ้าน ผู้ให้ข้อมูลอาจกระทำในสิ่งที่เหนือความคาดหมายของชาวบ้าน ดังตัวอย่างของอภิชาติที่รับประทานปลาไร่ดิบๆ จนเป็นที่เล่าลือของชาวบ้าน⁹¹ เป็นต้น

ผู้วิจัยยังพบว่า การพบปะพูดคุยกับชาวบ้านทุกระดับอย่างไม่ถือตัวก็สามารถบ่งบอกถึงความเป็นกันเองได้เช่นกัน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นต่อวิธีการนี้ไปในแนวทางเดียวกันว่า ผู้ให้ข้อมูลต้องเข้าหาและพูดคุยกับประชาชนได้ทุกกลุ่มไม่ว่าจะมีอาชีพอะไร จำรวยหรือยากจนเพียงใด ดังตัวอย่างกรณีของสุเทพที่ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า ตนจะเข้าไปพบและพูดคุยกับชาวบ้านทุกกลุ่มไม่ว่าจะยากดีมีจนอย่างไร⁹² เช่นเดียวกับกรณีของยุรนนท์ที่ได้กล่าวตรงกันว่า เวลาลงพื้นที่จะเข้าไปทักทายและพูดคุยกับชาวบ้านทุกระดับไม่ว่าฐานะทางเศรษฐกิจเป็นอย่างไร ซึ่งยุรนนท์ยังได้กล่าวเพิ่มเติมถึงประเด็นนี้ไว้ว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวบ้านที่มีความรู้สึกที่ตัวเองมีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจไม่ดี อาทิเช่น กลุ่มผู้ใช้แรงงาน และกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าในชุมชน เป็นต้น ผู้ให้ข้อมูลยิ่งต้องไม่แสดงท่าทางรังเกียจชาวบ้านหรือทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่ามีช่องว่างระหว่างตัวเองกับผู้ให้ข้อมูล ในทางตรงข้ามผู้ให้ข้อมูลต้องเพิ่มความใกล้ชิดเพื่อให้ชาวบ้านไม่รู้สึกเคอะเขินและกลัวที่จะพูดคุย⁹³ ผู้ให้ข้อมูลบางคนถึงกับแสดงความเห็นในประเด็นนี้ว่า สำหรับชาวบ้านที่ชื่นชอบผลงานของผู้ให้ข้อมูลอยู่ก่อนแล้ว เพียงแค่ผู้ให้ข้อมูลเข้าไปพูดคุยด้วย และแสดงความใกล้ชิด

⁸⁷ สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

⁸⁸ สัมภาษณ์ อภิชาติ หาลำเจียก, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531 และ 2535/1, 28 กันยายน 2549.

⁸⁹ สัมภาษณ์ รณฤทธิ์ชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 18 พฤศจิกายน 2549.

⁹⁰ สัมภาษณ์ ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 24 ธันวาคม 2549.

⁹¹ สัมภาษณ์ อภิชาติ หาลำเจียก, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531 และ 2535/1, 28 กันยายน 2549.

⁹² สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

⁹³ สัมภาษณ์ ยุรนนท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

สนิทสนมให้ชาวบ้านรู้สึกว่าคุณให้ข้อมูลเป็นเหมือนลูกเหมือนหลาน เพียงเท่านี้ก็มีความไว้วางใจว่าชาวบ้านจะลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้ โดยที่ยังไม่ต้องไปอธิบายว่าจะเข้ามาแก้ปัญหาอะไรให้⁹⁴

อีกวิธีหนึ่งที่ผู้ให้ข้อมูลทุกคนนิยมใช้เพื่อแสดงออกถึงความเป็นกันเองกับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง คือ การสื่อสารโดยการสัมผัส นับเป็นเรื่องปกติของชาวบ้านที่เวลาพบเจอผู้มีชื่อเสียงที่ตนชื่นชอบจะอยากสัมผัสจับไม้จับมือเพื่อแสดงความชื่นชม ซึ่งผู้ให้ข้อมูลทุกคนต่างทราบเป็นอย่างดีถึงความต้องการนี้และไม่ลังเลที่จะตอบสนองของความพึงพอใจของชาวบ้าน เพื่อบ่งบอกถึงความเป็นกันเองและไม่ถือตัวของผู้สมัคร ซึ่งสามารถสร้างความประทับใจให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ไม่น้อย โดยผู้วิจัยพบว่า การสื่อสารโดยการสัมผัสของผู้มีชื่อเสียงจากวงการโทรทัศน์ทั้งสิ้น 3 รูปแบบ คือ การจับมือ การโอบกอด และการหอมแก้ม ในบรรดารูปแบบการสื่อสารโดยการสัมผัส การจับมือเป็นการสื่อสารที่ผู้ให้ข้อมูลทั้งชายและหญิงนิยมใช้มากที่สุด ซึ่งมีทั้งชาวบ้านมาขอจับมือผู้ให้ข้อมูลและผู้ให้ข้อมูลเป็นฝ่ายจับมือทักทายชาวบ้าน ดังตัวอย่างกรณีของสุเทพ อดิพัทธ์ เอกพจน์ อริสมันต์ ศันสนีย์ และรณฤทธิชัย ที่เมื่อลงพื้นที่หาเสียงจะจับมือผู้มีสิทธิเลือกตั้งขณะเดียวกันก็ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจับมือของตนเองอย่างไม่ต้องตัว⁹⁵⁻⁹⁶⁻⁹⁷⁻⁹⁸⁻⁹⁹⁻¹⁰⁰ แต่มีบ้างที่ผู้ให้ข้อมูลจะไม่จับมือผู้มีสิทธิเลือกตั้ง คือ กรณีผู้ให้ข้อมูลหญิงกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งชายที่เป็นมุสลิม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะธรรมเนียมปฏิบัติของชาวมุสลิม ที่ชายหญิงซึ่งไม่ได้เป็นสามีภรรยาจะไม่จับมือถือแขนกัน ในสถานการณ์เช่นนี้เพื่อไม่ให้ทั้งสองฝ่ายเกิดความลังเลใจว่าจะปฏิบัติต่อกันอย่างไร ผู้ให้ข้อมูลหญิง

⁹⁴ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

⁹⁵ สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

⁹⁶ สัมภาษณ์ อดิพัทธ์ วงศ์ศรีวงศ์, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 23 ธันวาคม 2549.

⁹⁷ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

⁹⁸ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงษ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

⁹⁹ สัมภาษณ์ ศันสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

¹⁰⁰ สัมภาษณ์ รณฤทธิชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 18 พฤศจิกายน 2549.

จะใช้วิธีการยกมือไหว้เป็นการทักทาย ดังเช่นกรณีของเย็นจิตต์ที่ให้สัมภาษณ์ถึงเรื่องนี้ว่า “กับมุสลิมชาย จะไม่จับมือเค้า รีบไหว้ก่อน แล้วก็จับมือ”¹⁰¹

ส่วนการสื่อสารด้วยการโอบกอดนั้น ผู้วิจัยพบว่า มักเกิดขึ้นในสถานการณ์ที่ชาวบ้านมีความประทับใจผู้ให้ข้อมูลอยู่ก่อนแล้ว โดยชื่นชมผลงานทางโทรทัศน์ของผู้ให้ข้อมูล เมื่อได้พบผู้ให้ข้อมูลอย่างใกล้ชิดจึงแสดงออกด้วยการเข้ามากอดเพื่อบอกถึงความดีใจ ซึ่งปรากฏการณ์นี้มักเกิดขึ้นกับชาวบ้านผู้หญิง ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลทั้งชายและหญิงจะกอดตอบทันทีโดยไม่รู้สึกละอายใจ เพราะถือว่าการกอดด้วยความรักและความศรัทธาในฐานะที่เป็นคนของประชาชน ไม่ได้กอดในทำนองมีความสัมพันธ์เชิงชู้สาว อีกทั้งยังตระหนักถึงการเป็นคนของประชาชนที่ผู้สมัครไม่ควรประพฤติปฏิบัติตัวในลักษณะที่ห่างเหินกับประชาชน ดังคำให้สัมภาษณ์ของจักรพันธ์ุที่ว่า “คือเวลาที่อยู่กับชาวบ้านที่เป็นคนที่กันเองอยู่แล้ว นิสัยพี่ แม่ค้าพี่กอดหมด เพราะพี่ถือว่าเราไม่ได้ถือเป็นเรื่องชู้สาว เรากอดด้วยความรัก ความสนิทสนม เพราะพี่เป็นคนของประชาชน การที่เป็นคนของประชาชน ถ้าทำตัวห่างประชาชนมันก็ไม่ใช่ว่าจะได้รับความนิยมจากประชาชน”¹⁰² หรือกรณีของอริสมันต์ที่กล่าวว่า การโอบกอด สามารถบ่งบอกถึงความเป็นกันเองได้อย่างชัดเจน โดยเวลาลงพื้นที่หาเสียงนอกจากการจับมือแล้ว บางครั้งตนจะโอบกอดผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง โดยเฉพาะกลุ่มแม่ค้า แพนเพลงที่เป็นสาวโรงงาน และกลุ่มวัยรุ่น¹⁰³ กรณีของยุรนนท์ที่กล่าวตรงกันว่า เวลาไปหาเสียงในชุมชน แม่ค้าจะวิ่งเข้ามากอดเลย ซึ่งตนก็กอดกลับอย่างเป็นธรรมชาติ โดยไม่ได้เสแสร้ง¹⁰⁴ เป็นต้น

ขณะที่การสื่อสารด้วยการหอมแก้มนั้น ผลการศึกษาพบว่า โดยมากเกิดขึ้นกับผู้ให้ข้อมูลชายที่เป็นนักแสดง นักร้อง และยังมีอายุไม่มากนักขณะที่ลงสมัครรับเลือกตั้ง ได้แก่ อภิชาติ อริสมันต์ และยุรนนท์ ในลักษณะที่ชาวบ้านเข้ามาหอมแก้มผู้ให้ข้อมูล ซึ่งพบไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับ การจับมือและการโอบกอด โดยชาวบ้านที่ชื่นชอบผลงานของผู้ให้ข้อมูลเป็นอย่างมากและไม่เคยพบผู้ให้ข้อมูลมาก่อน เมื่อได้พบผู้ให้ข้อมูลจึงแสดงความดีใจด้วยการเข้ามาขอหอมแก้มผู้ให้ข้อมูล

¹⁰¹ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รัชพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

¹⁰² สัมภาษณ์ จักรพันธ์ุ ยมจินดา, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2539, 2544 และ 2548, 12 มีนาคม 2550.

¹⁰³ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

¹⁰⁴ สัมภาษณ์ ยุรนนท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

โดยที่ผู้ให้ข้อมูลไม่ได้ปฏิเสธ และยังพบว่าส่วนใหญ่มักเป็นชาวบ้านผู้หญิงเช่นเดียวกับกรณีการโอบกอด เช่น แม่ค้า และสาวโรงงาน ดังเช่นกรณีของอภิชาติที่กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “ชาวบ้านเจออภิชาติก็กระโดดกอด หอมแก้ม”¹⁰⁵ ส่วนผู้ให้ข้อมูลชายที่มีความอาวุโสอย่างกรณีของสุเทพ จะไม่ค่อยได้ใช้การสื่อสารในรูปแบบนี้ ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะชาวบ้านเกรงใจและเคารพในความอาวุโสของผู้ให้ข้อมูล เป็นที่น่าสังเกตว่าการสื่อสารด้วยการสัมผัสนี้เกิดขึ้นโดยไม่ได้มีการตระเตรียม หรือกำหนดรูปแบบไว้ตายตัว กล่าวคือ ไม่ได้มีการระบุว่าผู้ให้ข้อมูลต้องใช้การสื่อสารด้วยการสัมผัสในสถานการณ์ใดบ้าง แต่เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ และหลายครั้งได้เกิดขึ้นโดยที่ผู้ให้ข้อมูลไม่ได้คาดคิดมาก่อน เช่น ผู้ให้ข้อมูลไปพบผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งที่ปลัดผู้ให้ข้อมูลอย่างมาก จึงทั้งกระโดดกอดและหอมแก้มผู้ให้ข้อมูล¹⁰⁶⁻¹⁰⁷ ซึ่งการสื่อสารรูปแบบนี้ยากที่จะเกิดขึ้นกับผู้ให้ข้อมูลที่ไม่มีที่รู้จักของประชาชน เพราะเป็นธรรมดาที่ผู้ที่ไม่รู้จักกันมาก่อนจะสงวนท่าทีที่จะแสดงออกต่อกัน

อนึ่ง ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นตรงกันว่า ความเป็นกันเองที่ผู้ให้ข้อมูลแสดงต่อผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งนั้นต้องเกิดขึ้นจากความจริงใจ ไม่ใช่เสแสร้งแกล้งทำเพื่อให้ได้รับคะแนนนิยม หากผู้ให้ข้อมูลผินใจกระทำ ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งย่อมรับรู้ได้ทันทีถึงความไม่เต็มใจนั้นผ่านทางสีหน้า แววตา คำพูด และท่าทางของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งยิ่งทำให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อผู้ให้ข้อมูลดังกล่าวให้สัมภาษณ์ของเย็นจิตต์ที่กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า เวลาไปพบประชาชนจะเน้นถึงความจริงใจเป็นสำคัญ โดยเชื่อมั่นว่าประชาชนสามารถรับทราบถึงความจริงใจที่มีต่อประชาชน ผ่านทางถ้อยคำและสายตา¹⁰⁸ ซึ่งผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลต่างไม่หนักใจกับเรื่องนี้เนื่องจากโดยส่วนตัวเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี ชอบพูดคุยกับชาวบ้านอยู่แล้ว อีกทั้งยังมีประสบการณ์ที่เคยใกล้ชิดและแสดงความเป็นกันเองกับประชาชนจากการประกอบอาชีพเดิม ดังเช่นกรณีของสันสนีย์ที่ให้สัมภาษณ์ว่า “พี่ก็จะอาศัยความเป็นบุคคลสาธารณะ พี่ว่าคนอย่างพวกเราจะเป็นทุกคน คือ เป็นคนชอบชาวบ้าน อย่างพี่ชอบชาวบ้าน พี่เห็นชาวบ้าน พี่ว่าพี่คุยกับคนได้ทุกระดับ เวลาหาเสียง ไม่มี

¹⁰⁵ สัมภาษณ์ อภิชาติ หาลำเจียก, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531 และ 2535/1, 28 กันยายน 2549

¹⁰⁶ เรื่องเดียวกัน.

¹⁰⁷ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

¹⁰⁸ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

คะแนนให้พี่ พี่ยังคุยด้วยเลย”¹⁰⁹ กรณีของเย็นจิตต์ที่กล่าวว่า โดยบุคลิกส่วนตัวจะเป็นคนที่เข้ากับคนง่าย เป็นมิตรกับทุกคน โดยไม่ได้เป็นการเสแสร้ง¹¹⁰ หรือกรณีของอริสมันต์และยุรนันท์ที่มีประสบการณ์จากการแสดงคอนเสิร์ตที่ต้องสร้างความประทับใจให้แฟนเพลง จึงทำให้พอทราบว่าเมื่อต้องไปพบประชาชนควรแสดงความเป็นกันเองกับประชาชนอย่างไร¹¹¹⁻¹¹² นอกจากนี้หากผู้ให้ข้อมูลมีอารมณ์ขันและเป็นคนสนุกสนานด้วยแล้ว จะยิ่งสร้างบรรยากาศความเป็นกันเองได้เร็ว เพราะพื้นฐานของคนไทยเป็นคนที่รักความสนุกสนาน ดังที่ยุรนันท์ได้กล่าวว่า ด้วยความที่ตนเป็นคนสนุกสนาน ร้องเพลงได้และพูดคุยในแนวทางตลกขบขันได้ จึงทำให้ชาวบ้านรู้สึกเป็นกันเองกับตนได้อย่างรวดเร็ว¹¹³

ประการที่สอง การแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตน นอกเหนือจากการแสดงความเป็นกันเองกับผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งแล้ว การแสดงออกที่ผู้ให้ข้อมูลให้ความสำคัญรองลงมา คือ การแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง ซึ่งสามารถสร้างความประทับใจให้กับผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งได้ไม่น้อย ที่เป็นเช่นนี้น่าจะเป็นเพราะสอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีที่ฝังามของไทย และโดยทั่วไป ผู้ที่มีกิจกรรมอาทายนอบน้อมยอมเป็นที่รักของผู้พบเห็น ซึ่งผู้วิจัยพบว่าวิธีการที่ผู้ให้ข้อมูลทุกคนนิยมใช้เพื่อสื่อความหมายดังกล่าว คือ การยกมือไหว้ และจากการที่ผู้วิจัยได้ติดตามผู้ให้ข้อมูลอย่างลดาวัลดี รัตนฤทธิชัย ศันสนีย์ และเอกพจน์ ลงพื้นที่พบปะกับพี่น้องประชาชนนั้น ผู้วิจัยยังค้นพบว่า การไหว้ของผู้ให้ข้อมูลนั้นเป็นการไหว้ที่แทบจะไม่ต้องพิจารณาเลยว่าบุคคลที่ผู้ให้ข้อมูลยกมือไหว้เป็นใคร มีคุณวุฒิหรือวิทยุฒิเป็นอย่างไร หรือนำเคารพนับถือหรือไม่ แต่เป็นการไหว้ที่เกิดขึ้นทันทีที่ผู้ให้ข้อมูลเดินเข้าไปพบชาวบ้าน เหมือนเป็นความเคยชินของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งต่างไปจากการไหว้ของบุคคลทั่วไปที่มักเกิดขึ้นจากความศรัทธาในความดีงามหรือความอาวุโสของผู้ที่ตนยกมือไหว้ ปรัชญาการณที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนให้เห็นว่าการยกมือไหว้ของผู้ให้ข้อมูลไม่ได้สื่อความหมายในเชิงแสดงความเคารพ แต่เป็นเพียงการทักทายด้วยความนอบน้อมเท่านั้น

¹⁰⁹ สัมภาษณ์ ศันสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

¹¹⁰ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

¹¹¹ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

¹¹² สัมภาษณ์ ยุรนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

¹¹³ เรื่องเดียวกัน.

ประการที่สาม การแสดงความตั้งใจจริงที่จะทำงานการเมือง ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลจำนวนหนึ่งมีความเห็นตรงกันว่า สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ตนได้รับเลือกตั้ง น่าจะเป็นเพราะผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งได้เห็นถึงความเอาใจจริงเอาใจที่จะทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาของ บ้านเมือง¹¹⁴⁻¹¹⁵⁻¹¹⁶⁻¹¹⁷ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากผู้ให้ข้อมูลเคยมีบทบาททางการเมืองเป็นที่ประจักษ์ ต่อสายตาประชาชน ยิ่งง่ายต่อการบอกกับประชาชนถึงความตั้งใจดังกล่าว เพราะมีตัวอย่างให้ ประชาชนได้เห็นอย่างชัดเจนถึงความต้องการที่จะมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังเช่นกรณีของอภิชาติ ที่เคยร่วมประท้วงในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516¹¹⁸ และกรณีของอริสมันต์ที่ร่วมประท้วง เรียกร้องรัฐธรรมนูญในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 17-20 พฤษภาคม พ.ศ. 2535¹¹⁹ อย่างไรก็ตาม บทบาททางการเมืองในลักษณะดังกล่าวน่าจะเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการสื่อความหมายถึงความ ตั้งใจของผู้ให้ข้อมูล เพราะทั้งสองคนยังต้องใช้การแสดงออกในลักษณะอื่นควบคู่ไปด้วย เช่น การ ลงพื้นที่หาเสียงตั้งแต่เข้าสู่คูหาเพื่อให้ชาวบ้านได้เห็นถึงความมุ่งมั่นของผู้ให้ข้อมูล เป็นต้น อีกทั้งยังมี ผู้ให้ข้อมูลอีกจำนวนหนึ่งที่แม้ไม่เคยมีบทบาททางการเมืองมาก่อน แต่ก็สามารถทำให้ประชาชน รับรู้ถึงความตั้งใจได้ ดังตัวอย่างกรณีของเอกพจน์ที่ไม่เคยมีบทบาททางการเมืองมาก่อนหน้าการ ลงสมัครรับเลือกตั้ง แต่ก็สามารถแสดงให้ชาวบ้านเห็นถึงความตั้งใจที่จะเข้ามาทำงานการเมือง ด้วยการเดินหาเสียงอย่างหนัก¹²⁰ หรือกรณีของยุรนันท์ที่แสดงความตั้งใจด้วยการทุ่มเทเวลาอยู่ใน

¹¹⁴ สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

¹¹⁵ สัมภาษณ์ อภิชาติ หาลำเจียก, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531 และ 2535/1, 28 กันยายน 2549.

¹¹⁶ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

¹¹⁷ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

¹¹⁸ สัมภาษณ์ อภิชาติ หาลำเจียก, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531 และ 2535/1, 28 กันยายน 2549.

¹¹⁹ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

¹²⁰ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

พื้นที่เพื่อศึกษาปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้านเป็นเวลานานหลายเดือนก่อนการเลือกตั้ง¹²¹ สิ่งที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนให้เห็นอย่างหนึ่งว่าผู้ให้ข้อมูลที่จะได้รับเลือกตั้งต้องเป็นผู้ที่สามารถแสดงความตั้งใจให้ประชาชนได้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม

กล่าวโดยสรุป ผลการศึกษาในประเด็นนี้พบว่า บุคลิกภาพมีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูล โดยพิจารณาใน 2 ประเด็น ประเด็นแรก คือ รูปร่างหน้าตาและการแต่งกาย ซึ่งพบว่า การที่ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้มีรูปร่างหน้าตาโดดเด่นและการแต่งกายดีได้ช่วยให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถเข้าไปพบและพูดคุยกับผู้ที่มีสิทธิ์เลือกตั้งได้ง่ายขึ้น และเป็นจุดดึงดูดใจให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจำนวนหนึ่งลงคะแนนเสียงให้ ขณะเดียวกันความโดดเด่นดังกล่าวก็อาจเป็นจุดอ่อนที่ทำให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งบางคนคิดว่าผู้ให้ข้อมูลคงไม่สามารถทำงานการเมืองได้ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมักแสดงให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งเห็นว่าตนไม่ได้สนใจเรื่องความโดดเด่นดังกล่าวมากนัก ส่วนประเด็นที่สอง คือ การแสดงออกของผู้ให้ข้อมูล ผลการศึกษาพบว่า การแสดงออกที่สามารถดึงดูดใจผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งให้ลงคะแนนเสียงให้กับผู้ให้ข้อมูลได้เป็นอย่างดีนั้น ประกอบไปด้วย ประการที่หนึ่ง การแสดงความเป็นกันเอง ซึ่งสามารถกระทำได้หลายวิธี ได้แก่ การที่ผู้สมัครใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายเช่นเดียวกับชาวบ้าน การเข้าพบปะพูดคุยกับประชาชนทุกระดับอย่างไม่ถือตัว และการใช้การสื่อสารด้วยการสัมผัส ประการที่สอง การแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตน ซึ่งพบว่าวิธีการที่ผู้ให้ข้อมูลนิยมใช้ คือ การไหว้ และประการที่สาม การแสดงความตั้งใจจริงที่จะทำงานการเมือง ที่สามารถกระทำได้หลายวิธี ไม่ว่าจะเป็นการมีบทบาททางการเมืองก่อนหน้าการเลือกตั้ง การทุ่มเทให้กับการหาเสียงอย่างหนัก และการลงพื้นที่เพื่อศึกษาปัญหา

1.5 สถานภาพทางการเงิน

ผลการศึกษาในประเด็นนี้พบว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งควรมีความพร้อมทางการเงินในระดับหนึ่ง กล่าวคือ มีงบประมาณจำนวนหนึ่งสำหรับดำเนินการต่างๆ ในสนามเลือกตั้ง เนื่องจากพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบทุกคนต้องใช้จ่ายส่วนตัวเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการหาเสียงเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นค่าพิมพ์โปสเตอร์ ค่าจ้างทำป้ายหาเสียง ค่ารถหาเสียง ค่าจ้างทีมงานหาเสียง ค่าน้ำมัน และค่าอาหาร เป็นต้น ดังตัวอย่างกรณีของสุเทพ เย็นจิตต์ ลดาวัลย์ อริสมันต์ และเอกพจน์

¹²¹ สัมภาษณ์ ยูนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

ที่กล่าวตรงกันว่า ต้องใช้เงินส่วนตัวจำนวนหนึ่งในการลงสมัครรับเลือกตั้ง¹²²⁻¹²³⁻¹²⁴⁻¹²⁵⁻¹²⁶ แม้ว่าตามปกติพรรคการเมืองแทบทุกพรรคจะมีงบประมาณสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในระหว่างการแข่งขันหาเสียง แต่ในทางปฏิบัติงบประมาณที่พรรคการเมืองสนับสนุนนั้นมักน้อยกว่าค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจริง อาทิเช่น พรรคการเมืองสามารถสนับสนุนงบประมาณได้เพียง 30-40% ของค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น จึงทำให้ผู้ให้ข้อมูลต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายส่วนที่เหลือ¹²⁷ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรก ซึ่งพรรคการเมืองยังไม่มั่นใจว่าผู้ให้ข้อมูลจะได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งหรือไม่ ประกอบกับผู้ให้ข้อมูลเองยังไม่มีประสบการณ์ในการเจรจาต่อรองเรื่องค่าใช้จ่าย ยิ่งทำให้จำนวนเงินที่ได้รับสนับสนุนจากพรรคมีสัดส่วนน้อยเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายจริง ผู้ให้ข้อมูลจึงต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในปริมาณที่สูงขึ้น¹²⁸⁻¹²⁹⁻¹³⁰ สถานการณ์เช่นนี้ไม่แตกต่างไปจากการลงสมัครในสังกัดพรรคการเมืองที่ไม่ได้มีเงินทุนสนับสนุนผู้สมัครมากนัก ในกรณีนี้ผู้ให้ข้อมูลต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในปริมาณที่สูงเช่นกัน ดังตัวอย่างการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรกของสุเทพ เมื่อปี พ.ศ. 2522 ที่จังหวัดนครราชสีมา ในสังกัดพรรคพลังใหม่ ซึ่งหัวหน้าพรรคและผู้บริหารพรรคไม่ได้เป็นนักธุรกิจที่มีฐานะมั่งคั่ง และพรรคไม่มีงบประมาณ

¹²² สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

¹²³ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

¹²⁴ สัมภาษณ์ ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 1 ธันวาคม 2549.

¹²⁵ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

¹²⁶ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

¹²⁷ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

¹²⁸ เรื่องเดียวกัน.

¹²⁹ สัมภาษณ์ ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 1 ธันวาคม 2549.

¹³⁰ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

สนับสนุนผู้สมัครมากเท่าใดนัก ทำให้สุเทพต้องใช้เงินส่วนตัวในการเลือกตั้งครั้งนี้สูงถึง 230,000 บาท¹³¹

ผู้วิจัยได้พบว่า การใช้เงินส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนมีจำนวนที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ เพราะมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการไม่ว่าจะเป็นสัดส่วนงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจาก พรรคการเมือง การประเมินค่าใช้จ่ายที่จะเกิดขึ้น และที่สำคัญที่สุด คือ ความพร้อมทางการเงินของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งหากผู้ให้ข้อมูลมีเงินไม่มากก็จำเป็นต้องเลือกวิธีดำเนินการหาเสียงที่ไม่เสียค่าใช้จ่ายมากนัก¹³²⁻¹³³⁻¹³⁴⁻¹³⁵⁻¹³⁶ โดยพบว่ารูปแบบการใช้เงินส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลจะเป็นไปใน 2 ลักษณะ ลักษณะแรก คือ การร่วมลงขันกับผู้สมัครร่วมทีมที่ลงสมัครในเขตเลือกตั้งเดียวกันในสมัยที่การเลือกตั้งเป็นแบบรวมเขต ซึ่งมีจำนวนเงินตั้งแต่หลักหมื่นไปจนถึงหลักแสน และส่วนใหญ่เป็นการลงขันในจำนวนเงินที่เท่ากันกับผู้สมัครคนอื่น ยกเว้นผู้สมัครบางคนที่มีความพร้อมทางการเงินมาก หรือตระหนักถึงความจำเป็นของการลงทุนเป็นอย่างมากที่จะเกิดผลดีต่อการเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง อาจใช้เงินส่วนตัวมากกว่าผู้สมัครร่วมทีมคนอื่นเพื่อให้การหาเสียงของตนมีความโดดเด่น ดังตัวอย่างกรณีของเย็นจิตต์ที่ใช้เงินส่วนตัวร่วมลงขันกับผู้สมัครร่วมทีมในจำนวนเงินที่เท่ากับผู้สมัครร่วมทีมคนอื่น ในการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2522 จำนวน 25,000 บาท¹³⁷ กรณีของสุเทพที่ใช้เงินส่วนตัวร่วมลงขันกับผู้สมัครร่วมทีมในจำนวนที่เท่ากับผู้สมัครร่วมทีมคนอื่น

¹³¹ สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

¹³² เรื่องเดียวกัน,

¹³³ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

¹³⁴ สัมภาษณ์ ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 1 ธันวาคม 2549.

¹³⁵ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

¹³⁶ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

¹³⁷ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

เช่นกัน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการหาเสียงที่นครราชสีมาเมื่อ ปี พ.ศ. 2522 จำนวน 230,000 บาท¹³⁸ ขณะที่อริสมันต์ ต้องการจัดทำหาเสียงขนาดใหญ่เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง จึงใช้เงินส่วนตัวสำหรับการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2538 มากกว่าผู้สมัครร่วมทีมคนอื่น ๆ โดยใช้เงินทั้งสิ้น 700,000 บาท¹³⁹ ซึ่งเงินที่ผู้ให้ข้อมูลร่วมลงขันกันนี้หากใช้ไม่หมด ผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนจะได้รับคืนหลังเสร็จสิ้นการเลือกตั้ง ดังเช่นกรณีของสุเทพที่ได้รับเงินคืนหลังเสร็จสิ้นการหาเสียงที่เขต 2 กรุงเทพมหานคร เมื่อปี พ.ศ. 2531 ประมาณ 10,000-20,000 บาท จากที่ร่วมลงขันในตอนแรก 100,000 บาท¹⁴⁰

ส่วนรูปแบบการใช้จ่ายเงินส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลในลักษณะที่สอง เป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัวที่เพิ่มขึ้นและผู้ให้ข้อมูลไม่ประสงค์จะไปรบกวนเงินส่วนกลางที่ลงขันไป ซึ่งโดยมากมักใช้เป็นค่าอาหาร ค่าน้ำมันรถ ค่าแรงงานของทีมงานบางกลุ่มที่มาช่วยเหลือเฉพาะผู้ให้ข้อมูลไม่เกี่ยวกับผู้สมัครร่วมทีมคนอื่น รวมไปถึงบางสถานการณ์พรรคการเมืองไม่สามารถจ่ายเงินสนับสนุนได้ตามกำหนดเวลาที่ตกลงกันได้ เนื่องจากความล่าช้าของการเบิกจ่าย ผู้ให้ข้อมูลจะต้องสำรองจ่ายเงินส่วนนี้ไปก่อนด้วย ดังตัวอย่างกรณีของลดาวัลย์ที่กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “ค่าน้ำมันเล็กๆ น้อยๆ บางทีเราก็ไม่ได้ไปเบิก ก็ออกไปก่อน ค่าแวะกินนั่นกินนี่ เราก็ออกไปก่อน”¹⁴¹ หรือกรณีของเอกพจน์ที่ให้สัมภาษณ์ถึงการใช้จ่ายเงินในการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรกของตนว่า “ก็ไปยืมเงินเค้ามามา 200,000 มาทำป้ายอะไรก่อน คือ advance ไปก่อน พรรคเคื่อก็ดูท่าที่อยู่ แล้วค่อยๆ ททยอยช่วยมา”¹⁴² อนึ่ง ผู้ให้ข้อมูลที่ลงสมัครรับเลือกตั้งหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 จะไม่มีค่าใช้จ่ายในรูปแบบการลงขัน เพราะระบบการเลือกตั้งได้เปลี่ยนไปเป็นแบบแบ่งเขตเบอร์เดียว

จะเห็นได้ว่าค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งหมดสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นที่ผู้ให้ข้อมูลต้องมีความพร้อมทางการเงินในระดับที่สามารถนำมาใช้บริหารจัดการการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง

¹³⁸ สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

¹³⁹ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

¹⁴⁰ สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

¹⁴¹ สัมภาษณ์ ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 1 ธันวาคม 2549.

¹⁴² สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

ได้อย่างคล่องมือ ซึ่งผู้วิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเข้าใจสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นนี้ รวมทั้งอยากมีส่วนร่วมรับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการหาเสียง จึงได้มีการจัดเตรียมเงินไว้จำนวนหนึ่งสำหรับใช้จ่ายในสนามเลือกตั้ง ดังตัวอย่างของเย็นจิตต์ที่กล่าวว่า รู้สึกไม่ดีหากมาลงสมัครโดยหวังพึ่งการสนับสนุนของพรรคเพียงฝ่ายเดียว ดังนั้นจึงเตรียมเงินไว้จำนวนหนึ่งเพื่อลงขันกับผู้สมัครร่วมทีม¹⁴³ หรือกรณีของรณฤทธิชัยที่วางแผนการใช้เงินโดยแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งจากการแสดงภาพยนตร์ไว้ใช้จ่ายตอนลงสมัครรับเลือกตั้ง¹⁴⁴ เป็นต้น ซึ่งหากผู้ให้ข้อมูลไม่ได้เตรียมพร้อมด้านงบประมาณไว้ อาจทำให้เกิดความยุ่งยากพอสมควร เช่น กรณีการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรกของเอกพจน์ที่ไม่ได้จัดเตรียมงบประมาณส่วนนี้ไว้จึงต้องใช้วิธีหยิบยืมจากญาติพี่น้อง¹⁴⁵ หรือกรณีของสุเทพที่ลงสมัครรับเลือกตั้งแต่ละครั้งต้องให้หนี้ผู้อื่นไปอีกหลายปี¹⁴⁶ เป็นที่น่าสังเกตว่าไม่มีข้อกำหนดตายตัวว่าการลงสมัครรับเลือกตั้งแต่ละครั้งจะต้องใช้เงินส่วนตัวเป็นจำนวนเท่าใด แต่มีแนวโน้มที่การลงสมัครในครั้งต่อๆ มา ผู้ให้ข้อมูลมักได้รับเงินสนับสนุนจากพรรคการเมืองมากขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพรรคการเมืองได้เล็งเห็นถึงความสามารถทางการเมืองของผู้ให้ข้อมูลว่ามีโอกาสจะได้รับเลือกตั้ง ประกอบกับผู้ให้ข้อมูลมีความชำนาญมากขึ้นในการต่อรองขอเงินสนับสนุนจากพรรคการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการลงสมัครในสังกัดพรรคเดิมหรือย้ายพรรค ดังเช่นที่เอกพจน์ได้กล่าวถึงการได้รับเงินสนับสนุนจากพรรคชาติไทยอย่างเต็มที่ ในการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งที่ 3 และครั้งที่ 4 “พรรคช่วยหมด พรรคต้องดูแลหมด ปี 44 พรรคช่วยหมด ปี 48 พรรคก็ช่วยหมด คือมันต่างกัน การที่เราเป็นมาแล้วกับการที่เราไม่เคยเป็นมันก็ต่างกัน ได้เป็นมาแล้ว พรรคก็มีความมั่นใจมากขึ้น”¹⁴⁷ อย่างไรก็ตามแม้พรรคการเมืองสนับสนุนเงินให้ผู้ให้ข้อมูลเพิ่มขึ้น แต่ค่าใช้จ่ายของผู้ให้ข้อมูลอาจไม่ได้ลดลงเนื่องจากค่าดำเนินการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นค่าจัดพิมพ์สื่อโฆษณาหา

¹⁴³ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

¹⁴⁴ สัมภาษณ์ รณฤทธิชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 1 พฤศจิกายน 2549.

¹⁴⁵ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

¹⁴⁶ อำนวย จันเงิน, คอนเสิร์ต “สุเทพโซว์...รอบโลกแห่งความรัก (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2547), น. 83-85.

¹⁴⁷ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

เสียง ค่าจ้างที่มงาน ค่าน้ำมัน รวมทั้งค่าอาหาร ได้เพิ่มขึ้นตามสภาวะการณ์ทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป

ถึงแม้ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ต้องใช้จ่ายเงินส่วนตัวในการลงสมัครรับเลือกตั้ง แต่ผู้วิจัยก็พบว่า ยังมีผู้ให้ข้อมูลอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้ใช้จ่ายเงินส่วนตัวในสนามเลือกตั้งเลยแม้จะเป็นการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรก เพราะพรรคการเมืองสนับสนุนเงินให้อย่างเต็มที่ เป็นที่น่าสังเกตว่ากรณีเช่นนี้เกิดขึ้นเฉพาะกับผู้ให้ข้อมูลที่มีรูปร่างหน้าตาโดดเด่นอย่างมาก และมักเป็นผู้ที่ได้ปรากฏเป็นข่าวก่อนหน้าการเลือกตั้งว่าถูกทาบทามจากพรรคการเมืองหลายพรรค อีกทั้งยังเกิดขึ้นในสมัยที่ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งต้องลงคะแนนให้กับพรรคการเมืองเพื่อคัดเลือกผู้สมัครในระบบบัญชีรายชื่อ ซึ่งทางพรรคมีความประสงค์ให้ผู้ให้ข้อมูลลงสมัครในระบบบัญชีรายชื่อ ดังตัวอย่างกรณีของจณิสตาและยุรนันท์ที่มีรูปร่างหน้าตาโดดเด่นเป็นอย่างมาก และปรากฏเป็นข่าวว่าถูกทาบทามจากพรรคการเมืองหลายพรรคให้เข้าสู่สนามเลือกตั้ง อีกทั้งยังเป็นผู้ที่พรรคการเมืองประสงค์ให้ลงสมัครรับเลือกตั้งในระบบบัญชีรายชื่อ แม้ในภายหลังจะมีการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ กรณีของจณิสตา ในการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งที่ 2 พรรคชาติไทยได้เปลี่ยนให้ลงสมัครในระบบเขตเลือกตั้ง ส่วนกรณีของยุรนันท์ ได้รับการทาบทามจากพรรคไทยรักไทยให้ลงสมัครในระบบบัญชีรายชื่อ แต่เนื่องจากเขตดินแดงมีปัญหาเรื่องผู้สมัคร ทางพรรคจึงเปลี่ยนให้ยุรนันท์มาลงสมัครที่เขตเลือกตั้งนี้แทน¹⁴⁸⁻¹⁴⁹

ทั้งนี้การที่พรรคการเมืองสนับสนุนเงินให้ผู้ให้ข้อมูลอย่างเต็มที่ น่าจะเป็นเพราะผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้มีศักยภาพสูงในการสร้างคะแนนนิยมให้กับพรรค ประกอบกับเมื่อมีพรรคการเมืองหลายพรรคต้องการตัว อาจทำให้ผู้ให้ข้อมูลมีโอกาสต่อรองข้อเสนอด้านต่างๆ ของแต่ละพรรค ซึ่งน่าจะรวมถึงข้อเสนอด้านการสนับสนุนงบประมาณให้แก่ผู้ให้ข้อมูล จนทำให้ได้รับเงินสนับสนุนจากพรรคในจำนวนที่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย นอกเหนือจากกรณีดังกล่าวแล้ว ผลการศึกษายังพบอีกว่ามีผู้ให้ข้อมูลบางคนที่แม้ไม่ได้มีรูปร่างหน้าตาโดดเด่นมากและพรรคไม่ได้สนับสนุนเงินอย่างเต็มที่ แต่ก็ไม่ต้องใช้จ่ายเงินส่วนตัวในการหาเสียง ที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะว่าผู้ให้ข้อมูลได้รับการช่วยเหลือจากบุคคลที่เต็มใจสนับสนุนเงินอย่างไม่มีเงื่อนไข อาทิเช่น เพื่อนฝูงที่เป็นนักธุรกิจ เจ้าของกิจการ เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลได้เคยช่วยเหลือบุคคลเหล่านั้นไม่ว่าจะเป็นสมัยก่อนเป็นนักการเมืองหรือสมัยที่ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เคยมีบุญคุณต่อกัน เมื่อบุคคลดังกล่าวทราบว่ามีผู้ให้ข้อมูลลงสมัครรับเลือกตั้งจึงพร้อมให้ความช่วยเหลือด้านการเงินเป็นการตอบแทน ซึ่งในกรณีนี้

¹⁴⁸ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

¹⁴⁹ สัมภาษณ์ ยุรนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

บางครั้งผู้ให้ข้อมูลได้รับเงินสนับสนุนเป็นจำนวนที่มากกว่าเงินที่ต้องใช้จ่าย ทำให้นอกจากจะไม่ต้องใช้จ่ายเงินส่วนตัวในสนามเลือกตั้งแล้ว ยังมีเงินเหลือไว้ใช้ดำเนินการในระหว่างที่เป็นผู้แทนราษฎร ดังตัวอย่างกรณีของจักรพันธ์ที่กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า ในการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งที่ 2 มีเพื่อนนักธุรกิจหลายคนเต็มใจสนับสนุนเงินในการหาเสียงโดยที่ตนไม่ต้องร้องขอ เนื่องจากเคยมีบุญคุณต่อกัน และเงินที่ได้รับการสนับสนุนก็มากกว่าค่าใช้จ่ายในการหาเสียง ทำให้เหลือเงินจำนวนหนึ่งไว้ใช้ระหว่างที่เป็นผู้แทนราษฎร¹⁵⁰

กล่าวโดยสรุป สถานภาพทางการเงินมีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูล โดยผู้ให้ข้อมูลควรมีความพร้อมทางการเงินในระดับหนึ่งเพื่อให้การดำเนินการหาเสียงเป็นอย่างคล่องตัว เนื่องจากพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ได้มีการใช้จ่ายเงินส่วนตัวเมื่อลงสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งมีจำนวนเงินตั้งแต่หลักหมื่นไปจนถึงหลักแสน และดูเหมือนว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะตระหนักดีถึงความจำเป็นดังกล่าวจึงได้การจัดเตรียมเงินไว้จำนวนหนึ่งเพื่อใช้ในการเลือกตั้ง โดยเป็นการใช้จ่ายเงินใน 2 ลักษณะ ลักษณะแรก คือ การร่วมลงขันกับผู้สมัครร่วมทีมในสมัยที่การเลือกตั้งเป็นแบบรวมเขต ซึ่งมีทั้งร่วมลงขันด้วยจำนวนเงินที่เท่ากับผู้สมัครร่วมทีมคนอื่น ๆ และลงขันด้วยจำนวนเงินที่มากกว่า ส่วนลักษณะที่สอง คือ เป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัวที่เพิ่มขึ้นและผู้ให้ข้อมูลไม่ต้องการใช้เงินส่วนกลางที่เข้าร่วมลงขันไป ทั้งนี้ยังพบว่า ผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนมีการใช้จ่ายเงินส่วนตัวในจำนวนที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับจำนวนงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากพรรค การประเมินค่าใช้จ่ายที่จะเกิดขึ้น และที่สำคัญที่สุด คือ ความพร้อมของผู้ให้ข้อมูล อย่างไรก็ตามแม้ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ต้องใช้จ่ายเงินส่วนตัวในการลงสมัครรับเลือกตั้ง แต่ก็พบว่า ยังมีผู้ให้ข้อมูลอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่ต้องใช้เงินส่วนตัวในการลงสมัครรับเลือกตั้ง โดยผู้สมัครกลุ่มนี้เป็นผู้ที่มิรูปร่างหน้าตาโดดเด่นเป็นอย่างมาก เป็นผู้ที่ปรากฏเป็นข่าวว่าถูกทาบตามจากพรรคการเมืองหลายพรรค เป็นผู้ที่พรรคการเมืองประสงค์ให้ลงสมัครในระบบบัญชีรายชื่อเพื่อสร้างคะแนนนิยมให้พรรค หรือไม่ก็เป็นผู้ที่มีเพื่อนฝูงให้การสนับสนุนงบประมาณในการหาเสียง

1.6 พื้นฐานทางการเมืองของบุคคลในครอบครัว

พื้นฐานทางการเมืองของบุคคลในครอบครัวในที่นี้หมายถึง การที่ผู้ให้ข้อมูลมีบุคคลในครอบครัวเป็นนักการเมืองหรืออดีตนักการเมือง ไม่ว่าจะเป็นนักการเมืองท้องถิ่น หรือนักการเมืองระดับชาติ ซึ่งมีผลดีต่อผู้ให้ข้อมูล ในแง่ที่ผู้ให้ข้อมูลจะมีฐานคะแนนเสียงสนับสนุนจำนวนหนึ่ง

¹⁵⁰ สัมภาษณ์ จักรพันธ์ ยมจินดา, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2539, 2544 และ 2548, 12 มีนาคม 2550.

หรือผู้ให้ข้อมูลอาจนำประสบการณ์ที่เคยช่วยงานการเมืองของบุคคลในครอบครัวมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองของตน อาทิเช่น ดำเนินการหาเสียงเลือกตั้งโดยใช้แนวทางการหาเสียงที่ทำให้บุคคลในครอบครัวประสบความสำเร็จ เป็นต้น ตลอดจนอาจมีผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจำนวนหนึ่งที่ทำให้ความไว้วางใจลงคะแนนเสียงให้กับผู้ให้ข้อมูล เนื่องจากเคยเห็นและประทับใจผลงานทางการเมืองของบุคคลในครอบครัว และคิดว่าผู้ให้ข้อมูลน่าจะมีความสามารถทางการเมืองเช่นเดียวกับบุคคลในครอบครัว แต่ผลการศึกษากลับพบว่า การมีหรือไม่มีบุคคลในครอบครัวเป็นนักการเมืองไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการได้รับเลือกตั้งแต่อย่างใด โดยผู้ให้ข้อมูลเกือบทุกคนไม่เคยมีบุคคลในครอบครัวเป็นนักการเมืองหรืออดีตนักการเมือง ยกเว้นกรณีของยุรนันท์ที่มีบิดาเป็นอดีตรัฐมนตรีหลายกระทรวง ทั้งกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงการต่างประเทศ แต่บทบาททางการเมืองของบิดาไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการได้รับเลือกตั้งของยุรนันท์แต่อย่างใด การเป็นนักการเมืองของบิดามีบทบาทเพียงช่วยหล่อหลอมให้ยุรนันท์สนใจการเมืองเท่านั้น โดยยุรนันท์ได้ให้ความเห็นว่า ผลงานทางการเมืองของบิดาไม่ได้เป็นเครื่องยืนยันถึงความสามารถทางการเมืองของตน จึงเป็นไปได้ยากที่ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจะลงคะแนนเสียงให้ตน เพราะมีบิดาเป็นอดีตรัฐมนตรี¹⁵¹ ส่วนกรณีของอริสมันต์และเอกพจน์ที่มีพี่ชายเคยลงสมัครรับเลือกตั้ง แม้ทั้งคู่มีประสบการณ์จากการช่วยพี่ชายหาเสียงเลือกตั้ง แต่ก็ไม่ได้ช่วยให้การหาเสียงของตนง่ายขึ้นหรือมีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของตนแต่อย่างใด¹⁵²⁻¹⁵³ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบริบทของสนามเลือกตั้งแตกต่างกัน กล่าวคือ อริสมันต์เคยช่วยพี่ชายหาเสียงเลือกตั้งที่จังหวัดราชบุรีแต่มาลงสมัครรับเลือกตั้งที่กรุงเทพฯ ขณะที่เอกพจน์เคยช่วยพี่ชายหาเสียงในสนามเลือกตั้งระดับท้องถิ่นแต่ลงสมัครในสนามเลือกตั้งระดับชาติ ประกอบกับความสนใจเรียนรู้งานการเมืองขณะนั้นยังมีไม่มากนัก และที่สำคัญการช่วยหาเสียงในครั้งนั้นไม่ได้ทำให้พี่ชายชนะการเลือกตั้ง สิ่งที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นว่าการมีบุคคลในครอบครัวเป็นนักการเมืองหรือเคยช่วยงานการเมืองของบุคคลในครอบครัวไม่ได้มีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูลแต่อย่างใด

กล่าวโดยสรุป ผลการศึกษาในประเด็นนี้พบว่า พื้นฐานทางการเมืองของบุคคลในครอบครัวไม่ได้มีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูล โดยผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ไม่ได้มีบุคคล

¹⁵¹ สัมภาษณ์ ยุรนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

¹⁵² สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

¹⁵³ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

ในครอบครัวเป็นนักร้องเมืองหรือดีดีนักร้องเมืองแต่อย่างใด สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่มีบุคคลในครอบครัวมีพื้นฐานทางการเมือง ก็ปฏิเสธว่าการมีบุคคลในครอบครัวเป็นนักร้องเมืองไม่ได้มีผลต่อการได้รับเลือกตั้งแต่อย่างใด

สรุปเงื่อนไขภายใน

จากการศึกษาเงื่อนไขภายในที่มีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูล พบว่าคุณสมบัติส่วนตัวที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นผู้มีชื่อเสียงจากวงการโทรทัศน์ได้รับเลือกตั้ง ประกอบด้วย บารมี การเป็นผู้มีชื่อเสียงจากวงการโทรทัศน์ การศึกษา ถิ่นกำเนิด บุคลิกภาพ และสถานภาพทางการเงิน โดยผู้วิจัยพบว่า บารมี เป็นเงื่อนไขที่ผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูลที่ไม่ได้มีถิ่นกำเนิดเดียวกับพื้นที่ที่ลงสมัครรับเลือกตั้ง และบารมีที่มีผลต่อการได้รับเลือกตั้งนี้ไม่ใช่บารมีในแง่มุมมองของอำนาจ แต่เป็นบารมีในแง่มุมมองของการสร้างความดีหรือการกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่น อาทิเช่น การช่วยเหลือกิจกรรมของชาวบ้านในชุมชน การมีบทบาทเป็นผู้ผลักดันงบประมาณให้กับชุมชน เป็นต้น ส่วนการเป็นผู้มีชื่อเสียงจากวงการโทรทัศน์ ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะของนักร้อง นักแสดง ผู้ประกาศรายการโทรทัศน์ ผู้ประกาศข่าวโทรทัศน์ หรือผู้ดำเนินรายการโทรทัศน์นั้น ผลการศึกษาพบว่า เงื่อนไขนี้เป็นเงื่อนไขที่ผู้ให้ข้อมูลทุกคนล้วนมีความเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่า มีผลต่อการได้รับเลือกตั้ง เนื่องจากเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลเป็นที่รู้จักของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งอย่างกว้างขวางทั้งๆ ที่ไม่เคยได้พบเจอกันมาก่อน ซึ่งสิ่งนี้ได้ช่วยให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งยอมรับผู้ให้ข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว จนนำไปสู่การตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้ในที่สุด ทั้งนี้ การเป็นผู้มีชื่อเสียงจากวงการโทรทัศน์ส่งผลดีต่อการได้รับเลือกตั้งในแง่มุมมองต่างๆ ดังนี้ ช่วยให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถเข้าพบผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งได้ง่าย ประหยัดเวลาในการแนะนำตัว ช่วยให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งเกิดความรู้สึกคุ้นเคยได้ง่าย สื่อมวลชนต่างสนใจติดตามรายงานข่าว รวมไปถึงช่วยให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถสร้างสรรคสื่อหาเสียงได้อย่างน่าสนใจเพราะมีความเชี่ยวชาญด้านการนำเสนอเนื้อหาผ่านสื่อ สำหรับเงื่อนไขด้านการศึกษา นั้น พบว่า มีผลต่อการได้รับเลือกตั้งเป็นอย่างมากในกรณีของผู้ให้ข้อมูลที่มีประวัติทางการศึกษาโดดเด่น กล่าวคือ จบการศึกษาด้านการเมืองการปกครอง จบการศึกษามากมหาวิทยาลัยของรัฐที่มีชื่อเสียง จบการศึกษาระดับปริญญาโท หรือ จบการศึกษามากต่างประเทศ ขณะที่เงื่อนไขนี้มีผลต่อการได้รับเลือกตั้งบ้างแต่ไม่มากนัก ในกรณีของผู้ให้ข้อมูลที่มีประวัติทางการศึกษาดีแต่ไม่ถึงกับโดดเด่น กล่าวคือ จบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยของรัฐ หรือกำลังศึกษาต่อในระดับปริญญาโท ทางด้านถิ่นกำเนิดพบว่า เงื่อนไขนี้มีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูลที่มีถิ่นกำเนิดเดียวกับพื้นที่ที่ลงสมัคร

รับเลือกตั้ง หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ คือ เป็นคนในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ให้ข้อมูลที่ลงสมัครรับเลือกตั้งในพื้นที่ต่างจังหวัด ไม่ว่าจะเป็นจังหวัดปทุมธานี พะเยา ระยอง นครราชสีมา และยโสธร ทั้งนี้เพราะชาวบ้านในต่างจังหวัดยังมีค่านิยมในการสนับสนุนคนบ้านเดียวกันให้ได้รับเลือกตั้ง

ส่วนเงื่อนไขด้านบุคลิกภาพ พบว่า เงื่อนไขนี้มีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูลใน 2 ประเด็น ประเด็นแรก คือ รูปร่างหน้าตาและการแต่งกาย เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ที่มีรูปร่างหน้าตาโดดเด่นและแต่งกายดี ประเด็นนี้จึงมีผลต่อการได้รับเลือกตั้งในแง่มุมที่ช่วยให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถเข้าไปพบและพูดคุยกับผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งได้ง่ายขึ้น และเป็นจุดดึงดูดใจให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจำนวนหนึ่งลงคะแนนเสียงให้ ส่วนประเด็นที่สอง คือ การแสดงออกของผู้ให้ข้อมูล ผลการศึกษาพบว่า การที่ผู้ให้ข้อมูลแสดงออกอย่างเป็นกันเองกับผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง ไม่ว่าจะด้วยวิธีการแสดงให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งเห็นว่าผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ที่ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย การเข้าพบปะพูดคุยกับประชาชนทุกระดับอย่างไม่ถือตัว และการใช้การสื่อสารด้วยการสัมผัส ทั้งการจับมือ การโอบกอด และการหอมแก้ม รวมไปถึงการที่ผู้ให้ข้อมูลแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง และการแสดงให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งได้เห็นถึงความตั้งใจจริงที่จะทำงานการเมือง เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญทำให้ผู้ให้ข้อมูลได้รับเลือกตั้ง และสำหรับเงื่อนไขด้านสถานภาพทางการเงินนั้น พบว่า เงื่อนไขนี้มีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูลในกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลต้องใช้เงินส่วนตัวจำนวนหนึ่งในการลงสมัครรับเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นการร่วมลงขันกับผู้สมัครร่วมทีมในสมัยที่การเลือกตั้งเป็นแบบรวมเขต หรือเป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัวที่เพิ่มขึ้นและผู้ให้ข้อมูลไม่ต้องการไปใช้เงินส่วนกลาง ขณะที่เงื่อนไขด้านพื้นฐานทางการเมืองของบุคคลในครอบครัวไม่ได้มีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูล

2. เงื่อนไขภายนอกที่มีผลทำให้ผู้มีชื่อเสียงที่มีผลงานทางโทรทัศน์ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

เงื่อนไขภายนอกที่มีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้มีชื่อเสียงจากวงการโทรทัศน์ หมายถึง เงื่อนไขอื่นๆ นอกเหนือไปจากคุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครที่มีส่วนผลักดันให้ผู้สมัครจากวงการโทรทัศน์ได้รับเลือกตั้ง อันประกอบด้วย พรรคการเมืองที่สังกัด และสภาพท้องถิ่นของเขตเลือกตั้ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 พรรคการเมืองที่สังกัด

ผลการศึกษาในประเด็นนี้พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ต่างมีความเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่า พรรคการเมืองที่สังกัดมีผลต่อการได้รับเลือกตั้ง โดยผู้ให้ข้อมูลที่สังกัดพรรคการเมืองที่มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้มีโอกาสสูงที่จะได้รับเลือกตั้ง

ประการที่หนึ่ง มีนโยบายที่ตรงกับความต้องการของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง นับเป็นเรื่องปกติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่จะตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครโดยพิจารณาที่นโยบายพรรคเป็นสาระสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลที่สังกัดพรรคการเมืองที่นำเสนอนโยบายได้ตรงกับความต้องการของประชาชนมากที่สุดย่อมมีแนวโน้มสูงที่จะชนะการเลือกตั้ง ดังตัวอย่างของสุเทพที่กล่าวว่า การสังกัดพรรคพลังใหม่มีส่วนอย่างมากที่ทำให้ชนะการเลือกตั้งเพราะชาวบ้านมีความเชื่อมั่นต่อนโยบายของพรรค¹⁵⁴ หรือกรณีของอภิชาติที่ยืนยันหนักแน่นว่า สาเหตุหนึ่งที่ทำให้ได้รับเลือกตั้งที่จังหวัดกาฬสินธุ์เป็นเพราะชาวบ้านชื่นชอบนโยบายเงินผันของพรรคกิจสังคม ซึ่งสามารถแก้ปัญหาของชาวอีสานได้ตรงจุด กล่าวคือ มีแนวนโยบายที่ผลักดันเงินไปสู่ประชาชนโดยผ่านสภาตำบลเพื่อให้เกิดการสร้างงานในชนบท รวมทั้งชูนโยบายการประกันราคาพืชผลเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของเกษตรกรที่สะสมมาเป็นเวลานานหลายปี เป็นต้น¹⁵⁵ เป็นที่น่าสังเกตว่านโยบายของพรรคการเมืองอาจไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในทุกๆ พื้นที่ มีความเป็นไปได้ที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งคนละเขตเลือกตั้งอาจชื่นชอบนโยบายของพรรคแตกต่างกันไป ดังเช่นกรณีของอภิชาติ ก่อนได้รับชัยชนะจากการลงสมัครรับเลือกตั้งที่จังหวัดกาฬสินธุ์ อภิชาติเคยลงสมัครรับเลือกตั้งในสังกัดพรรคกิจสังคมมาแล้วครั้งหนึ่งแต่เป็นการลงสมัครในพื้นที่กรุงเทพฯ ซึ่งนโยบายเงินผันอาจไม่ตรงกับปัญหาของชาวกรุงเทพฯ เท่าใดนัก ทำให้ชาวกรุงเทพฯ จำนวนหนึ่งมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อนโยบายนี้และมองว่าเป็นนโยบายเงินผลาญมากกว่าจะเป็นการผันเงินจากส่วนราชการไปสู่ประชาชน อีกทั้งในกรุงเทพฯ ไม่ได้มีสภาตำบลที่จะรองรับการดำเนินการของเงินในโครงการนี้ ตลอดจนอาชีพหลักของชาวกรุงเทพฯ ไม่ใช่เกษตรกร ซึ่งจะได้รับประโยชน์โดยตรงจากนโยบายประกันราคาพืชผล¹⁵⁶ จึงอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้อภิชาติไม่ได้รับเลือกตั้งในการลงสมัครที่กรุงเทพฯ แต่กลับได้รับเลือกตั้งที่จังหวัดกาฬสินธุ์ต่างๆ ที่ลงสมัครในสังกัดพรรคเดียวกัน สิ่งนี้

¹⁵⁴ สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

¹⁵⁵ สัมภาษณ์ อภิชาติ หาลำเจียก, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531 และ 2535/1, 11 มีนาคม 2550.

¹⁵⁶ เรื่องเดียวกัน.

เกิดขึ้นนี้สะท้อนให้เห็นว่าในการลงสมัครรับเลือกตั้งนั้นผู้ให้ข้อมูลต้องคำนึงด้วยว่านโยบายพรรค สอดคล้องกับความต้องการของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่ใดมากที่สุด เพื่อจะได้ขอลงสมัครในพื้นที่ ดังกล่าว ในทางกลับกันหากผู้ให้ข้อมูลมีเขตเลือกตั้งที่ประสงค์จะลงสมัครอยู่แล้ว เช่น ตั้งใจลงสมัครในพื้นที่บ้านเกิด ก็ต้องพิจารณาเลือกสังกัดพรรคการเมืองที่มีแนวนโยบายสอดคล้องกับปัญหา ของพื้นที่นั้นมากที่สุดเพื่อให้มีโอกาสสูงสุดที่จะได้รับเลือกตั้ง

ประการที่สอง หัวหน้าพรรคมีความโดดเด่นเป็นที่ยอมรับของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ใน ประเด็นนี้ได้มีผู้ให้ข้อมูลหลายคนกล่าวตรงกันว่า หัวหน้าพรรคมีส่วนอย่างมากต่อการได้รับ เลือกตั้ง กล่าวคือ หากผู้ให้ข้อมูลสังกัดพรรคการเมืองที่หัวหน้าพรรคมีความสามารถทางการเมือง เป็นที่ยอมรับและกำลังได้รับความนิยมจากผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ก็มีแนวโน้มสูงที่ผู้ให้ข้อมูลจะชนะการ เลือกตั้ง โดยผู้ให้ข้อมูลอาจไม่ต้องเหน็ดเหนื่อยกับการหาเสียงมากเท่าใดนัก ดังตัวอย่างกรณีของ เย็นจิตต์ที่กล่าวถึงความโดดเด่นของนายสมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ไทย ที่มี ความสามารถทางการเมืองเป็นถึงอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และเป็นนักการเมือง รุ่นใหม่ที่มีความกระตือรือร้นในการทำงานว่าสิ่งนี้มีผลอย่างมากที่ทำให้ตนได้รับเลือกตั้ง

ผู้วิจัย : แล้วที่บอกว่าอีกส่วนหนึ่ง ก็คือส่วนหัวหน้าพรรคใช้ใหม่คะ ตรงนี้มีส่วนทำ ให้เราได้รับการเลือกตั้งอย่างไรคะ

ผู้ให้ข้อมูล : มีมากนะคะ พอดีคุณนั้นภาพคุณสมัครค่อนข้างดี เนื่องจากว่า อาจารย์ธานินทร์ ภัยวิเชียร ท่านเป็นนายกรัฐมนตรี คุณสมัครได้รับเชิญ ให้ไปเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย แล้วภาพค่อนข้างเด่นและ ชัดเจน คือ เป็นคนหนุ่มตั้งใจทำงาน คล่องแคล่วว่องไว ตัวเองก็ประทับใจ เค้าในตอนนั้นเหมือนกัน¹⁵⁷

สุเทพ เป็นผู้ให้ข้อมูลอีกคนหนึ่งที่ยืนยันถึงความสำคัญของหัวหน้าพรรคว่ามีผลทำให้ ตนได้รับเลือกตั้ง ถึงขนาดที่ทำให้ตนแทบไม่ต้องแนะนำนโยบายมากมายนัก เพียงแค่ผู้มีสิทธิ เลือกตั้งทราบว่าคุณสมัครในสังกัดพรรคพลังธรรมของ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ซึ่งขณะนั้นได้รับการชื่นชมอย่างมากว่าเป็นนักการเมืองที่มีความซื่อสัตย์สุจริต ผู้มีสิทธิเลือกตั้งก็เต็มใจที่จะ ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้ “เรามาลงในกรุงเทพฯ บังเอิญไปอยู่ในพรรคคุณจำลอง เค้ากำลังดัง เรา ก็เลยสลายไป ไม่ต้องไปใช้นโยบายการหาเสียงเท่าไร ส่วนใหญ่เค้าก็รู้ว่าเราอยู่ในพรรคคุณ

¹⁵⁷ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ ทรัพย์พัฒน, อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

จำลอง เค้าก็เลือกเรา”¹⁵⁸ การที่สุเทพใช้คำว่า “เค้ากำลังดิ่ง เราก็เลยสบายไป” สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การสังกัดพรรคการเมืองที่หัวหน้าพรรคกำลังได้รับความนิยมจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีผลดีต่อผู้ให้ข้อมูลเป็นอย่างมาก คำให้สัมภาษณ์ของสุเทพไม่แตกต่างไปจากกรณีของอริสมันต์และคณิสัยย์ที่กล่าวตรงกันว่า การสังกัดพรรคพลังธรรมที่มี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นหัวหน้าพรรคซึ่งได้รับการยอมรับจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งว่าเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีผลอย่างมากต่อการได้รับเลือกตั้งของตน¹⁵⁹⁻¹⁶⁰

ผู้วิจัยพบว่า พรรคการเมืองที่มีหัวหน้าพรรคโดดเด่นเป็นที่ยอมรับของผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ช่วยให้ผู้ให้ข้อมูลประสบความสำเร็จในสนามเลือกตั้งมาแล้วจำนวนไม่น้อยไม่ว่ายุคใดสมัยใด กล่าวคือ ย้อนหลังไปเกือบ 30 ปี ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2522 สมัยที่เย็นจิตต์ลงสมัครในสังกัดพรรคประชากรไทย โดยมีนายสมัคร สุนทรเวช เป็นหัวหน้าพรรคที่กำลังได้รับความนิยมจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งเป็นอย่างมากในฐานะของนักการเมืองหนุ่มที่มีความมุ่งมั่นในการทำงานการเมือง ทำให้เย็นจิตต์ชนะการเลือกตั้งทั้งๆ ที่เป็นการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรก¹⁶¹ ถัดมาอีกเกือบ 10 ปี ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2531 ชาวกรุงเทพฯ ให้ความนิยม พล.ต.จำลอง ศรีเมือง หัวหน้าพรรคพลังธรรมเป็นอย่างมากในฐานะของนักการเมืองที่มีคุณธรรมและซื่อสัตย์สุจริต ก็ทำให้สุเทพที่เคยพ่ายแพ้จากการเลือกตั้งครั้งก่อนที่จังหวัดนครราชสีมา และย้ายมาลงสมัครที่กรุงเทพฯ ได้รับการเลือกตั้งโดยแทบไม่ต้องหาเสียงมากมายนักเพราะผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีความเชื่อมั่นในตัว พล.ต.จำลอง¹⁶² แม้กระทั่งในช่วงเวลาที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเริ่มศรัทธาตัวองค์กรพรรคการเมืองน้อยลง แต่หากหัวหน้าพรรคมีความโดดเด่นก็สามารถสร้างคะแนนนิยมให้กับผู้สมัครของพรรคได้ไม่น้อย อย่างไรก็ตามการเข้ารับตำแหน่งหัวหน้าพรรคพลังธรรมของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นักการเมืองรุ่นใหม่และอดีตนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงในอาชีพการงาน ก็มีผลให้ผู้ให้ข้อมูลจาก

¹⁵⁸ สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 4 ตุลาคม 2549.

¹⁵⁹ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

¹⁶⁰ สัมภาษณ์ คณิสัยย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

¹⁶¹ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ ทรัพย์พัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

¹⁶² สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

วงการโทรทัศน์อย่างอริสมันต์และคັນสนีย์ได้รับชัยชนะจากการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2538¹⁶³⁻¹⁶⁴ หรือกรณีของพรรคไทยรักไทยที่มี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นหัวหน้าพรรคที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ก็มีผลทำให้คັນสนีย์ได้รับเลือกตั้งในการลงสมัครปี พ.ศ. 2544 ทั้งๆ ที่มีเวลาลงพื้นที่หาเสียงไม่นานนัก¹⁶⁵ และมีผลให้ยุรนันท์ได้รับเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2548 ในเขตเลือกตั้งที่เป็นพื้นที่ของพรรคการเมืองเก่าแก่ออย่างประชาธิปไตย¹⁶⁶ เป็นต้น ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้เป็นเครื่องยืนยันว่าความโดดเด่นของหัวหน้าพรรคมีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูล

เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ให้ข้อมูลที่มีความเห็นเห็นว่าหัวหน้าพรรคมีส่วนอย่างมากที่ทำให้ได้รับเลือกตั้งล้วนเป็นผู้ให้ข้อมูลที่ได้รับเลือกตั้งในพื้นที่กรุงเทพฯ ทั้งสิ้น กล่าวคือ กรณีของเย็นจิตต์ได้รับเลือกตั้งที่เขต 8 ห้วยขวาง บางกะปิ ในการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรกปี พ.ศ. 2522 และต่อมาได้เปลี่ยนไปลงสมัครที่เขต 7 หนองจอก ลาดกระบัง มีนบุรี กรณีของสุเทพ ได้รับเลือกตั้งที่เขต 2 พระนคร ปทุมวัน สัมพันธวงศ์ ป้อมปราบศัตรูพ่าย บางรัก กรณีของอริสมันต์ ได้รับเลือกตั้งที่เขต 10 บางพลัด บางกอกน้อย ดลสังข์ กรณีของคັນสนีย์ ได้รับเลือกตั้งที่เขต 4 สวนหลวง ประเวศ พระโขนง ในการลงสมัครรับเลือกตั้งปี พ.ศ. 2538 ส่วนการลงสมัครปี พ.ศ. 2544 ได้มีการแบ่งเขตเลือกตั้งใหม่ โดยคັນสนีย์ได้รับเลือกตั้งในพื้นที่เขต 23 บางนา ประเวศ และกรณีของยุรนันท์ที่ได้รับเลือกตั้งในพื้นที่เขต 4 ดินแดง ที่เป็นเช่นนี้น่าจะเป็นเพราะพื้นที่กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางของข้อมูลข่าวสาร และชาวกรุงเทพฯ นิยมบริโภคข่าวสารผ่านสื่อต่างๆ ซึ่งสื่อเหล่านี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อมวลชนประเภทวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ มีบทบาทอย่างมากในการทำให้หัวหน้าพรรคเป็นที่ยอมรับของประชาชนผ่านการนำเสนอข่าวในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการรายงานความเคลื่อนไหวของการหาเสียง การสัมภาษณ์พิเศษ การจัดทำสื่อบุคคล และการเขียนบทความ เป็นต้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ สื่อได้ช่วยให้เกิดกระแสมนิยมในตัวหัวหน้าพรรค และเมื่อประชาชนบริโภคสื่อที่มีข่าวของหัวหน้าพรรคบ่อยครั้ง ย่อมเป็นไปได้ที่ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจำนวนหนึ่งจะเกิดความศรัทธาและนิยมชมชอบหัวหน้าพรรคจนนำไปสู่การตัดสินใจเลือกผู้สมัครในสังกัดพรรคดังกล่าว

¹⁶³ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

¹⁶⁴ สัมภาษณ์ คันสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

¹⁶⁵ เรื่องเดียวกัน.

¹⁶⁶ สัมภาษณ์ ยุรนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า มีผู้ให้ข้อมูลอีกจำนวนหนึ่งที่ยอมรับว่าความโดดเด่นของหัวหน้าพรรคมีส่วนบ้างที่ทำให้ตนได้รับเลือกตั้ง โดยมีความเห็นว่าหัวหน้าพรรคมีส่วนที่ทำให้ชนะการเลือกตั้งในแง่มุมที่ทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเกิดความรู้สึกอยากจะสนับสนุนให้หัวหน้าพรรคที่มีถิ่นกำเนิดเดียวกับตนได้เป็นนายกรัฐมนตรี ดังนั้นจึงตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครในสังกัดของหัวหน้าพรรคนั้นๆ เพื่อหวังให้พรรคการเมืองดังกล่าวได้รับคะแนนเสียงข้างมากที่จะเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลได้ ดังเช่นกรณีของรณฤทธิชัยที่กล่าวว่า กระแสการเลือก พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่เป็นนายกรัฐมนตรีของชาวอีสาน ก็มีส่วนทำให้ชาวโศธรลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้กับตนในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2539¹⁶⁷ หรือกรณีของลดาวัลย์ที่กล่าวในทำนองเดียวกันว่า กระแสการสนับสนุนให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งไม่เคยมีนายกรัฐมนตรีคนไหนมาก่อนในประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองไทย มีส่วนบ้างที่ทำให้ชาวพะเยาจำนวนหนึ่งช่วยลงคะแนนให้กับพรรคไทยรักไทยในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 จนตนได้รับเลือกตั้งจากการลงสมัครในระบบบัญชีรายชื่อ¹⁶⁸ มีข้อสังเกตว่าผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้ไม่ได้ให้นำหนักกับเงื่อนไขนี้มากเท่ากับข้อมูลกลุ่มแรก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพื้นที่ที่ลงสมัครเป็นพื้นที่ต่างจังหวัดซึ่งผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่ได้บริโภคสื่อมากเท่ากับผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกรุงเทพฯ ประกอบกับพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงของชาวบ้านที่ส่วนใหญ่จะพิจารณาคุณสมบัติส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลเป็นประเด็นสำคัญ จึงทำให้กระแสความนิยมในตัวหัวหน้าพรรคไม่ได้มีบทบาทมากนักต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

อนึ่ง ผลการศึกษายังพบด้วยว่า ความเก่าแก่ของพรรคการเมืองไม่ได้มีผลต่อกระแสความนิยมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มีต่อหัวหน้าพรรค แม้จะเป็นพรรคที่เพิ่งก่อตั้งใหม่ แต่หากหัวหน้าพรรคมีความโดดเด่นก็สามารถช่วยดึงคะแนนเสียงให้กับพรรคได้ไม่น้อย เช่น กรณีพรรคประชากรไทย แม้เพิ่งก่อตั้งก่อนหน้าการเลือกตั้งเดือนเมษายน พ.ศ. 2522 เพียงแค่ 45 วัน แต่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งนิยมชมชอบนายสมัคร หัวหน้าพรรคเป็นอย่างมาก ทำให้ผู้สมัครของพรรคในพื้นที่กรุงเทพฯ ได้รับเลือกตั้งจำนวนหลายคนรวมทั้งผู้ให้ข้อมูลจากวงการโทรทัศน์ หรือกรณีของพรรคไทยรักไทย แม้เป็นพรรคการเมืองใหม่เมื่อเปรียบเทียบกับพรรคการเมืองคู่แข่งไม่ว่าจะเป็นพรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติพัฒนา พรรคความหวังใหม่ และพรรคชาติพัฒนา ในการเลือกตั้งปี พ.ศ.

¹⁶⁷ สัมภาษณ์ รณฤทธิชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 18 พฤศจิกายน 2549.

¹⁶⁸ สัมภาษณ์ ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 23 ธันวาคม 2549.

2544 แต่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยได้ให้ความไว้วางใจ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในฐานะหัวหน้าพรรคที่มีวิสัยทัศน์จนทำให้พรรคได้รับคะแนนเสียงมากพอที่จะเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล

ประการที่สาม ให้การสนับสนุนผู้สมัครอย่างเต็มที่ การสนับสนุนผู้สมัครในที่นี้หมายถึง การที่พรรคการเมืองให้การสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งในรูปแบบอื่นๆ ที่นอกเหนือจากการให้โอกาสผู้สมัครลงสมัครในนามพรรค แม้การให้ผู้ให้ข้อมูลได้ลงสมัครในสังกัดพรรคจะเป็นการ แสดงออกอย่างหนึ่งว่าพรรคสนับสนุนผู้ให้ข้อมูล แต่หากพรรคไม่ได้มีการช่วยเหลือผู้ให้ข้อมูล ในรูปแบบอื่นๆ ก็เป็นการยากที่ผู้ให้ข้อมูลจะได้รับเลือกตั้ง ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลทุกคนล้วนมีความเห็นตรงกันว่า การได้รับการสนับสนุนจากพรรคการเมืองอย่างเต็มที่ที่มีผลต่อการได้รับเลือกตั้ง ซึ่งพบว่า โดยทั่วไปการสนับสนุนของพรรคจะเป็นไปใน 2 ลักษณะ ลักษณะแรก คือ การสนับสนุนด้านงบประมาณ และลักษณะที่สอง คือ การสนับสนุนด้านบุคลากร สำหรับการสนับสนุนด้านงบประมาณนั้น เป็นการให้ความช่วยเหลือด้านเงินทุนในการจัดการหาเสียงเลือกตั้ง เช่น มีงบประมาณในการจัดทำสื่อหาเสียง มีค่าจ้างให้ทีมงานที่มาช่วยหาเสียง มีค่าอาหารและค่าพาหนะให้คณะทำงาน เป็นต้น¹⁶⁹⁻¹⁷⁰⁻¹⁷¹ ผู้ที่ได้รับเงินทุนสนับสนุนอย่างเพียงพอช่วยให้การดำเนินการต่างๆ เป็นไปตามแผนงานที่กำหนดไว้ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ให้ข้อมูลที่ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณการหาเสียงอย่างจำกัดแล้ว ผู้ให้ข้อมูลที่ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณอย่างเพียงพอมีโอกาสมากกว่าในการก้าวเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง มีผู้ให้ข้อมูลบางคนที่ไม่ได้รับเงินสนับสนุนจากพรรคอย่างเพียงพอถึงกับต้องย้ายพรรคการเมือง เนื่องจากเล็งเห็นว่าจำนวนเงินสนับสนุนที่มีจำกัดนั้นไม่สามารถนำพาให้ผู้ให้ข้อมูลได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง ดังตัวอย่างของ รณฤทธิชัยที่ต้องลาออกจากพรรคคนนำไทย และไปลงสมัครในสังกัดพรรคชาติไทยในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2539 เนื่องจากเล็งเห็นว่าหากต้องหาเสียงด้วยจำนวนเงินจำกัดตามที่พรรคคนนำไทยเสนอให้ คือ ไม่เกิน 200,000 บาท คงไม่สามารถทำให้ตนได้เป็นผู้แทนราษฎรได้ ขณะที่พรรคชาติไทยพร้อม

¹⁶⁹ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

¹⁷⁰ สัมภาษณ์ ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 1 ธันวาคม 2549.

¹⁷¹ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

จะสนับสนุนด้านงบประมาณอย่างเต็มที่¹⁷² สิ่งนี้ยิ่งแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการสนับสนุนด้านงบประมาณของพรรคมีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูล

ส่วนการสนับสนุนด้านบุคลากรนั้น เป็นการให้ความช่วยเหลือด้านกำลังคนในการดำเนินกิจกรรมการหาเสียงเลือกตั้ง ในการหาเสียงนั้นผู้ให้ข้อมูลไม่สามารถดำเนินการเพียงลำพังคนเดียวได้ จำเป็นต้องมีบุคลากรช่วยทำหน้าที่ต่างๆ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สังกัดพรรคการเมืองที่มีการสนับสนุนด้านบุคลากรอย่างเต็มที่ย่อมส่งผลดีต่อการได้รับเลือกตั้ง โดยพรรคการเมืองมีการสนับสนุนด้านบุคลากรใน 2 ระดับ ระดับแรก คือ ทีมงาน และระดับที่สอง คือ ระดับผู้บริหารของพรรค ซึ่งการสนับสนุนในระดับทีมงานนั้น โดยทั่วไปพรรคการเมืองมักจัดส่งบุคลากรมาช่วยในการปฏิบัติงานต่างๆ เป็นไปอย่างราบรื่น อาทิ จัดส่งเจ้าหน้าที่เพื่อทำหน้าที่ติดต่อประสานงาน นัดหมายชาวบ้านให้มาฟังการหาเสียงของผู้ให้ข้อมูล สนับสนุนทีมงานจำนวนหนึ่งให้ร่วมเดินในขบวนหาเสียงเพื่อให้การหาเสียงของผู้ให้ข้อมูลเป็นที่สนใจของชาวบ้าน มีทีมงานช่วยแจกเอกสารการหาเสียงในพื้นที่ที่ผู้ให้ข้อมูลไม่ได้ไปหาเสียงด้วยตนเองเพื่อให้ชาวบ้านได้รับทราบแผนนโยบายและความตั้งใจของผู้ให้ข้อมูล ตลอดจนมีผู้ช่วยติดโปสเตอร์หาเสียงเพื่อให้การหาเสียงของผู้ให้ข้อมูลเป็นที่รับรู้ในวงกว้าง เป็นต้น¹⁷³⁻¹⁷⁴ ซึ่งหากทีมงานที่พรรคจัดหาให้กับผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนที่เพียงพอยอมให้การหาเสียงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและครอบคลุมพื้นที่ของเขตเลือกตั้ง อันเป็นการเพิ่มโอกาสในการได้รับเลือกตั้งให้กับผู้ให้ข้อมูล แต่ถ้าพรรคการเมืองจัดส่งทีมงานให้ผู้ให้ข้อมูลน้อยหรือไม่มีทีมงานช่วยผู้ให้ข้อมูลหาเสียง ผู้ให้ข้อมูลอาจจำเป็นต้องใช้เงินสนับสนุนของพรรคไปจัดจ้าง ทำให้เหลืองบประมาณเพื่อดำเนินการเรื่องอื่นๆ น้อยลง ซึ่งอาจทำให้โอกาสที่ผู้ให้ข้อมูลจะได้รับเลือกตั้งลดลงไปด้วย

ส่วนระดับที่สอง การสนับสนุนบุคลากรในระดับผู้บริหารพรรคนั้น โดยมากจะเป็นไปในลักษณะของการจัดสรรเวลาให้กับหัวหน้าพรรค รองหัวหน้าพรรค หรือกรรมการบริหารพรรค ได้มาช่วยผู้สมัครหาเสียงในเขตเลือกตั้ง ซึ่งมีทั้งรูปแบบการขึ้นเวทีปราศรัยหาเสียงและการร่วมเดินพบปะประชาชนพร้อมกับผู้ให้ข้อมูล การที่ผู้บริหารพรรคมาช่วยผู้ให้ข้อมูลหาเสียงเป็นการแสดงออกที่ชัดเจนอย่างหนึ่งว่าพรรคได้ให้ความสำคัญกับผู้ให้ข้อมูล และมุ่งหวังให้ผู้ให้ข้อมูลได้รับ

¹⁷² สัมภาษณ์ รัตนทิพย์ คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 1 พฤศจิกายน 2549.

¹⁷³ สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

¹⁷⁴ สัมภาษณ์ ศันสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

เลือกตั้ง อีกทั้งยังทำให้การหาเสียงในครั้งนั้นๆ ได้รับความสนใจจากทั้งผู้มีสิทธิเลือกตั้งและสื่อมวลชนไปโดยปริยาย กล่าวคือ เป็นเรื่องปกติที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมักอยากพบกับผู้บริหารพรรค หรือฟังผู้บริหารพรรคปราศรัย หากผู้ให้ข้อมูลหาเสียงหรือจัดการปราศรัยเพียงลำพังด้วยตนเอง อาจมีผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนหนึ่งไม่ให้ความสนใจ แต่เมื่อทราบว่ามีผู้บริหารพรรคมาช่วยหาเสียง จึงเข้าร่วมรับฟังการหาเสียง ซึ่งเป็นโอกาสดีที่ผู้บริหารพรรคจะใช้ศักยภาพของตนในการโน้มน้าวใจ ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงคะแนนเสียงให้กับผู้ให้ข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากหัวหน้าพรรคลงมาช่วยหาเสียงด้วยตนเองจะยิ่งเป็นผลดีต่อผู้ให้ข้อมูล เพราะความเคลื่อนไหวในการหาเสียงของหัวหน้าพรรคมักถูกนำเสนอเป็นข่าวผ่านสื่อมวลชนประเภทต่างๆ ทั้งทางวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ ซึ่งทำให้ผู้ให้ข้อมูลได้ปรากฏเป็นข่าวไปพร้อมกับหัวหน้าพรรค ส่งผลดีต่อผู้ให้ข้อมูลในแง่มุมที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลเป็นที่รู้จักของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในวงกว้าง และเป็นการย้ำเตือนไม่ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งลืมผู้ให้ข้อมูล ขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่ไม่มีหัวหน้าพรรคหรือผู้บริหารพรรคไปช่วยหาเสียงย่อมเสียโอกาสนี้ไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังตัวอย่างกรณีของยุรนันท์ที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย ไปช่วยหาเสียงในพื้นที่เขตดินแดง ทำให้ได้รับความสนใจจากทั้งผู้มีสิทธิเลือกตั้งและสื่อมวลชน¹⁷⁵ เช่นเดียวกับกรณีของจณิสตาที่นายบรรหาร ศิลปอาชา หัวหน้าพรรคชาติไทย ได้ช่วยหาเสียงในพื้นที่เขตดอนเมือง ทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งและบรรดาสื่อมวลชนสนใจติดตามการหาเสียงในครั้งนั้นเป็นอย่างมาก¹⁷⁶

นอกเหนือจากการสนับสนุนด้านงบประมาณและบุคลากรแล้ว สำหรับผู้ให้ข้อมูลในระบบบัญชีรายชื่อ การสนับสนุนจากพรรคด้วยการจัดให้ผู้ให้ข้อมูลอยู่ในลำดับบัญชีรายชื่อที่มีความเป็นไปได้ที่จะได้รับเลือกตั้งยังมีส่วนสำคัญอย่างมากต่อการได้เข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองของผู้ให้ข้อมูล หากผู้ให้ข้อมูลอยู่ในบัญชีรายชื่อลำดับต้นๆ ย่อมมีโอกาสสูงที่จะได้รับเลือกตั้ง¹⁷⁷ กล่าวคือ การลงสมัครรับเลือกตั้งในระบบนี้ แต่ละพรรคจะประกาศรายชื่อผู้สมัครตั้งแต่ลำดับที่ 1 ไม่เกินลำดับที่ 100 และผู้สมัครกลุ่มนี้จะได้คะแนนจากการที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงคะแนนในบัตรเลือกตั้งสำหรับเลือกพรรคการเมืองที่ตนชื่นชอบ พรรคที่ได้คะแนนเสียงไม่ถึง 5% ของผู้ลงคะแนนเสียงทั้งหมดจะถูกตัดออกไป และนับคะแนนเฉพาะพรรคที่เหลือ โดยคิดตามสัดส่วนคะแนนที่พรรค

¹⁷⁵ สัมภาษณ์ ยุรนันท์ งามรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

¹⁷⁶ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

¹⁷⁷ เรื่องเดียวกัน.

ได้รับจากคะแนนของผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั่วประเทศ¹⁷⁸ อาทิเช่น ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 พรรคไทยรักไทยได้คะแนนเสียงจากทั่วประเทศ 11,634,495 คะแนน คิดเป็น 47.4229% ของคะแนนจากทั่วประเทศ¹⁷⁹ ดังนั้นพรรคไทยรักไทยจึงได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระบบบัญชีรายชื่อ¹⁸⁰ ตั้งแต่ลำดับที่ 1 จนถึงลำดับที่ 48¹⁸¹ จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าผู้ให้ข้อมูลที่ได้อยู่ลำดับต้นๆ ย่อมมีโอกาสที่จะได้รับเลือกตั้งมากกว่าผู้สมัครในลำดับท้ายๆ ดังนั้นการที่ผู้ให้ข้อมูลจะได้รับเลือกตั้งหรือไม่นั้น สิ่งสำคัญประการหนึ่ง คือ ต้องได้รับการสนับสนุนจากพรรคโดยจัดลำดับให้ผู้ให้ข้อมูลอยู่ในอันดับต้นๆ ที่มีแนวโน้มว่าจะได้รับเลือกตั้ง ยิ่งอยู่ในลำดับท้ายๆ มากเท่าใด โอกาสพลาดตำแหน่งย่อมมีสูงขึ้น โดยปกติแล้วแต่ละพรรคมักมีการประมาณการไว้ล่วงหน้าว่าจะได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อประมาณกี่คน เมื่อผู้ให้ข้อมูลได้รับทราบลำดับของตนจึงพอคาดการณ์ได้ว่าตนจะได้รับเลือกตั้งหรือไม่ ซึ่งผู้วิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลทุกคนที่ลงสมัครในระบบนี้ได้รับการสนับสนุนจากพรรคเป็นอย่างดี โดยถูกจัดอยู่ในลำดับต้นๆ ที่มีโอกาสได้รับเลือกตั้ง ไม่มีผู้ให้ข้อมูลคนใดที่ไม่ได้รับเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นลดาวัลย์ ผู้สมัครในระบบบัญชีรายชื่อของพรรคไทยรักไทยที่ถูกจัดให้อยู่ในลำดับที่ 29 ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 ซึ่งการเลือกตั้งครั้งนี้พรรคได้จำนวน ส.ส. ระบบบัญชีรายชื่อทั้งหมด 48 คน ลำดับที่ 1-48 ส่วนอริสมันต์ และจักรพันธ์ แม้ถูกจัดให้อยู่ในลำดับที่ 53 และ 60 ตามลำดับแต่ก็ได้เป็น ส.ส. เนื่องจากผู้สมัครในลำดับต้นๆ ไปดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนครและรัฐมนตรี ซึ่งกฎหมายกำหนดให้ต้องพ้นสภาพการเป็น ส.ส. จึงต้องมีการเลื่อนให้ผู้สมัครในลำดับถัดๆ ไปขึ้นมาดำรงตำแหน่งแทน ทำให้ทั้งอริสมันต์และจักรพันธ์ได้รับตำแหน่ง ส.ส. ไปโดยปริยาย หรือกรณีของจณิสตา ผู้สมัครในระบบบัญชีรายชื่อของพรรคชาติไทย ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 ที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าลำดับมีผลมากต่อการได้รับเลือกตั้ง เพราะการเลือกตั้งครั้งนี้พรรคชาติไทยได้จำนวน ส.ส. บัญชีรายชื่อเพียงแค่ 6 คน คือ ลำดับที่ 1-6 และจณิสตาเป็นผู้สมัครในลำดับที่ 6 ซึ่งเป็นลำดับสุดท้ายที่ได้รับเลือกตั้ง

กล่าวโดยสรุป การสังกัดพรรคการเมืองมีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูล โดยผู้ให้ข้อมูลที่สังกัดพรรคการเมืองที่มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้มีโอกาสสูงที่จะได้รับเลือกตั้ง กล่าวคือ มีนโยบายพรรคที่ตรงกับความต้องการของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง มีหัวหน้าพรรคที่มีความโดดเด่นเป็นที่

¹⁷⁸ ลิขิต วีระเวทิน, วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 8

แก้ไขเพิ่มเติม (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), น. 344-346.

¹⁷⁹ ไม่คำนวณพรรคที่ได้คะแนนน้อยกว่า 5%

¹⁸⁰ บัดเศษให้ครบ 100 คน

¹⁸¹ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, น. 128.

ซึ่งชอบของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง หรือเป็นพรรคที่พร้อมสนับสนุนให้ผู้ให้ข้อมูลชนะการเลือกตั้งทั้งการสนับสนุนด้านงบประมาณ และด้านบุคลากร ซึ่งผู้ให้ข้อมูลควรเลือกสังกัดพรรคที่มีคุณลักษณะดังกล่าวอย่างน้อยประการใดประการหนึ่ง หรือหากมีมากกว่าหนึ่งประการก็จะเป็นการเพิ่มโอกาสในการเข้าสู่ตำแหน่งให้กับผู้ให้ข้อมูล นอกจากนี้ผลการศึกษาในประเด็นนี้ยังสะท้อนให้เห็นว่าในการลงสมัครรับเลือกตั้งนั้น ผู้ให้ข้อมูลต้องให้ความสำคัญกับการพิจารณาเลือกพรรคการเมืองที่ลงสมัครเพื่อให้ตนมีโอกาสสูงที่สุดที่จะได้รับชัยชนะ มิใช่ตระหนักเพียงแค่ว่าขอให้มีการเลือกตั้งที่จะส่งตนลงสมัครเท่านั้น

2.2 สภาพท้องถิ่นของเขตเลือกตั้ง

ผลการศึกษาในประเด็นนี้พบว่า สภาพท้องถิ่นของเขตเลือกตั้งมีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยพบว่าลักษณะสำคัญของเขตเลือกตั้งที่มีส่วนช่วยในการผลักดันให้ผู้ให้ข้อมูลได้รับเลือกตั้ง คือ เขตเลือกตั้งนั้นมีปัญหาจนถึงขนาดที่ประชาชนต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงจึงตัดสินใจให้โอกาสผู้ให้ข้อมูลได้เข้ามาทำงาน โดยปัญหาของเขตเลือกตั้งอาจเป็นไปได้หลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านสังคมหรือด้านเศรษฐกิจ อาทิ ระบบสาธารณูปโภคไม่ได้รับการพัฒนา ชาวบ้านไม่มีไฟฟ้าใช้ ไม่มีน้ำประปาใช้ อุปโภคและบริโภค การคมนาคมขนส่งไม่สะดวก ต้องประสบปัญหาน้ำท่วมทุกปี ชาวบ้านมีความยากจน ไม่ได้รับการช่วยเหลือด้านการประกอบอาชีพ ราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ เป็นต้น เมื่อปัญหาเหล่านี้ถูกสั่งสมมาเป็นระยะเวลานาน และผู้แทนราษฎรคนเดิมไม่สามารถบรรเทาความเดือดร้อนของชาวบ้านได้ ย่อมทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกว่าต้องการผู้แทนราษฎรคนใหม่เข้ามาทำงาน ด้วยความหวังว่าปัญหาต่างๆ จะได้รับการแก้ไข ซึ่งเขตเลือกตั้งที่มีสภาพการณ์เช่นนี้จะทำให้ผู้ให้ข้อมูลที่เพิ่งลงสมัครรับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้นเป็นครั้งแรกมีโอกาสสูงที่จะได้รับชัยชนะ ดังตัวอย่างของเอกพจน์ที่ลงสมัครที่จังหวัดปทุมธานีเมื่อปี พ.ศ. 2539 ได้กล่าวว่า สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ตนชนะการเลือกตั้ง คือ เขตเลือกตั้งนี้มีปัญหาสะสมมานาน ชาวบ้านมีความเดือดร้อนหลายเรื่อง โดยผู้แทนราษฎรคนเดิมซึ่งผูกขาดทางการเมืองมานานไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาหรือทำให้ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ชาวบ้านจึงต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง¹⁸² หรือกรณีของลดาวัลล์ ลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรกที่จังหวัดพะเยา เมื่อปี พ.ศ. 2535 ซึ่งขณะนั้นชาวบ้านต้องการทางเลือกใหม่เป็นอย่างมาก เนื่องจากที่ผ่านมาผู้แทนราษฎรคนเดิมไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาให้ชาวบ้านมากเท่าที่ควร และไม่มี

¹⁸² สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

ผลงานปรากฏอย่างเป็นรูปธรรม ถึงขนาดที่ทำให้ชาวบ้านจำนวนไม่น้อยเพื่อหน่วยการเลือกตั้ง เพราะไม่เคยเห็นประโยชน์จากการมีผู้แทนราษฎร¹⁸³ สภาพการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นที่จังหวัดระยอง เช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้จักรพันธุ์ ผู้สมัครของพรรคประชาธิปัตย์ ได้รับเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2535 โดยได้คะแนนเสียงจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ไม่ค่อยชอบออกไปใช้สิทธิลงคะแนนเป็นจำนวนไม่น้อย¹⁸⁴ ด้วยสภาพการณ์ดังกล่าวจึงทำให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถชนะการเลือกตั้งได้ทั้งๆ ที่เขตเลือกตั้งนั้นถูกผูกขาดโดยผู้แทนราษฎรจากพรรคการเมืองเดิมมาเป็นเวลานาน ดังเช่นกรณีของเอกพจน์ที่ได้รับเลือกตั้งทั้งๆ ที่เขตเลือกตั้งนี้เป็นฐานเสียงสำคัญของพรรคชาติไทย¹⁸⁵ หรือแม้กระทั่งเขตเลือกตั้งที่ไม่เคยมีผู้สมัครจากพรรคการเมืองของผู้ให้ข้อมูลได้รับชัยชนะมาก่อนเลย ดังตัวอย่างของลดาวัลลีที่เป็นผู้สมัครคนแรกของพรรคประชาธิปัตย์ที่ได้รับเลือกตั้งที่จังหวัดพะเยา โดยก่อนหน้านี้พื้นที่นี้เป็นของพรรคชาติไทยมาโดยตลอด¹⁸⁶ เช่นเดียวกับจักรพันธุ์ ผู้สมัครคนแรกของพรรคประชาธิปัตย์ที่ได้รับชัยชนะในพื้นที่เก่าแก่ของพรรคประชากรไทยอย่างจังหวัดระยอง¹⁸⁷

น่าสังเกตว่าทั้งเอกพจน์ ลดาวัลลี และจักรพันธุ์ ต่างมีความเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่า สภาพการณ์ของเขตเลือกตั้งมีผลทำให้ตนได้รับเลือกตั้งมากกว่าจะเป็นเพราะลงสมัครในนามของพรรคประชาธิปัตย์¹⁸⁸⁻¹⁸⁹⁻¹⁹⁰ ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะขณะนั้นพรรคประชาธิปัตย์ที่ทั้ง 3 ท่านสังกัด

¹⁸³ สัมภาษณ์ ลดาวัลลี วงศ์ศรีวงศ์, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 23 ธันวาคม 2549.

¹⁸⁴ สัมภาษณ์ จักรพันธุ์ ยมจินดา, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2539, 2544 และ 2548, 14 มิถุนายน 2549.

¹⁸⁵ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

¹⁸⁶ สัมภาษณ์ ลดาวัลลี วงศ์ศรีวงศ์, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 23 ธันวาคม 2549.

¹⁸⁷ สัมภาษณ์ จักรพันธุ์ ยมจินดา, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2539, 2544 และ 2548, 14 มิถุนายน 2549.

¹⁸⁸ เรื่องเดียวกัน.

¹⁸⁹ สัมภาษณ์ ลดาวัลลี วงศ์ศรีวงศ์, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 23 ธันวาคม 2549.

¹⁹⁰ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

ไม่ได้มีนโยบายหรือมีหัวหน้าที่มีความโดดเด่นเป็นที่ดึงดูดใจของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง อีกทั้งในฐานะของผู้สมัครใหม่ทั้ง 3 ท่าน จึงยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากพรรคมากเท่าที่ควร สิ่งที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลที่ไม่ได้สังกัดพรรคการเมืองที่มีคุณลักษณะดังที่กล่าวไว้ในหัวข้อที่แล้ว ยังตระหนักถึงความสำคัญของสภาพท้องถิ่นของเขตเลือกตั้งว่ามีส่วนอย่างมากที่ทำให้ตนได้รับเลือกตั้ง

สำหรับกรณีของผู้ให้ข้อมูลที่สังกัดพรรคการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อการได้รับเลือกตั้ง ผู้วิจัยยังพบว่า หากได้ลงสมัครในเขตเลือกตั้งที่ผู้สมัครร่วมทีมมีประสบการณ์ทางการเมืองหรือลงสมัครในเขตเลือกตั้งที่คู่แข่งมีภูมิหลังที่ไม่ดีจะยิ่งเป็นการเพิ่มโอกาสในการได้รับเลือกตั้ง กล่าวคือในสมัยที่การเลือกตั้งเป็นแบบรวมเขต เขตเลือกตั้งหนึ่งจะมีผู้แทนราษฎรได้หลายคน โดยส่วนใหญ่จะมีผู้แทนราษฎร 3 คน ในการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรกซึ่งผู้ให้ข้อมูลยังไม่มีประสบการณ์ทางการเมือง การได้รับคำแนะนำจากผู้สมัครร่วมทีมที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของเขตเลือกตั้ง อาทิเช่น วิถีชีวิตและเอกลักษณ์ของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง ตลอดจนธรรมเนียมปฏิบัติต่างๆ ที่สอดคล้องกับค่านิยมของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง ย่อมทำให้ผู้ให้ข้อมูลมีแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนเพื่อให้ชนะใจผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง ส่งผลดีต่อการเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองของผู้ให้ข้อมูล รวมไปถึงหากผู้ให้ข้อมูลลงสมัครในเขตเลือกตั้งที่คู่แข่งมีประวัติส่วนตัวไม่ดี ยิ่งทำให้ผู้ให้ข้อมูลได้รับชัยชนะได้ง่ายขึ้น ดังเช่น กรณีของอภิชาติที่ให้ความเห็นว่านอกเหนือไปจากการที่นโยบายเงินผันของพรรคพลังใหม่ได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีจากชาวกาฬสินธุ์แล้ว สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ตนได้รับเลือกตั้ง คือ การได้ลงสมัครในเขตเลือกตั้งเดียวกับอดีตรัฐมนตรีใหม่ ศิริวันกุล ซึ่งเป็นอดีตผู้แทนราษฎรจังหวัดกาฬสินธุ์ ที่อภิชาติให้ความเคารพนับถืออย่างสูงในฐานะที่เป็นครูการเมือง กล่าวคือ เป็นผู้ที่คอยให้คำแนะนำทางการเมืองเพื่อให้อภิชาติได้รับเลือกตั้ง อาทิ เป็นผู้นำให้อภิชาติได้รู้จักผู้นำทางความคิดของชุมชน สอนวิถีปฏิบัติที่ทำให้ชนะใจชาวบ้าน และเป็นผู้วางยุทธศาสตร์การหาเสียง เป็นต้น ประกอบกับผู้สมัครคู่แข่งมีปัญหาเรื่องการทุจริตเครื่องราชย์ และคดียังอยู่ระหว่างการพิจารณา จึงทำให้ตนสามารถโน้มน้าวใจผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งให้ลงคะแนนเสียงให้กับตนได้ไม่ยากนัก¹⁹¹ หรือกรณีของเย็นจิตต์ที่กล่าวว่า นอกจากจะได้รับเลือกตั้งด้วยกระแสความนิยมที่ชาวกรุงเทพฯ มีต่อนายสมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคแล้ว การได้ลงสมัครร่วมทีมกับนายพิภพ อะสีติรัตน์ อดีตผู้แทนราษฎรซึ่งรู้จักพื้นที่หาเสียงเป็นอย่างดี ก็มีผลสำคัญที่

¹⁹¹ สัมภาษณ์ อภิชาติ หาลำเจียก, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531 และ 2535/1, 11 มีนาคม 2550.

ทำให้ได้รับเลือกตั้ง¹⁹² รวมไปถึงกรณีของจณิสตาที่นอกจากจะได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ การหาเสียงจากพรรคชาติไทยอย่างเต็มที่แล้ว ยังเป็นเพราะผู้สมัครคู่แข่งคนสำคัญในเขตดอนเมือง มีปัญหาเรื่องการปลอมแปลงวุฒิการศึกษา จนในที่สุดถูกตัดสิทธิ์ในการลงสมัครรับเลือกตั้ง จึงทำให้จณิสตาได้รับชัยชนะไปอย่างไม่ยากลำบากนัก¹⁹³ ปრაการณที่เกิเกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นว่าการลงสมัครโดยพิจารณาที่เงื่อนไขพรรคการเมืองที่สังกัดเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอที่จะทำให้ผู้ให้ข้อมูลได้รับเลือกตั้ง ทั้งนี้เพื่อเป็นการเพิ่มโอกาสในการได้รับเลือกตั้ง ผู้ให้ข้อมูลควรเลือกลงสมัครในเขตเลือกตั้งที่มีสภาพการณ์ที่เอื้ออำนวยต่อชัยชนะ โดยอาจประยุกต์แนวทางการประสบความสำเร็จจากการลงสมัครกับผู้สมัครร่วมทีมที่มีประสบการณ์ทางการเมือง มาเป็นการลงสมัครในเขตเลือกตั้งที่มีผู้สนับสนุนหรือมีทีมงานซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทางการเมืองแทนสำหรับการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตที่พรรคสามารถส่งผู้สมัครได้เพียงคนเดียว หรืออาจลงสมัครในเขตเลือกตั้งที่คู่แข่งชั้นประสบปัญหาทางการเมือง

นอกเหนือจากลักษณะปัญหาของเขตเลือกตั้ง ผู้สมัครร่วมทีม และคู่แข่งชั้นแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า พรมแดนของเขตเลือกตั้งก็มีผลต่อการได้รับเลือกตั้ง โดยเขตเลือกตั้งที่ครอบคลุมพื้นที่ที่เป็นฐานเสียงของผู้ให้ข้อมูลย่อมส่งผลให้ผู้ให้ข้อมูลมีโอกาสสูงที่จะได้รับชัยชนะ กรณีนี้เห็นได้ชัดเจนจากการลงสมัครรับเลือกตั้งที่จังหวัดยโสธรของรณฤทธิ์ชัย ในสมัยที่การเลือกตั้งเป็นแบบรวมเขตทั้งจังหวัด ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 9 อำเภอ เมื่อปี พ.ศ. 2535 การลงสมัครครั้งนี้รณฤทธิ์ชัยได้คะแนนเสียงไม่มากนัก บางอำเภอได้คะแนนเพียง 700-800 คะแนน ซึ่งอำเภอเหล่านี้โดยมากเป็นฐานคะแนนเสียงของคู่แข่งชั้น มีเพียงอำเภอเดียวที่ได้คะแนนมาก คือ อำเภอมหาชนะชัย ซึ่งเป็นอำเภอบ้านเกิดของรณฤทธิ์ชัย โดยได้คะแนนเสียงถึง 12,000 คะแนน แต่เมื่อต้องไปรวมคะแนนกับอำเภออื่นๆ ทั้งจังหวัด คะแนนที่ได้ก็ไม่มากพอที่จะทำให้ชนะการเลือกตั้ง ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2538 ที่มีการแบ่งเขตเลือกตั้งใหม่เป็น 2 เขต คือ เขต 1 และเขต 2 โดยรณฤทธิ์ชัยลงสมัครในเขตเลือกตั้งที่ 1 ครอบคลุมพื้นที่เพียงแค่ 4 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอมหาชนะชัย อำเภอค้อวัง และอำเภอคำเขื่อนแก้ว ซึ่งอำเภอมหาชนะชัย อำเภอค้อวัง และอำเภอคำเขื่อนแก้ว เป็นพื้นที่ที่มีผู้สนับสนุนรณฤทธิ์ชัยเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่อำเภอมหาชนะชัยซึ่งเป็นอำเภอบ้านเกิดของรณฤทธิ์ชัย ยังมีผู้สนับสนุนและต้องการให้รณฤทธิ์ชัยได้รับเลือกตั้งเป็นจำนวนมาก และรณฤทธิ์ชัยก็ได้รับชัยชนะจากการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งนี้ ซึ่งนับเป็นชัยชนะครั้งแรกหลังจากที่ได้

¹⁹² สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

¹⁹³ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

ลงสมัครรับเลือกตั้งมาแล้วถึง 6 ครั้งในหลายพื้นที่¹⁹⁴ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นว่า พรหมแดนของเขตเลือกตั้งมีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูล หากเขตเลือกตั้งนั้นเต็มไปด้วยฐานเสียงของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ให้การสนับสนุนผู้ให้ข้อมูล ย่อมหมายถึงชัยชนะของการเลือกตั้ง

นอกจากนี้ยังพบว่า พรหมแดนของเขตเลือกตั้งยังมีผลต่อการได้รับเลือกตั้งในแง่มุมของความยากง่ายในการหาเสียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างเขตเลือกตั้งต่างจังหวัดและเขตเลือกตั้งในกรุงเทพฯ โดยผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์การลงสมัครทั้งในพื้นที่ต่างจังหวัดและกรุงเทพฯ ต่างมีความเห็นไปในทำนองเดียวกันว่า การหาเสียงที่ต่างจังหวัดยากกว่ากรุงเทพฯ เพราะต่างจังหวัดมีพื้นที่ที่กว้างขวางมาก ดังตัวอย่างกรณีของสุเทพที่กล่าวถึงเขตเลือกตั้งที่จังหวัดนครราชสีมาว่ามีพื้นที่เป็นป่า เป็นเขา ถนนหนทางไม่ดี และบางอำเภออยู่ห่างไกลกันมาก ต้องใช้เวลาเดินทางนานกว่าจะเข้าไปถึงหมู่บ้านของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ทำให้สุเทพต้องใช้ความอดทนอย่างสูงในการหาเสียง ขณะที่เมื่อเปลี่ยนมาลงสมัครในพื้นที่กรุงเทพฯ สามารถดำเนินการหาเสียงได้ง่าย เพราะบ้านเรือนประชาชนมักอยู่ไม่ห่างไกลกันนัก การคมนาคมสะดวก ประกอบกับพื้นที่กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางของข้อมูลข่าวสาร ทำให้ชาวบ้านรู้จักผู้ให้ข้อมูลอย่างกว้างขวาง¹⁹⁵ หรือกรณีของจักรพันธ์ที่เคยลงสมัครที่จังหวัดระยอง ได้ให้ความเห็นว่า ด้วยความกว้างใหญ่ของพื้นที่ประกอบกับลักษณะบ้านเรือนของประชาชนที่อยู่กันอย่างกระจัดกระจาย ทำให้ต้องทุ่มเทเวลาอย่างมากในการหาเสียง แต่เมื่อมาลงสมัครในพื้นที่กรุงเทพฯ การหาเสียงง่ายขึ้น เพราะพื้นที่แคบกว่าและประชาชนอาศัยอยู่กันเป็นชุมชน¹⁹⁶ นอกจากนี้ในสมัยที่การเลือกตั้งเป็นแบบรวมเขต ผู้ให้ข้อมูลในเขตเลือกตั้งต่างจังหวัดบางคนต้องหาเสียงทั่วทั้งจังหวัด ยิ่งทำให้การหาเสียงเป็นไปด้วยความยากลำบาก แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการเลือกตั้งมาเป็นแบบเขตเดียวคนเดียว ผู้ให้ข้อมูลต่างมีความเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่าการหาเสียงง่ายขึ้น ดังตัวอย่างกรณีของเอกพจน์ที่กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า การหาเสียงในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2539 ซึ่งเป็นการเลือกตั้งแบบรวมเขตเป็นไปด้วยความยาก เนื่องจากเขตเลือกตั้งมีพื้นที่ที่กว้างขวางครอบคลุมทั้งจังหวัดปทุมธานี ขณะที่การหาเสียงในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 และ พ.ศ. 2548 ซึ่งเป็นการเลือกตั้งแบบเขตเดียวคนเดียวนั้นง่ายกว่า เพราะหาเสียง

¹⁹⁴ สัมภาษณ์ รัตนฤทธิชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 1 พฤศจิกายน 2549.

¹⁹⁵ สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

¹⁹⁶ สัมภาษณ์ จักรพันธ์ ยมจินดา, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2539, 2544 และ 2548, 14 มิถุนายน 2549.

เพียงแค่นี้ในพื้นที่อำเภอสามโคก อำเภอลาดหลุมแก้ว และตำบลคลอง 1 อำเภอคลองหลวง¹⁹⁷ สิ่งที่เกิดขึ้นแสดงให้เห็นว่าเขตเลือกตั้งที่มีพื้นที่แคบน่าจะเป็นผลดีต่อผู้ให้ข้อมูลมากกว่าเขตเลือกตั้งที่มีพื้นที่กว้าง ทั้งนี้สาเหตุสำคัญประการหนึ่งน่าจะเป็นเพราะทำให้ผู้ให้ข้อมูลมีโอกาสเดินทางไปพบปะผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้อย่างทั่วถึง

อย่างไรก็ตามแม้เขตเลือกตั้งต่างจังหวัดจะหาเสียงยากกว่าในกรุงเทพฯ เพราะพรมแดนของเขตเลือกตั้งกว้างขวางกว่า แต่ก็มีผู้ให้ข้อมูลจำนวนไม่น้อยที่สมัครใจลงแข่งขันในเขตเลือกตั้งดังกล่าว ทั้งนี้เหตุผลสำคัญน่าจะเป็นเพราะเขตเลือกตั้งนั้นๆ เป็นพื้นที่บ้านเกิดของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งผู้ให้ข้อมูลอาจจะหวังดีว่าสามารถใช้ความได้เปรียบอื่นๆ ทำให้ตนชนะการเลือกตั้งได้ เช่น การเป็นคนในท้องถิ่นที่รู้จักเส้นทางคมนาคมของพื้นที่ และเข้าใจความต้องการของผู้มีสิทธิเลือกตั้งเป็นอย่างดี ขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่สมัครในเขตกรุงเทพฯ แม้มีความได้เปรียบในแง่ที่สามารถหาเสียงได้อย่างทั่วถึง เพราะการคมนาคมสะดวกและพื้นที่แคบกว่า ยกเว้นเขตเลือกตั้งที่อยู่รอบนอกกรุงเทพฯ อย่างหนองจอก มีนบุรี ลาดกระบัง แต่ผู้ให้ข้อมูลก็อาจพบกับความยากลำบากในแง่มุมมองอื่น อาทิ พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงของชาวกรุงเทพฯ ที่เปลี่ยนแปลงง่าย ทำให้ยากแก่การประเมินชัยชนะ หรือเขตเลือกตั้งนั้นเป็นฐานเสียงสำคัญของคู่แข่ง อย่างกรณีของจักรพันธ์ุ์ที่ลงสมัครในเขต 10 บางพลัด บางกอกน้อย ดลิ่งชัน อันเป็นเขตเลือกตั้งที่ยากที่สุดเขตหนึ่ง เพราะเขตนี้เป็นฐานเสียงสำคัญของพรรคการเมืองคู่แข่ง และไม่มีผู้สมัครจากพรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกตั้งที่เขตเลือกตั้งนี้มาเป็นเวลากว่า 20 ปี จึงทำให้จักรพันธ์ุ์ยังคงต้องลงพื้นที่หาเสียงอย่างหนัก เพื่อโน้มน้าวใจให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเปลี่ยนมาลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครจากพรรคประชาธิปัตย์¹⁹⁸ หรือบางเขตเลือกตั้ง ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีความหลากหลายมากทั้งด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ ฐานะทางสังคม และฐานะทางเศรษฐกิจ อย่างเขตดินแดงที่ยูรนนท์ลงสมัคร ทำให้ต้องเหนื่อยกับการคิดหาวิธีการสื่อสาร และต้องใช้เวลาอีกมากสำหรับนำเสนอนโยบายเพื่อให้ตรงกับความต้องการของผู้มีสิทธิเลือกตั้งแต่ละกลุ่ม¹⁹⁹ สิ่งที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นว่าแต่ละเขตเลือกตั้งมีจุดแข็งและจุดอ่อนแตกต่างกันไป ไม่มีเขตเลือกตั้งใดที่เอื้ออำนวยต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูลในทุกๆ

¹⁹⁷ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแยม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 12 พฤศจิกายน 2549.

¹⁹⁸ สัมภาษณ์ จักรพันธ์ุ์ ยมจินดา, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2539, 2544 และ 2548, 14 มิถุนายน 2549.

¹⁹⁹ สัมภาษณ์ ยูรนนท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

แง่มุม ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลต้องใช้จุดแข็งให้เป็นประโยชน์สูงสุด และหาทางแก้ไขจุดอ่อน เพื่อให้ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง

ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลต่างมีความเห็นตรงกันว่า สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลได้รับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้ง คือ ผู้ให้ข้อมูลต้องเข้าใจสภาพท้องถิ่นของเขตเลือกตั้งที่ตนจะลงสมัครเป็นอย่างดี ตั้งแต่พรมแดนของเขตเลือกตั้ง เพื่อประมาณการค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งและวางแผนการหาเสียง เข้าใจปัญหาของชาวบ้านในเขตเลือกตั้งอย่างถ่องแท้ เพื่อจะได้นำเสนอนโยบายที่ตรงกับความต้องการของชาวบ้าน ตลอดจนเข้าใจวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและค่านิยมของชาวบ้านเป็นอย่างดี เพื่อจะได้ประพฤติปฏิบัติตนให้สอดคล้องวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น และชนะใจผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

กล่าวโดยสรุป เขตเลือกตั้งเป็นเงื่อนไขภายนอกอีกประการหนึ่งที่มีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูล โดยลักษณะของเขตเลือกตั้งที่มีผลต่อการเข้าสู่ตำแหน่ง คือ เป็นเขตเลือกตั้งที่ผู้แทนราษฎรคนเดิมมีความบกพร่องในการปฏิบัติหน้าที่ อาทิเช่น ไม่สามารถแก้ไขปัญหให้กับชาวบ้านได้ ไม่มีผลงานปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจน จึงเป็นโอกาสดีของผู้สมัครในการอาสาเข้ามาแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนให้กับชาวบ้าน หรือเป็นเขตเลือกตั้งที่คู่แข่งมีจุดอ่อนทางการเมือง เช่น ถูกโจมตีเรื่องการทุจริต ถูกโจมตีเรื่องประวัติส่วนตัว และขาดคุณสมบัติการเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง เป็นต้น ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสามารถใช้จุดอ่อนดังกล่าวเป็นเหตุผลในการโน้มน้าวใจให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่ลงคะแนนเสียงให้กับคู่แข่ง ตลอดจนควรเป็นเขตเลือกตั้งที่เป็นฐานเสียงของผู้ให้ข้อมูล การลงสมัครในเขตเลือกตั้งที่มีผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่พร้อมสนับสนุนผู้ให้ข้อมูล ย่อมทำให้ผู้ให้ข้อมูลมีโอกาสได้รับเลือกตั้งมากกว่าไปลงสมัครในเขตเลือกตั้งที่ไม่มีฐานเสียง นอกจากนี้หากเป็นเขตเลือกตั้งที่มีพื้นที่แคบจะเป็นผลดีต่อผู้ให้ข้อมูลมากกว่าเขตเลือกตั้งที่มีพื้นที่กว้าง เพราะทำให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถหาเสียงได้อย่างทั่วถึง อย่างไรก็ตามสำหรับเขตเลือกตั้งที่มีพื้นที่แคบก็อาจมีอุปสรรคในแง่มุมมองอื่นๆ อาทิเช่น เป็นเขตเลือกตั้งที่ไม่มีฐานเสียงสนับสนุนผู้ให้ข้อมูลมากนัก หรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีความหลากหลายทำให้ผู้ให้ข้อมูลต้องเสียเวลาในการนำเสนอโยบายที่แตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่ม ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลจึงต้องทำความเข้าใจสภาพท้องถิ่นของเขตเลือกตั้งเป็นอย่างดี เพื่อจะได้วางแผนหาเสียงให้สอดคล้องกับธรรมเนียมปฏิบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งจนนำไปสู่ชัยชนะของการเลือกตั้งในที่สุด

อนึ่ง จะเห็นได้ว่าเงื่อนไขภายนอกทั้ง 2 ประการที่มีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูล คือ พรรคการเมืองที่สังกัดและสภาพท้องถิ่นของเขตเลือกตั้ง เกี่ยวเนื่องกับสถานการณ์ทางการเมืองขณะนั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยสถานการณ์ทางการเมืองมีส่วนทำให้เงื่อนไขทั้ง 2 ประการมีบทบาทเด่นชัดขึ้น อย่างกรณีการเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2522 ที่ชาวกรุงเทพฯ ให้ความนิยม

นายสมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคประชากรไทยเป็นอย่างมาก ที่เป็นเช่นนั้นนอกจากความสามารถทางการเมืองเฉพาะตัวของนายสมัครแล้ว ยังเป็นเพราะเหตุการณ์ทางการเมืองขณะนั้นที่พรรคการเมืองขนาดใหญ่อย่างประชาธิปัตย์กำลังประสบปัญหาความแตกแยกภายในและความอ่อนแอของหัวหน้าพรรค เนื่องจาก พ.อ.ถนัด คอมันตร์ หัวหน้าพรรคไม่ได้เป็นผู้นำที่มีบารมีมากพอที่จะทำให้เกิดการยอมรับจากทุกฝ่ายภายในพรรค²⁰⁰ ซึ่งเย็นจิตต์ได้ให้ความเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่าเป็นเพราะบรรยากาศทางการเมืองขณะนั้น ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งเริ่มเสื่อมความนิยมในพรรคประชาธิปัตย์ จึงยิ่งทำให้กระแสความนิยมในตัวนายสมัครเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด “ตอนนั้นความแตกต่างระหว่างพรรคค่อนข้างสูง เพราะฉะนั้นมันก็ง่าย ตอนนั้นเป็นช่วงประชาธิปัตย์ drop ประชากรไทย คุณสมัครขึ้นมากเลย มันก็ชัดเจนอยู่แล้ว”²⁰¹ สถานการณ์ทางการเมืองดังกล่าวจึงน่าจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้พรรคการเมืองที่แม่เพ็งก่อตั้งอย่างพรรคประชากรไทยและมีหัวหน้าพรรคที่มีภาพลักษณ์ของนักการเมืองหนุ่มที่มีความมุ่งมั่นในการทำงานการเมืองได้รับการยอมรับจากผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งอย่างรวดเร็ว หรือกรณีการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 ที่ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งให้ความไว้วางใจ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทยและเชื่อมั่นในนโยบายของพรรค ทั้งๆ ที่พรรคไทยรักไทยเป็นพรรคการเมืองที่เพ็งก่อตั้งและยังไม่เคยมีผลงานปรากฏมาก่อน สาเหตุสำคัญประการหนึ่งน่าจะมาจากบรรยากาศทางการเมืองที่พรรคประชาธิปัตย์ไม่ประสบความสำเร็จในการบริหารประเทศเท่าที่ควร จนนำไปสู่สภาวะการฉีกขาดเศรษฐกิจที่บรรดาธุรกิจต่างๆ ต้องเผชิญกับภาวะขาดทุนสะสม นักลงทุนต่างชาติขาดความเชื่อมั่นต่อสถานะทางเศรษฐกิจของไทย ประชาชนระดับรากแก้วประสบปัญหาความยากจน ราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ จนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจำนวนไม่น้อยต้องการทางเลือกใหม่จึงให้โอกาสพรรคไทยรักไทยได้เข้ามาบริหารประเทศ หรือกรณีการได้รับเลือกตั้งของจณิสตา ผู้สมัครของพรรคชาติไทยที่เขตดอนเมือง สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ข้อกล่าวหาเรื่องการปลอมแปลงวุฒิการศึกษาของผู้สมัครคู่แข่งจากพรรคไทยรักไทย กลายเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนและผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง จนต้องตัดสินชี้ขาดโดยคณะกรรมการการเลือกตั้ง ก็เนื่องจากสภาพการณ์ทางการเมืองที่เป็นการแข่งขันกันอย่างรุนแรงระหว่างผู้สมัครของทั้ง 2 พรรค คือ พรรคไทยรักไทยและพรรคชาติไทย โดยพรรคไทยรักไทยคาดหวังจะได้ ส.ส. ใน

²⁰⁰ สุจิตต์ บุญบงการ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, พฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย หนังสือและเอกสารในโครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ชุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยฉบับที่ ๖ โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), น. 87-88.

²⁰¹ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

เขตกรุงเทพฯ ให้ได้มากที่สุด ส่วนพรรคชาติไทยแม้ไม่มีฐานเสียงสนับสนุนจากผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งในเขตกรุงเทพฯ มากนัก แต่เขตดอนเมืองก็เป็นเขตที่พรรคเคยผลักดันงบประมาณมาพัฒนาพื้นที่ และได้ส่งผู้สมัครที่มีศักยภาพที่สุดคนหนึ่งของพรรคอย่างจณิสตา ลงสมัคร อีกทั้งผู้สมัครที่ไปลงสมัครในนามพรรคการเมืองคู่แข่งยังเป็นผู้สมัครเดิมที่พรรคชาติไทยตั้งใจจะส่งลงเลือกตั้ง ด้วยบรรยากาศทางการเมืองที่มีการแข่งขันกันสูง จึงยิ่งทำให้จุดอ่อนเรื่องวุฒิการศึกษาของคู่แข่งถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวาง จนเป็นประเด็นเปรียบเทียบกับวุฒิการศึกษาของจณิสตา ซึ่งได้ทำให้คุณสมบัติด้านการศึกษาของจณิสตา มีความโดดเด่นขึ้นไปโดยปริยาย และที่สำคัญ คือ ประเด็นนี้ได้กลายเป็นประเด็นทางการเมืองที่ต้องการการพิสูจน์ เพื่อให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งรับทราบข้อเท็จจริง ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้งของคู่แข่งในที่สุด สิ่งที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าเงื่อนไขภายนอกที่ส่งผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้สมัครนั้น ทั้งเงื่อนไขด้านพรรคการเมืองและเขตเลือกตั้ง เป็นเงื่อนไขที่มีความสัมพันธ์กับสภาพการณ์ทางการเมืองของการเลือกตั้งในครั้งนั้นๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

สรุปเงื่อนไขภายนอก

จากการศึกษาเงื่อนไขภายนอกที่มีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูล พบว่า เงื่อนไขภายนอกที่มีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย พรรคการเมืองที่สังกัด และเขตเลือกตั้งที่ลงสมัคร สำหรับเงื่อนไขด้านพรรคการเมืองนั้นพบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่ลงสมัครในสังกัดพรรคการเมืองที่มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้ มีแนวโน้มสูงที่จะชนะการเลือกตั้ง ประการที่หนึ่ง พรรคการเมืองนั้นมีนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง เพราะเป็นเรื่องปกติที่ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจะพิจารณาลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครโดยพิจารณาที่นโยบายพรรคเป็นสำคัญว่านโยบายนั้นได้ตอบสนองหรือช่วยแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนได้หรือไม่ อย่างไรก็ตาม ประการที่สอง หัวหน้าพรรคการเมืองมีความโดดเด่นเป็นที่ยอมรับของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง ซึ่งพบว่า หากผู้ให้ข้อมูลลงสมัครในสังกัดพรรคที่มีหัวหน้าพรรคโดดเด่นย่อมมีโอกาสสูงที่จะได้รับเลือกตั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากผู้ให้ข้อมูลลงสมัครรับเลือกตั้งในพื้นที่กรุงเทพฯ ประเด็นนี้จะมีผลอย่างมากต่อการได้รับเลือกตั้ง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพื้นที่กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางของข้อมูลข่าวสาร เมื่อผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งบริโภคสื่อที่นำเสนอแง่มุมที่ดีของหัวหน้าพรรคการเมืองบ่อยครั้ง ก็มีความเป็นไปได้ที่จะทำให้เกิดความรู้สึกชื่นชมหัวหน้าพรรคจนนำไปสู่การตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครที่สังกัดพรรคการเมืองดังกล่าว ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่ลงสมัครในพื้นที่ต่างจังหวัดนั้น พบว่า หัวหน้าพรรคการเมืองมีส่วนบ้างที่ทำให้ได้รับเลือกตั้ง แต่ไม่ได้มีผลมากอย่างผู้ให้ข้อมูลที่ลงสมัครในพื้นที่กรุงเทพฯ โดยจะ

มีผลดีในแง่มุมมองที่ทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในต่างจังหวัดจำนวนหนึ่งเกิดความรู้สึกอยากสนับสนุนให้หัวหน้าพรรคการเมืองที่มีถิ่นกำเนิดเดียวกันกับตนได้เป็นนายกรัฐมนตรี ประการที่สาม พรรคการเมืองนั้นมีการสนับสนุนผู้สมัครอย่างเต็มที่เพื่อให้ได้รับเลือกตั้ง กล่าวคือ มีการสนับสนุนด้านงบประมาณ และการสนับสนุนด้านบุคลากร ทั้งระดับที่มืองและระดับผู้บริหารของพรรค โดยผู้ให้ข้อมูลที่ได้รับการสนับสนุนจากพรรคการเมืองอย่างเต็มที่ย่อมมีโอกาสสูงที่จะได้รับการเลือกตั้ง และสำหรับผู้ให้ข้อมูลที่ลงสมัครในระบบบัญชีรายชื่อ การสนับสนุนของพรรคด้วยการจัดลำดับผู้ให้ข้อมูลให้อยู่ในบัญชีรายชื่ออันดับต้นๆ ย่อมมีผลดีต่อการได้รับเลือกตั้ง

สำหรับเงื่อนไขด้านเขตเลือกตั้งนั้นพบว่า เป็นเงื่อนไขภายนอกอีกประการหนึ่งที่มีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูล โดยผู้ให้ข้อมูลที่ลงสมัครในเขตเลือกตั้งที่มีลักษณะดังต่อไปนี้จะมีผลดีต่อการได้รับเลือกตั้ง ประการที่หนึ่ง เป็นเขตเลือกตั้งที่ผู้แทนราษฎรคนเดิมมีความบกพร่องในการปฏิบัติหน้าที่ เพราะเป็นธรรมดาที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งที่มีสภาพการณ์ดังกล่าวย่อมต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลง ประการที่สอง เป็นเขตเลือกตั้งที่คู่แข่งมีจุดอ่อนทางการเมือง ซึ่งเป็นการเพิ่มความโดดเด่นให้ผู้ให้ข้อมูลไปโดยปริยาย ประการที่สาม เป็นเขตเลือกตั้งที่เป็นฐานเสียงของผู้ให้ข้อมูล หากผู้ให้ข้อมูลลงสมัครในเขตเลือกตั้งที่มีฐานเสียงสนับสนุนเป็นจำนวนมาก ย่อมส่งผลโดยตรงต่อคะแนนเสียงที่จะได้รับ ประการที่สี่ เป็นเขตเลือกตั้งที่มีพื้นที่ไม่กว้างขวางนัก ซึ่งมีผลดีต่อการได้รับเลือกตั้งในแง่มุมมองที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถหาเสียงได้อย่างทั่วถึง

บทสรุป

จากการศึกษาในบทนี้พบว่า เงื่อนไขที่มีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นผู้มีชื่อเสียงที่มีผลงานทางโทรทัศน์ ประกอบด้วยเงื่อนไข 2 ประเภท คือ เงื่อนไขภายใน และเงื่อนไขภายนอก สำหรับเงื่อนไขภายในนั้น พบว่า ประกอบด้วยคุณสมบัติส่วนตัวของผู้มีชื่อเสียงจากวงการโทรทัศน์ 6 ประการ ได้แก่ บารมี การเป็นผู้มีชื่อเสียงจากวงการโทรทัศน์ การศึกษา ถิ่นกำเนิด บุคลิกภาพ และสถานภาพทางการเงิน โดยเงื่อนไขที่มีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูลทุกคน คือ เงื่อนไขด้านการเป็นผู้มีชื่อเสียงจากวงการโทรทัศน์ และเงื่อนไขด้านบุคลิกภาพ กล่าวคือ การเป็นผู้มีชื่อเสียงที่มีผลงานทางโทรทัศน์มาก่อนมีผลดีต่อการเข้าสู่ตำแหน่งในแง่มุมมองต่างๆ ดังนี้ ช่วยให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถเข้าพบผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ง่าย ประหยัดเวลาในการแนะนำตัว ช่วยให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเกิดความรู้สึกคุ้นเคยได้ง่าย สื่อมวลชนต่างสนใจติดตามรายงานข่าว รวมไปถึงช่วยให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถสร้างสรรค์สื่อหาเสียงได้อย่างน่าสนใจ ส่วนเงื่อนไขด้านบุคลิกภาพนั้นมีผลต่อการได้รับเลือกตั้งใน 2 ประเด็น ประเด็นแรก คือ รูปร่างหน้าตาและการแต่งกาย ซึ่งมีผลดี

ต่อการเข้าไปพบและพูดคุยกับผู้ที่มีสิทธิ์เลือกตั้ง อีกทั้งยังเป็นจุดดึงดูดใจให้ผู้ที่มีสิทธิ์เลือกตั้งจำนวนหนึ่งลงคะแนนเสียงให้ เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลทุกคนล้วนเป็นผู้ที่มีรูปร่างหน้าตาโดดเด่นและแต่งกายดี และประเด็นที่สอง คือ การแสดงออก โดยการแสดงออกที่มีผลทำให้ผู้ให้ข้อมูลได้รับเลือกตั้ง คือ การแสดงออกที่เป็นกันเองกับผู้ที่มีสิทธิ์เลือกตั้ง การแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง และการแสดงให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งได้เห็นถึงความตั้งใจจริงที่จะทำงานการเมือง

ส่วนเงื่อนไขด้านบารมี การศึกษา ถิ่นกำเนิด บุคลิกภาพ และสถานภาพทางการเงิน มีผลต่อผู้ให้ข้อมูลในบางกรณี ดังนี้ เงื่อนไขด้านบารมี เป็นเงื่อนไขที่มีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้สมัครจากต่างถิ่น โดยบารมีที่มีผลต่อการได้รับเลือกตั้งเป็นบารมีในแง่มุมมองของการที่ผู้ให้ข้อมูลได้เคยสร้างคุณความดีให้กับท้องถิ่น ไม่ใช่บารมีในแง่มุมมองของอำนาจแต่อย่างใด สำหรับเงื่อนไขด้านการศึกษา มีผลอย่างมากต่อผู้ให้ข้อมูลที่มีประวัติการศึกษาโดดเด่น ขณะที่ผลบ้างแต่ไม่มากต่อผู้ให้ข้อมูลที่มีประวัติการศึกษาคิดแต่ไม่โดดเด่น และไม่มีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูลที่มีระดับการศึกษาไม่สูงนัก ทางด้านถิ่นกำเนิด เป็นเงื่อนไขที่มีผลดีต่อผู้ให้ข้อมูลที่มีถิ่นกำเนิดเดียวกับพื้นที่ที่ลงสมัคร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ต่างจังหวัด ทั้งนี้เพราะชาวบ้านยังมีค่านิยมสนับสนุนให้คนในท้องถิ่นได้รับเลือกตั้ง ส่วนเงื่อนไขด้านสถานภาพทางการเงิน มีผลต่อผู้ให้ข้อมูลที่ต้องใช้เงินส่วนตัวในการลงสมัครรับเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นการร่วมลงขันกับผู้สมัครร่วมทีมในสมัยที่การเลือกตั้งเป็นแบบรวมเขต หรือจะเป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล ขณะที่เงื่อนไขทางด้านพื้นฐานทางการเมืองของบุคคลในครอบครัว พบว่า ไม่มีผลต่อการได้รับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูล ไม่ว่าผู้ให้ข้อมูลจะมีบุคคลในครอบครัวเป็นนักการเมืองหรือไม่ ก็ได้รับเลือกตั้งไม่แตกต่างกัน

ไม่เพียงแต่เงื่อนไขภายในเท่านั้น การที่ผู้มีชื่อเสียงที่มีผลงานทางโทรทัศน์จะได้รับเลือกตั้งหรือไม่ก็ยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขภายนอกด้วย โดยเงื่อนไขภายนอกที่มีผลต่อการเข้าสู่ตำแหน่ง ได้แก่ พรรคการเมืองที่สังกัด และเขตเลือกตั้งที่ลงสมัคร สำหรับเงื่อนไขด้านพรรคการเมืองที่สังกัดนั้น พบว่า หากผู้ให้ข้อมูลสังกัดพรรคการเมืองที่มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้ จะช่วยให้เข้าสู่ตำแหน่งได้ง่ายขึ้น ประการที่หนึ่ง มีนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง ประการที่สอง หัวหน้าพรรคการเมืองมีความโดดเด่นเป็นที่ยอมรับของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง โดยประเด็นนี้มีผลอย่างมากสำหรับผู้ให้ข้อมูลที่ลงสมัครในพื้นที่กรุงเทพฯ และมีผลบ้างแต่ไม่มากนักสำหรับผู้ให้ข้อมูลที่ลงสมัครในพื้นที่ต่างจังหวัด ในกรณีที่ชาวบ้านต้องการผลักดันให้หัวหน้าพรรคการเมืองที่มีถิ่นกำเนิดเดียวกันกับตนได้เป็นนายกรัฐมนตรี และผู้ให้ข้อมูลลงสมัครในสังกัดของหัวหน้าพรรคดังกล่าว ประการที่สาม พรรคการเมืองนั้นมีการสนับสนุนผู้สมัครอย่างเต็มที่ ทั้งการสนับสนุนด้านงบประมาณและการสนับสนุนด้านบุคลากร นอกจากนี้สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่ลงสมัครในระบบบัญชี

รายชื่อ การสนับสนุนของพรรคด้วยการจัดอันดับผู้ให้ข้อมูลให้อยู่ในบัญชีรายชื่อลำดับต้นๆ ย่อมมีผลดีต่อโอกาสที่จะได้รับเลือกตั้ง ส่วนเงื่อนไขด้านเขตเลือกตั้งที่ลงสมัคร พบว่า หากผู้ให้ข้อมูลลงสมัครในเขตเลือกตั้งที่มีลักษณะดังต่อไปนี้จะมีผลดีต่อการได้รับเลือกตั้ง ประการที่หนึ่ง เป็นเขตเลือกตั้งที่ผู้แทนราษฎรคนเดิมมีความบกพร่องในการปฏิบัติหน้าที่ ประการที่สอง เป็นเขตเลือกตั้งที่คู่แข่งมีจุดอ่อนทางการเมือง ประการที่สาม เป็นเขตเลือกตั้งที่เป็นฐานเสียงของผู้ให้ข้อมูล นอกจากนี้ยังด้วยพบว่า หากเป็นเขตเลือกตั้งที่มีพื้นที่แคบจะเป็นผลดีต่อผู้ให้ข้อมูลมากกว่าเขตเลือกตั้งที่มีพื้นที่กว้างในแง่มุมที่ช่วยให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถหาเสียงได้อย่างทั่วถึง แต่ทั้งนี้เขตเลือกตั้งที่มีพื้นที่แคบก็อาจมีอุปสรรคในแง่มุมอื่น ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลจึงควรศึกษาและทำความเข้าใจสภาพท้องถิ่นของเขตเลือกตั้งเป็นอย่างดี เพื่อจะได้วางแผนทางการหาเสียงที่เหมาะสมกับผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจนนำไปสู่ชัยชนะในที่สุด อนึ่ง ผลการศึกษายังพบด้วยว่า ทั้งเงื่อนไขด้านพรรคการเมืองและเงื่อนไขด้านสภาพท้องถิ่นของเขตเลือกตั้ง มีความสัมพันธ์กับสถานการณ์ทางการเมือง โดยสถานการณ์ทางการเมืองมีส่วนทำให้เงื่อนไขทั้ง 2 ประการมีบทบาทเด่นชัดขึ้น ดังตัวอย่างกรณีบรรพชาศทางการเมืองในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2522 ที่พรรคประชาธิปัตย์กำลังประสบปัญหาภายในพรรคและชาวกรุงเทพฯ เริ่มเสื่อมความนิยม ยิ่งทำให้กระแสความนิยมที่มีต่อหัวหน้าพรรคประชากรไทยเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก และสิ่งนี้มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลที่สังกัดพรรคประชากรไทยได้รับเลือกตั้ง